

тема:

1 – 2 травня
відбулося чергове
засідання РАУ

с. 3

14 – 15 травня
відбувся
II Міжнародний
форум адвокатів
«Kharkiv
Unbreakable – 2026»

с. 5

Дайджест
діяльності
комітетів
та секцій НААУ
за квітень –
травень 2026 року

с. 8

Історія
адвокатури:
Євген
Олесницький –
видатний адвокат,
політик,
громадський діяч
в історичній пам'яті
Стрия та Стрийщини

с. 59

ЗМІСТ

Новини та події

1 — 2 травня відбулося чергове засідання РАУ.....	3
14 — 15 травня відбувся II Міжнародний форум адвокатів «Kharkiv Unbreakable — 2026»	5
НААУ узагальнює напрацювання підгруп щодо виконання дорожньої карти	7

Комітети НААУ

Дайджест діяльності комітетів та секцій НААУ за квітень — травень 2026 року	8
---	---

Міжнародний досвід

<i>О. Мурзановська</i> Реєстр збитків для України (RD4U)	29
---	----

Кримінальні справи

<i>Ю. Григоренко</i> White-collar crime: як захищати клієнта, коли зброя — папір і цифри	33
---	----

<i>О. Несінов</i> Практика створення судами сторони обвинувачення переваг, а сторони захисту перепон в питанні збирання, надання та оцінки доказів: типові порушення, тактика захисту	37
--	----

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ізовітова Л. П.

Голова Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Гвоздїй В. А.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Кухар О. І.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Місяць А. П.

в. о. Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

Крупнова Л. В.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Болдін М. Я.

Голова Вищої ревізійної комісії адвокатури

Ковтун М. С.

Шеф-редактор офіційного бюлетня «Вісник НААУ»

Офіційний бюлетень Національної асоціації адвокатів України

Реєстраційне свідоцтво серія КВ № 20370-10170 Р від 19.11.13 р.

Засновник

Національна асоціація адвокатів України

Юридична та фактична адреса засновника:

04070, м. Київ, вул. Борисоглібська, 3, поверх 2

Секретаріат НААУ

(044) 392-73-71
факс: (044) 392-73-70
E-mail: info@unba.org.ua
www.unba.org.ua

Цивільні справи

О. Розгон

Стягнення аліментів і визначення
місця проживання дитини:
правовий аспект і судова практика 48

Практика ЄСПЛ

В. Ковтун, М. Ковтун

Заборона виключення можливості
судового перегляду щодо певних
конституційних прав: практика ЄСПЛ ... 54

Історія адвокатури

В Ірпені з'явилася адвокатська
аудиторія..... 58

У Дніпрі відкрили Центр
адвокатури..... 58

З. Ханас

Євген Олесницький — видатний
адвокат, політик, громадський діяч
в історичній пам'яті Стрия
та Стрийщини..... 59

Головний редактор
Ізвітова Л. П.

Шеф-редактор
Ковтун М. С.

Загальний дизайн
Гладченко Ю. О.

Реєстраційне свідоцтво:
серія КВ № 20370-10170Р

Видавець
ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА»

Редакція:
вул. Сумська, 106а,
м. Харків, 61002, Україна
тел.: (057) 76-500-76

e-mail: mskovtyn@gmail.com

www.i.factor.ua

Періодичність виходу
раз на місяць

Дата виходу
29.05.2026 р.

© ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА», 2026.
Усі права на публікації захищені.
Відтворення та поширення
(розповсюдження) у будь-який
спосіб творів (окремих частин

творів), розміщених у бюлетені
«Вісник Національної асоціації
адвокатів України», допускається
лише за дозволом Національної
асоціації адвокатів України.
При відтворенні матеріалів,
що містяться у бюлетені «Вісник
Національної асоціації адвокатів
України», посилання на видання
і вказівка імені (псевдоніма)
автора твору обов'язкові.

1 — 2 ТРАВНЯ ВІДБУЛОСЯ ЧЕРГОВЕ ЗАСІДАННЯ РАУ

Реформа адвокатури є частиною переговорного процесу щодо вступу України до ЄС, а Дорожня карта з питань верховенства права прямо визнає НААУ одним зі співвиконавців процесу.

На цьому наголосила голова НААУ, РАУ **Лідія Ізовітова** під час засідання РАУ, звітуючи про роботу робочої групи НААУ з питань реформування законодавства про адвокатуру на виконання Дорожньої карти.

Вона нагадала, що Україна 9 березня підписала Конвенцію РЄ про захист професії адвоката, яка передбачає своєчасні та ефективні консультації з професійними асоціаціями щодо змін у законодавстві, процесуальних і адміністративних правилах, які безпосередньо впливають на професійну діяльність адвокатів та регулювання професії.

На виконання Дорожньої карти РАУ затвердила програму імплементації за дев'ятьма напрямками, а 2 січня відбулося перше засідання робочої групи. Лідія Ізовітова розповіла, що робота відбувається за чотирирівневою моделлю: пленарні засідання, координаційне бюро, вісім тематичних підгруп і міжнародний консультативний контур, який має надати експертизу напрацьованим рішенням.

Серед уже опрацьованих напрямів очільниця НААУ назвала доступ до професії. Зокрема, йдеться про окрему стадію цифрового професійного тестування, єдиний національний центр тестування при НААУ, електронний кабінет кандидата, обов'язкову відео- і звукофіксацію, а також законодавчий каталог підстав для оскарження.

У блоці безперервного професійного розвитку опрацьовується рамкове закріплення відповідного обов'язку в законі, інституційний статус ВША та делегування конкретного регулювання РАУ.

Окремо голова НААУ, РАУ зупинилася на дисциплінарних процедурах. За її словами, робоча група опрацьовує формування дисциплінарних органів пропорційно до чисельності адвокатів регіону. Також пропонується передбачити, що рішення дисциплінарних палат КДКА набирають чинності після спливу 30-денного строку на оскарження до ВКДКА, а в разі оскарження — після ухвалення рішення ВКДКА.

Чинне регулювання створює ситуацію, коли адвокат фактично перебуває під дією дисциплінарного рішення ще до його перевірки на законність.

Стосовно органів адвокатського самоврядування підхід робочої групи полягає в тому, щоб спочатку опрацювати функції кожного органу, а потім формувати архітектуру структури. Також йдеться про функціональне розмежування представницьких, кваліфікаційно-дисциплінарних і ревізійних органів та запровадження інституту основних і запасних членів виборних органів для забезпечення безперервності їхньої роботи, зокрема в умовах війни.

Серед інших напрямів, вона назвала щорічне оприлюднення фінансової звітності, захист ЄРАУ та відповідальність за його несанкціоноване використання.

На завершення голова НААУ, РАУ зазначила, що адвокатура працює над системним продуктом, а не точковими пропозиціями. Принциповими позиціями при цьому залишаються збереження незалежності професії, відсутність компромісів щодо інституційного статусу адвокатури, недопущення зовнішніх перевірок доброчесності та державного нагляду над самоврядуванням.

Станом на кінець квітня 2026 року в ЄРАУ обліковувалося 73316 адвокатів. Із них практикуючих 48309. Решта 25007 — це адвокати, які зупинили діяльність або право яких на здійснення адвокатської діяльності було припинене.

Дані статистичної звітності ЄРАУ озвучив заступник голови НААУ, РАУ **Валентин Гвоздій**.

Загальна динаміка Реєстру свідчить про поступове збільшення кількісного складу адвокатури. У травні

2024 року в ЄРАУ обліковувалося 69015 адвокатів, у грудні 2025 року — 72454, а станом на квітень 2026 року — вже 73316. Тобто лише за перші місяці 2026 року загальна кількість збільшилася на 862 записи.

Найбільша кількість адвокатів за регіональною прив'язкою припадає на Київську область — 12187. У місті Києві загальна кількість становить 6685 адвокатів. Серед інших регіонів найбільші показники мають Дніпропетровська область — 5408 адвокатів, Одеська область — 5382, Львівська область — 4677, Донецька область — 4639 та Полтавська область — 4107.

Водночас 73316 адвокатів 48309 обліковуються без зупинення, припинення чи анулювання, тоді як 25007 записів стосуються адвокатів із відповідними статусами. У відсотковому співвідношенні це близько 66 % і 34 % відповідно.

У кожному з цих регіонів співвідношення між загальною кількістю практикуючих адвокатів і кількістю адвокатів із зупиненим свідоцтвом є різним.

При цьому у низці регіонів загальна кількість адвокатів зросла, але кількість адвокатів без записів про зупинення, припинення чи анулювання зменшилася. Така динаміка простежується у місті Києві, а також у Донецькій, Луганській, Запорізькій, Сумській, Полтавській, Харківській та Херсонській областях. Більшість із цих регіонів належать до територій, які найбільше зазнають впливу бойових дій, окупації, прикордонних обстрілів або безпосередньої близькості до фронту.

На засіданні РАУ розглянули проєкт Антикорупційної стратегії на 2026 — 2030 роки (у частині адвокатури та правничої допомоги), підготовлений НАЗК.

У НААУ уважно ознайомилися з відповідним розділом проєкту і дійшли висновку, що він порушує інституційні гарантії адвокатури як незалежного інституту. За оцінкою РАУ, НАЗК вийшло за межі своєї компетенції і фактично намагається поширити свої функції на українську адвокатуру. На засіданні наголошувалося, що адвокати в Україні не належать до жодної з категорій суб'єктів, визначених Законом «Про запобігання корупції». Також підкреслювалося, що адвокатура повинна здійснювати діяльність незалежно — відповідно до стандартів Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката.

Однак у розділі 2.3 проєкту НАЗК фактично ототожнює адвокатуру та органи адвокатського самоврядування з органами державної влади і робить їх суб'єктом антикорупційної політики.

У ході розгляду питання було зазначено, що розділ охоплює п'ять визначених НАЗК «проблем» і сім очікуваних стратегічних результатів. Вони стосуються сфер, які Конституцією та Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» віднесені до компетенції адвокатського самоврядування. Ідеться, зокрема, про формування і функціонування органів адвокатського самоврядування, строки повноважень, ротацію, виборчий цикл і формати голосування. Також проєкт втручається у порядок складання кваліфікаційного іспиту і здобуття права на заняття адвокатською діяльністю — включно із запровадженням загальнонаціонального цифровізованого іспиту та перевірки доброчесності кандидатів. Серед інших питань, які пропонується врегулювати, — система підвищення професійного рівня адвокатів, дисциплінарне провадження, склад дисциплінарних проступків, перелік стягнень і порядок оскарження. Окремий блок стосується зовнішнього аудиту фінансової звітності.

Члени Ради звернули увагу на те, що кожен із запропонованих стратегічних результатів сформульований як вимога до законодавчого втручання. За оцінкою РАУ, у сукупності цей розділ закладає платформу для перетворення незалежного інституту адвокатури на об'єкт регулярного впливу НАЗК, що для адвокатури є категорично неприйнятним.

Окремо нагадувалося, що НААУ не була залучена до розробки цього розділу, що є порушенням процедури консультацій з адвокатською спільнотою, передбаченої Конвенцією. І хоча цей міжнародний акт ще не є частиною національного законодавства, він є стандартом, який держава вже має враховувати.

На засіданні було повідомлено, що НААУ вже звернулася до Прем'єр-міністра України з вимогою виключити відповідний розділ. Крім того, направлено звернення до Уповноваженого Верховної Ради з прав людини з проханням взяти питання під контроль, адже контроль над адвокатурою може призвести до порушення права людини на захист, гарантованого Конституцією. Питання також винесене на міжнародний рівень — відбулася зустріч із керівництвом ССВЕ у Відні, під час якої було з'ясовано, що подібної моделі не існує у жодній європейській країні.

У підсумку РАУ зазначила, що адвокатура підтримує політику боротьби з корупцією. Водночас під гаслами боротьби з корупцією не можна досягати для себе інших прихованих результатів. Роль адвокатури полягає

у професійному та належному інституційному протистоянні спробам втручання у її незалежність.

Адвокати після військової служби отримали пільги зі сплати щорічного внеску

Адвокати-ветерани війни, які поновлюють право на заняття адвокатською діяльністю після військової служби, не сплачуватимуть щорічний внесок на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування за рік поновлення діяльності.

Відповідні зміни до Положення про внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування (рішення від 03.02.2017 № 4) внесла РАУ під час засідання РАУ. Йдеться про адвокатів, які зупинили адвокатську діяльність на строк один рік і більше у зв'язку з проходженням військової служби у Збройних Силах України, Національній гвардії, Службі безпеки, Державній прикордонній службі, інших військових формуваннях, утворених відповідно до законів України, або у зв'язку з виконанням обов'язків в інших складових Сил оборони під час дії воєнного стану.

Пільга поширюватиметься на адвокатів — ветеранів війни: учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни, а також інших осіб, на яких поширюється дія Закону «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Також таких адвокатів включили до переліку пільгових категорій, які можуть звертатися із заявами про звільнення, зменшення або відтермінування сплати щорічного внеску за загальними правилами п. 2.10 Положення.

РАУ врахувала, що повернення таких адвокатів до професійної діяльності потребує періоду адаптації до цивільного життя та психологічного відновлення. Тому додаткове фінансове й адміністративне навантаження не відповідало б завданням адвокатського

самоврядування щодо сприяння адвокатам у забезпеченні гарантій адвокатської діяльності та захисту їхніх професійних прав.

Нагадаємо, раніше РАУ ухвалила рішення від 13.12.2025 № 150, яким адвокатів-ветеранів звільнили від плати за проходження курсів підвищення професійного рівня строком на один рік після поновлення адвокатської діяльності. Нове рішення доповнює цей підхід ще одним інструментом підтримки адвокатів, які повертаються до професії після служби.

Невиконання адвокатом обов'язку щодо підвищення професійного рівня у встановлені строки є триваючим дисциплінарним проступком. Такий обов'язок не припиняється зі спливом звітного року та підлягає обов'язковому виконанню до часу отримання електронних сертифікатів про підвищення професійного рівня.

РАУ доповнила Порядок підвищення професійного рівня адвокатів України, затвердженого рішенням від 03.07.2021 № 63. Також встановлено, що невиконання адвокатом обов'язку з підвищення професійного рівня за кожен звітний календарний рік є самостійним триваючим дисциплінарним проступком. Триваючий дисциплінарний проступок припиняється з моменту усунення адвокатом порушення обов'язку підвищення професійного рівня шляхом виконання встановленого законом обов'язку підвищення професійного рівня за роки, в яких він не здійснював підвищення професійного рівня.

Передбачений ч. 2 ст. 35 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» строк притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за невиконання обов'язку з підвищення професійного рівня обчислюється з дня припинення такого триваючого дисциплінарного проступку.

14 — 15 ТРАВНЯ ВІДБУВСЯ

II МІЖНАРОДНИЙ ФОРУМ АДВОКАТІВ

«KHARKIV UNBREAKABLE — 2026»

Міжнародний форум адвокатів «KHARKIV UNBREAKABLE 2026», що відбувся 14 — 15 травня 2026 року, став одним із найбільш масштабних міжнародних правничих заходів України, спрямованих

на консолідацію професійної юридичної спільноти, розвиток міжінституційного діалогу та формування сучасних підходів до забезпечення верховенства права, незалежності адвокатури, ефективного правосуддя

та захисту прав людини в умовах воєнних викликів і євроінтеграційної трансформації України.

Організаторами Форуму виступили **Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, факультет адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Національна асоціація адвокатів України та Рада адвокатів Харківської області**. Генеральні партнери форуму — адвокатські об'єднання. Проведення Форуму здійснювалось за підтримки Харківської обласної військової адміністрації.

Особливістю Форуму 2026 року стало суттєве розширення географії його проведення та трансформація у міжрегіональний міжнародний правничий майданчик. Цьогоріч панельні дискусії та батл-руми одночасно відбудуться у шести містах України — Харків, Київ, Львів, Одеса, Ужгород та Луцьк, а також із залученням онлайн-учасників та експертів із понад 25 держав світу. Такий формат дозволив забезпечити широку професійну взаємодію між регіонами України, посилити доступність професійного правничого діалогу для адвокатської спільноти, сприяти формуванню єдиного правничого простору держави та поглибити міжрегіональну співпрацю у сфері правосуддя та адвокатської діяльності.

Форум має потужний міжнародний вимір та об'єднує провідних представників міжнародної юридичної спільноти. У заході беруть участь судді міжнародних

судових інституцій, представники конституційних судів європейських держав, Європейського суду з прав людини, міжнародних правничих асоціацій, Європейського парламенту, правозахисних організацій, провідні адвокати, науковці та експерти зі США, Великої Британії, Німеччини, Франції, Італії, Польщі, Бельгії, Португалії, Іспанії, Нідерландів, Грузії, Латвії, Литви, Ірландії, Бразилії та інших держав. Такий міжнародний склад учасників формує потужний майданчик для обговорення реформування системи правосуддя, гарантій незалежності адвокатури, міжнародних стандартів захисту прав людини та перспектив інтеграції України до європейського правового простору.

Про українську адвокатуру у Кластері 1, що опинилася між війною і європейським вибором, розповіла голова НААУ, РАУ **Лідія Ізовітова** під час роботи форуму.

Вона відзначила, що організація форуму в умовах триваючої війни є заявою професійної спільноти про вірність верховенству права і правам людини. У Хар-

кові особливо відчутно, що верховенство права є питанням захисту конкретної людини — військовослужбовців, цивільних, полонених і зниклих безвісти, ВПО та жертв воєнних злочинів.

За словами очільниці НААУ, українська адвокатура нині живе у двох вимірах. Перший пов'язаний із війною, воєнними злочинами, захистом військових і допомогою тим, хто втратив дім, здоров'я, близьких. Другий — із європейською інтеграцією, відкриттям переговорних кластерів з ЄС і виконанням Дорожньої карти з питань верховенства права.

І у реформі адвокатури, що стала частиною переговорного процесу у межах Кластера 1 «Основи процесу вступу до ЄС», НААУ визначена рівноправним

співвиконавцем відповідних завдань разом із Верховною Радою та Міністерством юстиції. Тож інститут адвокатури виступає не об'єктом реформи, а партнером держави, — переконана Лідія Ізовітова.

Водночас Дорожня карта не може тлумачитися як мандат на демонтаж чинної моделі адвокатури. Адже чинна модель — єдина національна професійна організація з обов'язковим членством, дворівнева система самоврядування і дисциплінарні органи, які формує сама професія, — стала результатом виконання Україною зобов'язань перед Радою Європи. Її створення свого часу було підтримане Венеційською Комісією та Генеральним директором Ради Європи з прав людини і верховенства права у спільному висновку. Після цього модель була закріплена у 2012 році Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» а згодом — у ст. 131-2 Конституції України. Новим рівнем підтвердження європейських стандартів стала Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката, у підготовці якої брав участь заступник голови НААУ, РАУ Валентин Гвоздій.

Тож завдання Дорожньої карти — еволюційне вдосконалення, посилення прозорості, підзвітності та ефективності інституту без ревізії конституційних засад і послаблення самоврядування. Зміни, передбачені Дорожньою картою, мають посилювати довіру до адвокатури, але не перетворюватися на механізм втручання держави у внутрішні рішення професії.

НААУ УЗАГАЛЬНЮЄ НАПРАЦЮВАННЯ ПІДГРУП ЩОДО ВИКОНАННЯ ДОРОЖНЬОЇ КАРТИ

28 травня у НААУ відбулося засідання координаційного бюро Робочої групи з виконання Дорожньої карти з питань верховенства права у частині реформування адвокатури. Після серії засідань тематичних підгруп робота переходить до етапу узагальнення пропозицій та підготовки узгодженого пакета напрацювань.

Засідання провела голова НААУ, РАУ **Лідія Ізовітова**, яка поінформувала, що за результатами попереднього етапу підгрупи провели низку засідань і надали пропозиції, які стосуються окремих напрямів майбутнього правового регулювання адвокатури.

Зокрема, напрацювання охоплюють питання дисциплінарної відповідальності адвокатів, адвокатсько-

«Українська адвокатура реформується сьогодні в унікальних умовах. Одночасно — повномасштабна війна, технічне відкриття шести переговорних кластерів з ЄС і глибока трансформація правосуддя, — наголосила голова НААУ. — У цих умовах адвокатура не є пасивним об'єктом. Вона пропонує власну програму, бере участь у нормотворчості, співрозробляє міжнародні стандарти захисту професії».

Вона також окреслила три ключові завдання на найближчий час: — завершення роботи над новою редакцією закону про адвокатуру з урахуванням усіх вимог Дорожньої карти; — ратифікація Конвенції і висування українського кандидата до Групи експертів GRAVO; — подальша цифровізація Єдиного реєстру адвокатів України та «Особистого кабінету адвоката» з інтеграцією до державних реєстрів.

Водночас Лідія Ізовітова наголосила на необхідності утримувати фундаментальні «червоні лінії»: єдність професії, членство в НААУ, реальне самоврядування, неприпустимість повернення дисциплінарних повноважень у руки держави.

«Коли ми говоримо «Харків незламний» — про місто, ми одночасно говоримо це і про професію. Про професію адвоката, яка в Україні виявилася достатньо сильною, щоб не дати ані війні, ані політичним маніпуляціям зруйнувати фундамент верховенства права», — резюмувала голова НААУ, РАУ.

го самоврядування, посилення гарантій адвокатської діяльності, цифровізації адвокатури та інших напрямів, визначених у межах роботи Робочої групи. Частина пропозицій уже сформульована як робочі положення.

Тепер Координаційне бюро має забезпечити перехід від окремих пропозицій тематичних підгруп до узгодженого пакета рішень. Учасники засідання обговорили порядок подальшої систематизації матеріалів, співвіднесення пропозицій із положеннями Дорожньої карти та Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката, а також підготовку напрацювань до подальшого професійного обговорення.

ДАЙДЖЕСТ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІТЕТІВ ТА СЕКЦІЙ НААУ ЗА КВІТЕНЬ – ТРАВЕНЬ 2026 РОКУ

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ ПРАВ АДВОКАТІВ ТА ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

За період з **20 квітня** по **20 травня** представники Комітету забезпечили участь у **11 слідчих (розшукових) діях** — обшуках та оглядах. Окрім цього, було розглянуто **7 звернень** адвокатів.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Представник НААУ в Угорщині Віктор Ясевін на запрошення Міжнародної жіночої спільноти Business Woman Club провів вебінар для українських громадян, які проживають або ведуть бізнес в Угорщині.

Тема вебінару охоплювала податкове резидентство громадян України в Угорщині, міжнародний стандарт автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки (CRS), декларування в Україні доходів, отриманих за кордоном, уникнення подвійного оподаткування та правила контрольованих іноземних компаній (КІК).

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/urpnon.

11 травня опубліковано статтю представника НААУ у Республіці Кіпр (м. Ларнака) **Вікторії Поліщук** на тему «Кіпр-2026: нові правила для бізнесу, медія й медицини».

У 2026 році Кіпр ухвалив низку законів, які змінюють правила для медіа, медичного сектору, фінансової звітності та соціальної політики. Ці зміни варто враховувати українським юристам і бізнесу, які працюють із кіпрською юрисдикцією.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/aytsvq.

У НААУ презентували методичний матеріал «**Тимчасовий захист для українців в країнах Європейського Союзу. Особливості правового регулювання окремих країн**». Його підготував колектив авторів, серед яких адвокати, науковці, представники НААУ в окремих європейських країнах, а також фахівці Центру трудового права та соціального забезпечення ВША НААУ.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/gimzsn.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ АДВОКАТСЬКОЇ ПРАКТИКИ

30 квітня в НААУ пройшов перший етап серії круглих столів на тему «Проблемні питання застосування норм КПК». Ініціатором заходу виступив Комітет НААУ. Круглий стіл відкрив цикл заходів (включаючи регіональні та міжрегіональні), які заплановано провести протягом II—III кварталів 2026 року. За результатами

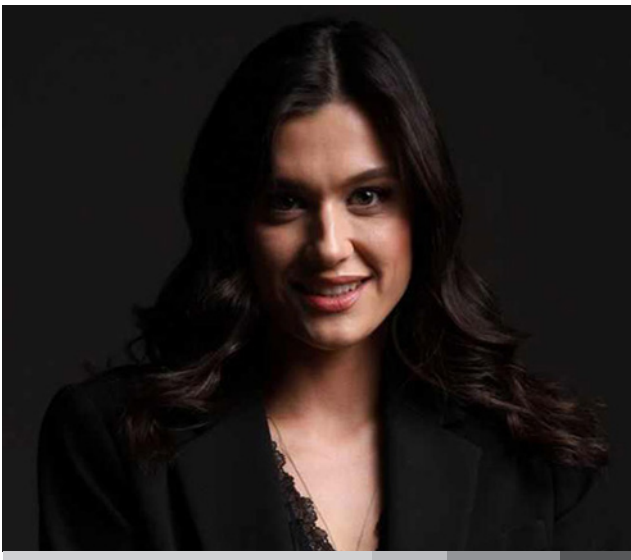
серії буде здійснено узагальнення проблем та підготовлено відповідні пропозиції.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/ujqyuc.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРИВАТИЗАЦІЇ

4 травня на сайті НААУ опублікована стаття **Ярослави Анохіної** про зміни для бізнесу після завершення перехідного періоду 19 квітня 2026 року, коли дозволи на окремі види діяльності замінилися на митні авторизації.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/odhqyc.

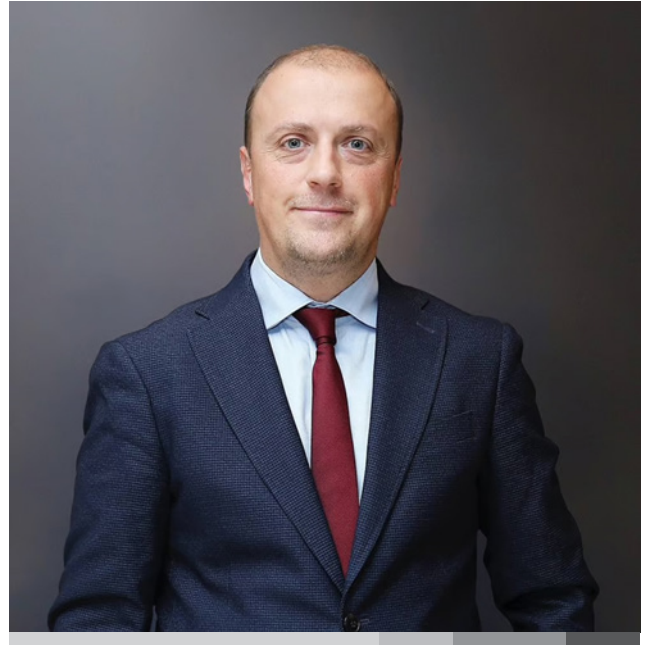
18 травня на сайті НААУ опублікована стаття **Ярослави Анохіної**, про пост-митний контроль та ризики для бізнесу.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/axncbb.

Також опубліковано низку матеріалів Андрія Шабельнікова:

28 квітня на сайті Novyny.live опублікована колонка про національний кешбек на пальне, який запроваджував 20 березня 2026 року.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/minyjn.

29 квітня в журналі «Юридична Газета» опублікована колонка про інвестиційний ландшафт 2026 року.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/zucmij.

30 квітня на сайті Focus опублікована стаття про податкові обов'язки українців за кордоном.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/dumjyk.

1 травня на сайті Informator опублікована стаття, у якій пояснюється, що будь-які дійсні іноземні банкноти мають прийматися за єдиним офіційним курсом, незалежно від року випуску, і касир не має права вимагати комісію за «старі» гроші.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/duuejyt.

2 травня на сайті 24 Каналу опублікована стаття про декларування криптовалюти в Україні.

Детальніше за посиланням: surl.li/nlfaei.

4 травня на сайті 1NEWS опублікована стаття про зростання цін на електроенергію для бізнесу в Україні.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/agiyzl.

2 травня на сайті «Світ Бізнесу» опублікована стаття про обмін іноземної валюти в Україні.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/xhadmj.

1 травня на сайті Focus опублікована стаття про пропозицію запровадження щомісячного податку на електрокари в Україні з коментарем Андрія Шабельникова.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/gqueeh.

4 травня на сайті ПравдаТУТ NEWS опублікована стаття про запуск Державної системи онлайн-моніторингу у сфері грального бізнесу в Україні.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/ollpec.

13 травня на сайті 24 Каналу опублікована стаття про викриття БЕБ масштабного підпільного виробництва фальсифікованої кави.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/dyvraq.

15 травня на сайті Kyiv1 опублікована стаття про паливний збір у туризмі 2026 року.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/vzqpfz.

17 травня на сайті Vgorode.ua опублікована стаття про впровадження ПДВ для ФОП в Україні.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/sthuri.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ТРУДОВОГО ПРАВА

4 — 10 травня відбувся щорічний **Тиждень трудового права**. Протягом тижня члени Комітету ділилися практичними напрацюваннями щодо застосування трудового законодавства, аналізу судової практики та вирішення питань, з якими адвокати стикаються у цій сфері. Зокрема на сайті НААУ опубліковано статті:

- Звільнення за втратою довіри: межі застосування — автор А. Андрушко;
- Іноземне громадянство держслужбовця: хто і як встановлює факт — автор Н. Кайда;
- Електронні трудові договори: порядок оформлення та типові помилки — автор Г. Лисенко;
- Коли встановлення заробітної плати директору ТОВ є порушенням — автор Н. Матвійчук;
- Платформна праця та алгоритмічне управління: виклики у спорах про встановлення факту трудових відносин — автор Н. Черевко;
- Права є, але чи є сила: що можуть профспілки — автор К. Цветкова.

А також опубліковано *відео-поради на YouTube-каналі НААУ*:

- Звільнення за систематичне порушення трудової дисципліни — Олексій Погрібняк;
- Звільнення директора без згоди засновників — Дмитро Навроцький;

— Звільнення у зв'язку зі знищенням виробничих потужностей — Вікторія Поліщук;

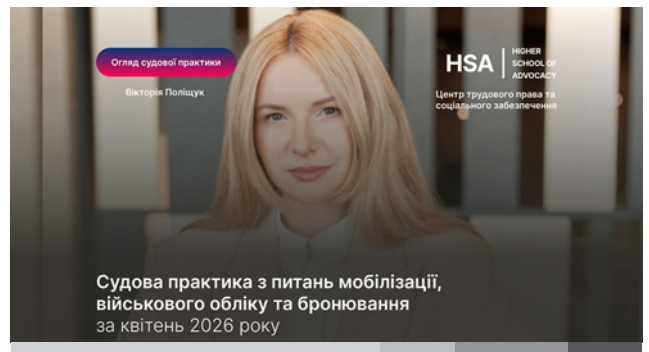
— Звільнення державного службовця у зв'язку з наявністю іноземного громадянства — Наталія Кайда;

— Звільнення за скороченням: ключові юридичні ризики та позиція Верховного Суду — Ганна Лисенко.

Публікації членів Комітету

Вікторія Поліщук:

— Судова практика з питань мобілізації, військового обліку та бронювання за квітень 2026 року

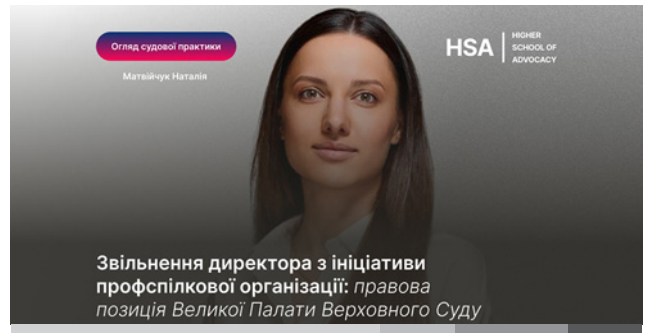
— Підстави для притягнення до адміністративної відповідальності щодо неявки за повісткою, яка була надіслана поштою

— Відмова від військової служби з релігійних переконань в умовах воєнного часу

— Про медіацію в діяльності адвоката

Наталія Матвійчук:

— Доказування мобінгу на роботі: висновки ВС
— Велика Палата Верховного Суду змінила підхід до обрахунку компенсації за затримку розрахунку при звільненні

— Звільнення директора з ініціативи профспілкової організації: правова позиція Великої Палати Верховного Суду

— Як юридично оформити залучення іноземних фахівців до українських компаній?

— Недопустимість звільнення державного службовця лише через зміну назви органу чи посади

Катерина Цветкова:

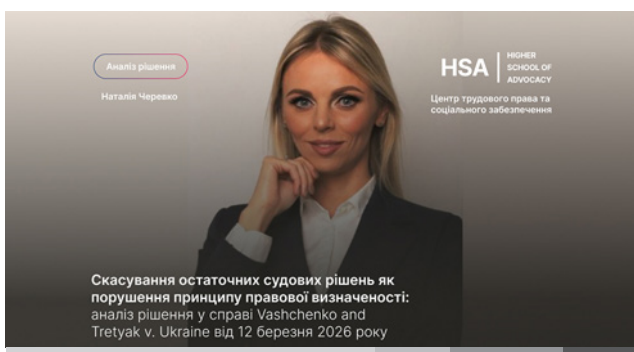
— Як працюють профспілки сьогодні

Наталія Червко:

— Про матеріальну відповідальність працівників

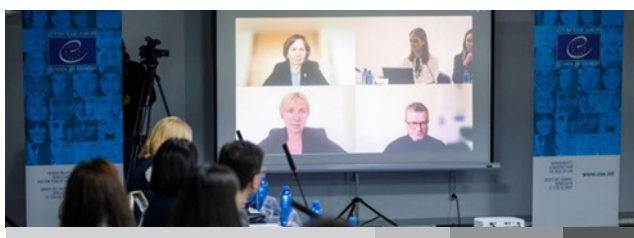
— Про спеціальні перевірки, НАЗК та звільнення

— Скасування остаточних судових рішень як порушення принципу правової визначеності

— Показання свідків у справах про встановлення факту перебування у трудових відносинах

28 квітня Вікторія Поліщук взяла участь у другому засіданні Керівного комітету проекту Ради

Європи «Посилення соціального виміру в Україні». У своїй доповіді очільниця Комітету НААУ звернула увагу на роль правничої спільноти у захисті соціальних і трудових прав, особливо в умовах воєнного стану.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/ucrcvz.

У травні опубліковано:

— Дайджест практики ЄСПЛ щодо України за 2025 — 2026 роки: процесуальні підстави визнання заяв неприйнятними

— Методичні матеріали для адвокатів «Докази та доказування у трудових спорах»

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ГУМАНІТАРНИХ ПИТАНЬ І ТВОРЧИХ ІНІЦІАТИВ

Триває етап відбору заявок на участь у всеукраїнському літературному конкурсі «Палітра слова». Його мета — виявлення творчо обдарованих адвокатів і популяризація їхніх творів в професійному середовищі. Проєкт реалізується за ініціативи Комітету НААУ з гуманітарних питань і творчих ініціатив у співпраці з Центром досліджень адвокатури і права.

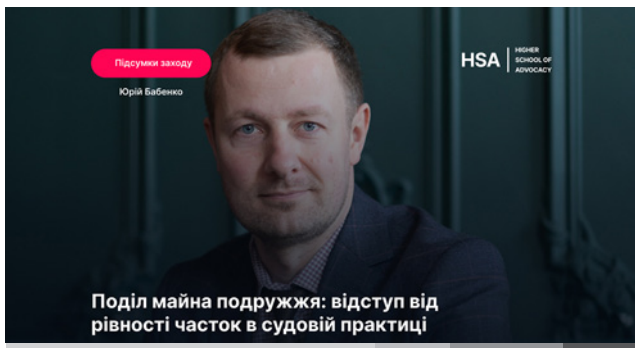

Конкурс проводиться у таких номінаціях: пісенна поезія, лірична поезія, любовна лірика, драматична поезія, сатирична поезія, поезія для дітей, поезопроба, казка.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/cc/nodmxc.

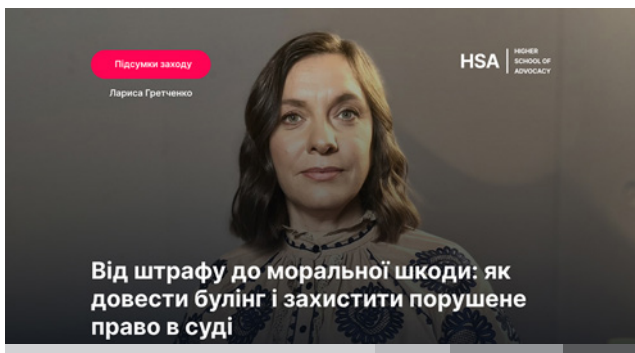
КОМІТЕТ З ПИТАНЬ СІМЕЙНОГО ПРАВА

27 квітня на сайті ВША НААУ були оприлюднені підсумки заходу на тему «Поділ майна подружжя: відступ від рівності часток в судовій практиці», лектором виступив заступник голови Комітету **Юрій Бабенко**.

Детальніше за посиланням: [URL: lnk.ua/uVXGrzwxH](https://lnk.ua/uVXGrzwxH).

28 квітня на сайті ВША НААУ були оприлюднені підсумки заходу на тему «Від штрафу до моральної шкоди: як довести булінг і захистити порушене право в суді», лектором виступила голова Комітету **Лариса Гретченко**.

Детальніше за посиланням: [URL: lnk.ua/Pn7Kyp2KD](https://lnk.ua/Pn7Kyp2KD).

На юридичному факультеті Західноукраїнського національного університету відбулася X Міжнародна науково-практична конференція «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід». Співорганізатором заходу виступив Центр досліджень адвокатури і права НААУ.

Проблематику захисту прав громадян в умовах війни порушила членкиня Комітету **Ольга Семенова**, яка розглянула питання переміщення громадян та забезпечення права на утримання одного з подружжя і дітей.

Детальніше за посиланням: [URL: lnk.ua/AxCUy8trJ](https://lnk.ua/AxCUy8trJ).

Оновлення цивільного законодавства має враховувати різні форми сімейного життя, але не нівелювати правове значення шлюбу. Якщо зареєстрований шлюб і фактичне проживання однією сім'єю поставити в один ряд без чіткого розмежування, виникає питання про зміст самого інституту шлюбу.

Про окремі аспекти проекту нового Цивільного кодексу (проект № 15150 від 09.04.2026, прийнятий за основу) журналісти говорили в ефірі «Суспільного» із заступницею голови Комітету **Світланою Савицькою**.

Детальніше за посиланням: [URL: lnk.ua/x8iewlNO2](https://lnk.ua/x8iewlNO2).

285 протоколів про булінг учасників освітнього процесу склали правоохоронці у 2025 році. За рік таких справ побільшало на 8 %, втім показників напередодні повномасштабного вторгнення статистика поки не сягла. В середньому, 32 протоколи про булінг на місяць оформлювали торік — якщо рахувати лише місяці навчального року. Для порівняння, у 2021 році цей показник становив 37 справ. Цьогоріч ситуація дещо поліпшилась: 107 протоколів про цькування від початку року. Це на 18 % менше, ніж за аналогічний період 2025. У середньому, йдеться про 27 протоколів на місяць.

Голова Комітету **Лариса Гретченко** зауважує, що офіційна статистика не завжди відбиває реальний масштаб проблеми, а звернень від батьків та учасни-

ків освітнього процесу значно більше, ніж справ, які доходять до поліції чи суду.

Детальніше за посиланням: URL: lnk.ua/A7pS7l4HS.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

24 квітня Комітет провів круглий стіл «Обшук у кримінальному провадженні: процесуальні межі та стандарти захисту прав людини у світлі практики ЄСПЛ». Учасники обговорили проблеми зловживання інститутом «невідкладності» при проведенні обшуків без попереднього дозволу суду та недостатню ефективність судового контролю за такими діями.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/lldijz.

1 травня Комітет провів круглий стіл «Спільна батьківська опіка як гарантія забезпечення прав дитини». Учасники обговорили два законопроекти, які перебувають у Верховній Раді й спрямовані на врегулювання порядку визначення місця проживання дитини після розлучення батьків.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/lldmhn.

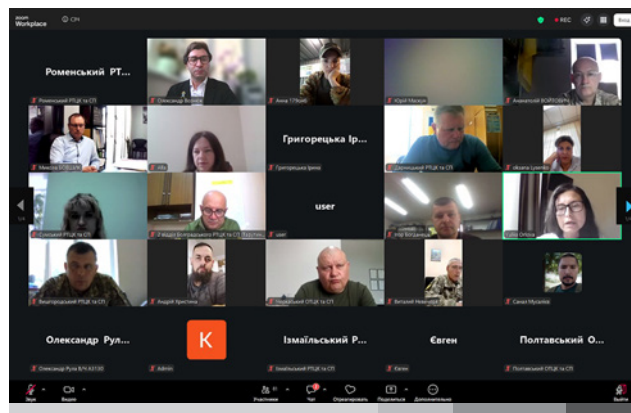
КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

15 травня у НААУ відбувся круглий стіл на тему «Проблемні питання ЕКОПФО та ВЛК», який організували Комітет НААУ з питань захисту прав осіб з інвалідністю, ВГО «Правозахисна спілка інвалідів», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «УКРАЇНА» та Громадська організація «ДОБРОБАТ».

Голова Комітету та ВГО **Олександр Вознюк** виконував роль модератора, член Комітету **Олег Романішин** провів семінар у м. Хмельницькому на тему «Оскарження рішень ЕКОПФО: спільна зона відповідальності медицини та права», членкиня Комітету **Іванна Костракевич** взяла активну участь у роботі семінару, виступивши з низкою актуальних практичних кейсів на основі власного досвіду супроводу клієнтів.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/byrlyl.

19 травня відбувся круглий стіл на тему «Проблемні аспекти СЗЧ, шляхи їх вирішення». Захід ініційований Комітетом спільно з Всеукраїнською громадською організацією інвалідів «Правозахисна спілка інвалідів», ГО «ДОБРОБАТ» та ГО Об'єднання батьків дітей, хворих на цукровий діабет, «Щасливий діабет». Основною метою дискусії стало комплексне обговорення проблеми СЗЧ з акцентом на усунення її системних факторів, адже стаття 65 Конституції України про захист Вітчизни може бути ефективно реалізована лише за умови взаємної відповідальності громадянина та держави.

Голова Комітету та ВГО **Олександр Вознюк** виступив із жорсткою критикою поточного підходу держави до мобілізаційних процесів та повного нівелювання прав військовослужбовців. Він наголосив, що сьогодні фундаментальною проблемою є втрата довіри

суспільства до інституцій через зневагу до гідності людини. Членкиня Ради Комітету **Юлія Орлова** у своїй доповіді зазначила, що СЗЧ — це не причина, а сигнал про наявність глибоких проблем.

КОМІТЕТ МЕДИЧНОГО І ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРАВА ТА БІОЕТИКИ НААУ

Активності членів Комітету поза затвердженням планом

24 квітня регіональний представник Комітету **Андрій Саченко** провів захід у рамках підвищення кваліфікації для адвокатів Ради адвокатів Миколаївської області на тему: «Захист адвокатом прав осіб при проведенні оцінювання повсякденного функціонування особи».

12 травня регіональний представник Комітету у Київській області **Яна Бабенко** провела консультацію на платформі Експертус Медзаклад (Експертно-правова система для керівників у галузі охорони здоров'я): [URL: med.expertus.com.ua/consultations/161152](https://med.expertus.com.ua/consultations/161152).

Голова Комітету **Ірина Сенюта** провела низку заходів:

28 квітня корпоративну лекцію для медичних працівників Університетської лікарні ДНТ «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького» на тему «Правові алгоритми ведення медичної документації, обробка персональних даних і лікування по стандартах».

7 травня тренінг для адвокатів Ради адвокатів Львівської області, що включав в себе також і майстер-клас з відпрацюванням практичних навиків на тему «Практикум медичного права: правничі алгоритми та практичні кейси».

8 травня відкрита лекція на тему «Правова безпека доклінічних і клінічних досліджень в Україні» для молодих дослідників Центру координації клінічних і доклінічних досліджень ДНТ «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького».

13 травня участь у Другому семінарі «Медична етика та етичні дилеми у сфері охорони здоров'я у в'язницях» та виступила з доповіддю на тему «Медична етика крізь оптику права: окремі алгоритми для лікаря у місцях несвободи».

14 травня в рамках форуму «KHARKIV UNBREAKABLE 2026» модерувала дискусію «Відшкодування мораль-

ної шкоди через оптику медичних справ: справедлива сатисфакція vs безпідставне збагачення».

Підготовка тематичних статей, книг та публікацій у ЗМІ Миколаєць Ю. М.

— Листки непрацездатності: нові вимоги та нова відповідальність. Електронний журнал «Практика управління медичним закладом» № 05/2026, травень.

— Як припинити діяльність КНП на території бойових дій. Електронний журнал «Управління закладом охорони здоров'я». С. 20 — 28. № 04 (231) квітень 2026.

Терешко Х. Я. Правове регулювання трансграничної передачі персональних даних. Медичне право, № 1 (37), 2026. С. 83-91. [URL: doi.org/10.25040/medicallaw2026.01.083](https://doi.org/10.25040/medicallaw2026.01.083)

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

19 травня опубліковано статтю членів Комітету **Володимира Мацка** та **Наталії Павловської** на тему «Об'єктивна сторона за ст. 436-2 КК України: межі криміналізації мовних та оціночних форм поведінки».

Норма, яка передбачає кримінальну відповідальність за кримінальне правопорушення, передбачене ст. 436-2 КК України «Виправдування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікації її учасників», є доволі новою нормою в сучасному кримінальному законодавстві, введеною на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції».

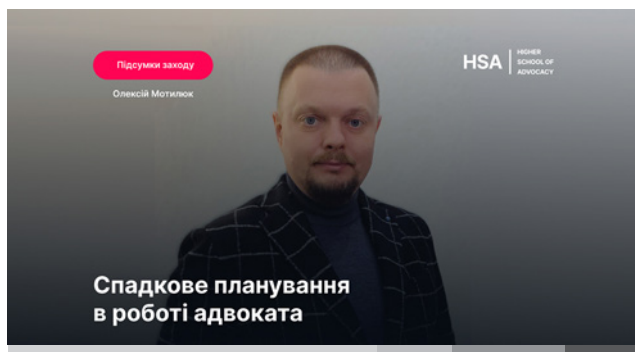
Детальніше за посиланням: [URL: surl.luh.gov.ua/geynkq](https://surl.luh.gov.ua/geynkq).

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

29 квітня на сайті ВША НААУ були оприлюднені підсумки заходу на тему «Спадкове планування в роботі адвоката», лектором виступив член Ради Комітету **Олексій Мотиліук**.

Детальніше за посиланням: [URL: lnk.ua/zBtNH2u5T](https://lnk.ua/zBtNH2u5T).

4 травня на сайті ВША НААУ були оприлюднені підсумки заходу на тему «Спадкування з іноземним елементом. Ключові аспекти практичної діяльності

адвоката», лектором виступив член Ради Комітету **Олексій Мотилюк**.

Детальніше за посиланням: URL: lnk.ua/VZ8zB5pHq.

24 квітня на сайті НААУ була опублікована стаття секретаря Комітету **Валерії Шкварко** на тему «Клопотання про відеоконференцію у відзиві підлягає розгляду — КЦС».

Детальніше за посиланням: URL: lnk.ua/HmmbBQJbN.

11 травня на сайті НААУ була опублікована стаття секретаря Комітету **Валерії Шкварко** на тему «Передплата, прострочення і добросовісність: позиція ВП ВС».

Детальніше за посиланням: URL: lnk.ua/UjCBCrO4L.

13 травня на сайті НААУ була опублікована стаття членкині Ради Комітету **Анастасії Присяжнюк** на тему «Визначення критеріїв для стягнення аліментів за минулий період».

Детальніше за посиланням: URL: lnk.ua/8Swhu22Qe.

13 травня за ініціативи депутата Київської міської ради ІХ Домагальського В. М. та з метою забезпечення відкритого, фахового та суспільно значимого обговорення питань, пов'язаних із підготовкою до другого читання проекту нового Цивільного кодексу України,

відбулось засідання круглого столу на тему «Проект нового Цивільного кодексу України: правові ризики та необхідність суттєвого доопрацювання». Участь у заході взяла членкиня Ради Комітету **Наталія Павловська**.

Детальніше за посиланням: URL: lnk.ua/PQk0mEx9r.

13 травня на сайті НААУ була опублікована стаття секретаря Комітету **Валерії Шкварко** на тему «Встановлення юридичного факту: КЦС нагадав про адвоката».

Детальніше за посиланням: URL: lnk.ua/01WYrM1tm.

14 — 15 травня відбувся Міжнародний форум адвокатів «KHARKIV UNBREAKABLE 2026», на якому доповідачем виступив голова Комітету **Олег Простибоженко** з темою «Думка дитини та способи її встановлення як елемент забезпечення найкращих інтересів дитини». Підсумовуючи, доповідач наголосив на хибності національної практики опитувати дитину безпосередньо в суді, оскільки це свідчить про заперечення права дитини як такого. Натомість необхідно спочатку встановити, чи хоче дитина виразити свою думку, і вже потім вирішувати, яким чином це необхідно здійснити, — прямо в суді чи опосередковано за допомогою інших осіб.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У квітні — травні заступниця голови Комітету **Тетяна Рабко** провела 4 вебінари, опублікувала 2 статті та тези на тему «Практичні аспекти використання штучного інтелекту при супроводі судових справ» у збірнику тез міжнародного круглого столу «Штучний інтелект у правовій практиці: межі та можливості».

Заходи:

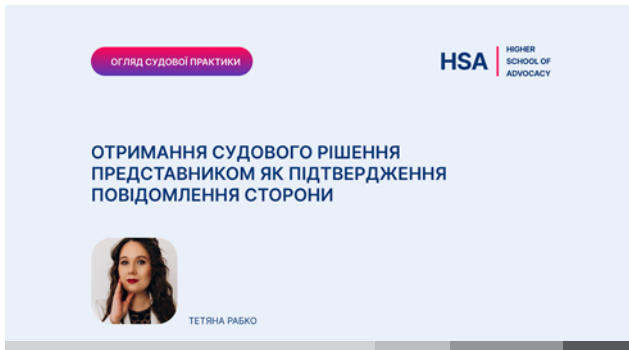
- 29.04.2026 вебінар «Електронні докази і тенденції судової практики»;
- 01.05.2026 вебінар «ШІ у адвокатській діяльності: відповідальне використання та оцінка судом використання. ШІ у процесуальних документах. Захід для адвокатів Чернігівської області»;
- 06.05.2026 вебінар «Проект Правосвідомість. Електронний суд простими словами для фізичних осіб»;

— 13.05.2026 вебінар «Процесуальні строки в «Електронному суді»: як перевіряти, контролювати й не пропустити важливе».

Публікації:

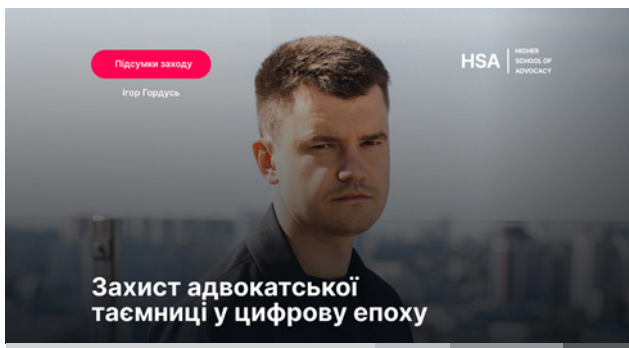
— «Отримання судового рішення представником як підтвердження повідомлення сторони».

— «Застосування ШІ при підготовці процесуальних документів».

Член Ради Комітету **Ігор Гордусь** провів 2 вебінари:

— **01.05.2026** вебінар «Захист адвокатської таємниці у цифрову епоху. Захід для адвокатів Рівненської області».

— **06.05.2026** вебінар «OSINT для адвокатів: практичний інструментарій. Захід для адвокатів Рівненської області».

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Спільні пропозиції до законодавства, експертні висновки щодо нормативних змін і професійні дискусії з проблемних питань у сфері інтелектуальної власності стануть основою співпраці між НААУ та Національною асоціацією патентних повірених України.

23 квітня у Києві відповідний меморандум про співпрацю підписали голова НААУ, РАУ **Лідія Ізовітова** та голова НАПУ **Дар'я Каплуненко**.

Координацію виконання меморандуму здійснюватимуть член Правління НАПУ, член Ради Комітету **Пилип Білицький** та голова Комітету **Юрій Романюк**.

Детальніше за посиланням: URL: lnk.ua/4HJKtjHd1.

До Всесвітнього дня інтелектуальної власності, який відзначається **26 квітня**, у Національній асоціації адвокатів України провели тематичну робочу зустріч представників профільного Комітету НААУ та Національної асоціації патентних повірених України НАПА.

Голова Комітету **Юрій Романюк** назвав захід як розмову про адвокатів у сфері інтелектуальної власності, патентних повірених та поєднання цих двох професійних статусів. Він назвав патентних повірених комунікаторами між правовласником і національним органом інтелектуальної власності і звернув увагу, що, за його інформацією, понад 80 % патентних повірених мають також статус адвоката.

Детальніше за посиланням: URL: lnk.ua/EU8Gr0Xlb.

Спори у сфері інтелектуальної власності часто супроводжуються тривалими процесами, експертизами та значними витратами сторін. Альтернативою може бути підхід «But first IP mediation», за якого сторони ще на початковому етапі перевіряють можливість домовленості замість затяжного протистояння.

Цей підхід презентували голова Комітету **Юрій Романюк** спільно з керівником Центру медіації та посередництва IP офісу **Аурікою Грибовською** під час V Всеукраїнської школи з медіації. Захід проходив на базі Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича.

Як зазначив Юрій Романюк, IP-спори на практиці нерідко роками залишаються перевантаженими процесуальними діями, численними експертними висновками, судовими експертизами та фінансовими витратами сторін. У такій ситуації медіація може стати не запасним варіантом після суду, а першим інструментом для пошуку рішення. Йдеться про зміну логіки реагування на спір: спочатку оцінити можливість діалогу, а вже потім переходити до судового протистояння. Для спорів у сфері інтелектуальної власності це має практичне значення, оскільки медіація може допомогти мінімізувати витрати, зберегти ділові відносини та репутацію учасників спору.

Детальніше за посиланням: URL: lnk.ua/T9eAaVqOu.

13 травня у виданні «ЗіБ» була опублікована стаття заступника голови Комітету **Сергія Барбашина** на тему «Межі дискреції у спорах з питань інтелектуальної власності».

Дискреція Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій не є абсолютною, але й суд не завжди може підмінити собою цей орган.

Тому в IP-спорах практичне значення має точне визначення меж судового втручання.

Детальніше за посиланням: URL: lnk.ua/sgRlaROv2.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ БІЗНЕСУ ТА ІНВЕСТИТОРІВ

У квітні у Державному торговельно-економічному університеті в Києві відбулися урочисті заходи з нагоди 80-річчя університету та 10-річчя факультету міжнародної торгівлі і права. До відзначення долучилася Національна асоціація адвокатів України.

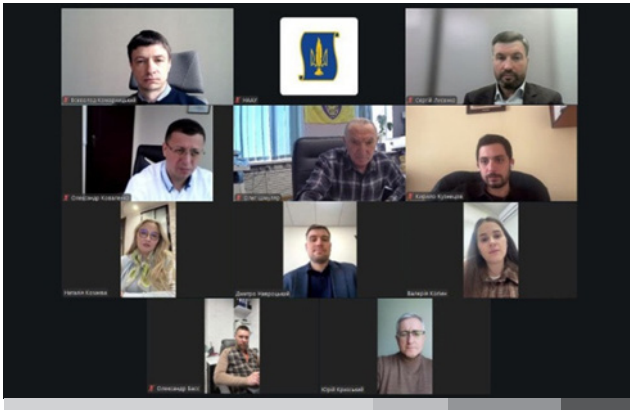
Заступник голови Комітету **Сергій Лисенко** провів заняття, присвячене корпоративному управлінню господарським товариством і ролі корпоративного адвоката в цій системі. Він зосередив увагу на функціях такого фахівця, необхідності дотримання балансу інтересів між учасниками корпоративних правовідносин та іншими стейкхолдерами, а також на розмежуванні ролей корпоративного адвоката і юрисконсульта на підприємстві.

Детальніше за посиланням: URL: lnk.ua/tp3R0Cgex.

23 квітня на сайті НААУ була опублікована стаття секретаря Комітету **Кирила Кузнецова** на тему «Незаконний обіг підакцизних товарів: ВС змінює стандарти доказування».

Детальніше за посиланням: URL: lnk.ua/LcletG76s.

23 квітня у НААУ відбувся круглий стіл на тему «Правопорушення в сфері нерухомості: що загрожує бізнесу та як діяти», організований Комітетом. Участь у заході взяли представники правоохоронних органів, органів державної влади, нотаріату та адвокатури. Відкриваючи дискусію, модератор заходу, заступник

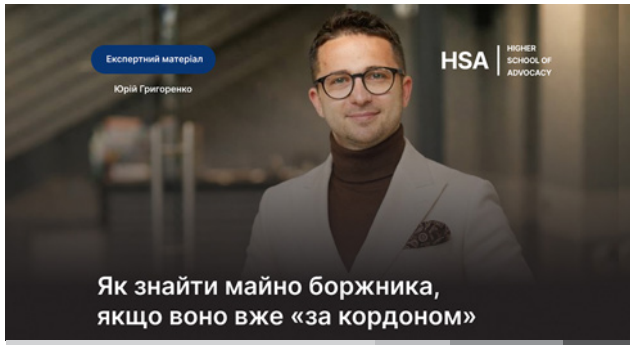
голови Комітету **Сергій Лисенко** наголосив, що тема вже давно вийшла за межі суто юридичної проблематики. За його словами, вона безпосередньо впливає на стабільність бізнесу, інвестиційний клімат і рівень довіри до держави.

Детальніше за посиланням: URL: lnk.ua/w0lx8ohmi.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ БАНКРУТСТВА

Статті секретаря Комітету **Юрія Григоренко**:

— Як знайти майно боржника, якщо воно вже «за кордоном».

— Законодавча архітектура процедур банкрутства: очікування та результати шести років чинності КУзПБ.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ МИТНОГО ТА ПОДАТКОВОГО ПРАВА

У травні Комітет надав Комітету Верховної Ради з питань фінансів, податкової та митної політики зауваження до законопроекту № 15111-д від 06.04.2026 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо впрова-

дження міжнародного автоматичного обміну інформацією про доходи, отримані через цифрові платформи, та оподаткування таких доходів». Ключове застереження Комітету стосується адвокатської таємниці.

Комітет підкреслив, що врахування висловлених зауважень має забезпечити інтеграцію України у систему податкової прозорості з урахуванням гарантій адвокатської діяльності, прав клієнтів та принципу правової визначеності.

Детальніше за посиланням: URL: unba.org.ua/assets/uploads/publications/ZP_15111.pdf.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

15 травня у межах Міжнародного форуму адвокатів «Kharkiv Unbreakable 2026» у Національній асоціації адвокатів України відбувся батл-рум «Експертне забезпечення адвокатської діяльності». Модераторами дискусії стали заступниця директора з наукової роботи Київського науково-дослідного інституту судових експертиз **Олена Агапова** та голова Комітету **Віолета Федчишина**.

Учасники обговорили актуальні проблеми використання судових експертиз у кримінальному процесі, зокрема роль сторони захисту у залученні експертів. Голова підкомітету ВРУ з питань організації та діяльності адвокатури **Володимир Ватрас** наголосив, що чинне законодавство дозволяє захисту самостійно ініціювати проведення експертиз, що посилює його роль у процесі доказування.

Детальніше за посиланням: URL: surl.lu/qptrgu.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО ТА ДОВКІЛЕВОГО ПРАВА

27 квітня на сайті НААУ була опублікована стаття члена Ради Комітету **Євгенія Удовицького** на тему «Мовчазна згода» орендодавця та порядок оскарження відмов у поновленні договорів оренди землі».

Детальніше за посиланням: URL: Ink.ua/e7a5iQTqQ.

2 травня на сайті НААУ була опублікована стаття заступника голови Комітету **Дмитра Навроцького** на тему «П'ять земельних орієнтирів від Великої Палати».

Детальніше за посиланням: URL: Ink.ua/039a1pgL4.

12 травня на сайті НААУ була опублікована стаття члена Ради Комітету **Євгенія Удовицького** на тему «Самочинне будівництво: ризики для останнього власника за практикою ВС».

Детальніше за посиланням: URL: Ink.ua/Vya1JEjUm.

14 травня на сайті НААУ була опублікована стаття заступниці голови Комітету **Софії Шутяк** на тему «Перевірки Держпродспоживслужби: умови та наслідки порушень».

Детальніше за посиланням: URL: Ink.ua/QW9hwW3ui.

15 травня на сайті НААУ було оприлюднено новину про зауваження та пропозиції Комітету до законопроекту щодо впровадження ринкових інститутів права користування земельними ділянками. Документ має усунути прогалини, які виникли після запровадження узурфрукту як нового виду речового права. Позицію готував Комітет у відповідь на звернення народного депутата Олексія Мовчана, який попросив Асоціацію надати професійну оцінку законопроекту до його внесення до Верховної Ради.

Детальніше за посиланням: URL: Ink.ua/Bh9AA1Qdt.

20 травня на сайті НААУ був опублікований дайджест із земельних спорів — «Огляд практики Верховного Суду за I квартал 2026 року», підготовлений заступником голови Комітету **Дмитром Навроцьким**. До видання увійшли правові позиції Великої Палати Верховного Суду, Касаційного цивільного суду, Касаційного господарського суду та Касаційного адміністративного суду. Огляд містить стислий виклад обставин 9 справ, позицій судів попередніх інстанцій,

правових висновків Верховного Суду, а також посилання на повні тексти судових рішень.

Детальніше за посиланням: URL: Ink.ua/BMBzAfxiY.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ БУДІВЕЛЬНОГО ПРАВА

7 травня на сайті НААУ опублікована стаття про освітні заходи Комітету НААУ з питань будівельного права для студентів. Комітет провів у квітні два заходи, присвячені містобудівному регулюванню.

У Білоцерківському національному аграрному університеті відбувся круглий стіл «Містобудівний кодекс: національна потреба та європейський вектор», на якому обговорювали реформування містобудівного законодавства та концептуальні засади майбутнього Містобудівного кодексу. Голова комітету **Олег Поваляєв** наголосив на важливості того, що містобудівна сфера нині регулюється 5 кодексами, 61 законом, 108 державними будівельними нормами та низкою інших нормативних актів, що зумовлює потребу кодифікації. Члени Комітету **Ірена Файнгольд, Інна Яремова та Яна Чернишова** розглянули законодавчі ініціативи, відповідність українського регулювання європейським стандартам та економічні аспекти галузі. В Івано-Франківську в Університеті Короля Данила для студентів-архітекторів відбувся науково-практичний семінар «Архітектор і закон: від вихідних даних до контролю», де спікери **Наталія Лещак, Світлана Глущенко та Тарас Бондаренко** обговорювали практичні аспекти застосування містобудівного законодавства, включаючи дозвільні процедури, державний архітектурно-будівельний контроль та відповідальність архітектора. Обидва заходи мали спільну мету — сформувати у майбутніх фахівців цілісне розуміння містобудівного права як інструменту просторового розвитку громад.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/fixqtf.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ, КОМПЕНСАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ

29 квітня на сайті НААУ опублікована стаття про консультацію адвокатів для родин військових, які зникли безвісти. У межах пілотного проєкту «Адвокат+» адвокати продовжують працювати з військовими у бригадах. 13 квітня відбулася зустріч із родинами зниклих безвісти та загиблих військовослужбовців однієї з бригад, на якій обговорювалися практичні питання реалізації державних гарантій. Адвокат **Поліна Марченко** представила детальний алгоритм дій для родин.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/cfmmpr.

12 травня на сайті НААУ опублікована стаття про робочу зустріч представників бізнесу та адвокатури щодо правових проблем фіксації та відшкодування збитків бізнесу, що постраждав від російської агресії. Захід організували три комітети НААУ: з питань захисту постраждалих від збройної агресії, компенсаційних механізмів та євроінтеграційного правового забезпечення відновлення; з питань захисту бізнесу та інвесторів; та з питань митного та податкового права. На зустрічі були представники промислових підприємств, агросектору, логістики, енергетики, малого й середнього бізнесу з різних регіонів України. Учасники обговорили, що чинні механізми підтримки не завжди враховують ситуації, коли підприємство зазнало точкового удару, але формально не підпадає під наявні критерії державної підтримки. Порушувалися питання бронювання працівників для підприємств, які працюють у складних безпекових умовах, труднощі з оцінкою збитків, доказуванням втраченої вигоди, взаємодією з банками та доступом до фінансування.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/obyzyl.

Ветерани та члени їхніх родин формально мають право на правничу допомогу і захист у суді, однак на практиці стикаються з процедурними бар'єрами, тривалими строками, складністю підтвердження статусу та нерівним застосуванням законодавства щодо державних гарантій.

Доступу ветеранів і членів їхніх родин до правосуддя та правничої допомоги був присвячений семінар

«Справедливість і довіра: судова влада і ветерани». Захід організувало Міністерство у справах ветеранів України. Співорганізаторами виступили Верховний Суд, Рада суддів України, НААУ та ГО «Асоціація правників України».

Заступниця голови Комітету НААУ **Жанна Грушко** відзначила, що Комітет збирає пропозиції щодо змін до законів і підзаконних нормативно-правових актів, які можуть поліпшити правовий статус військовослужбовців, ветеранів і членів їхніх родин.

Також вона зазначила, що представники Комітету виїжджають у регіони, зустрічаються з представниками військових частин та управлінь ветеранської політики, аби підтримувати контакт і реалізовувати спільні ініціативи.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/uvhbhx.

Комітет НААУ провів у Миколаєві виїзне засідання. У центрі обговорення були перші результати проєкту «Адвокат+», розвиток цифрових інструментів для звернень, підготовка методичних матеріалів та пропозиції щодо змін до підзаконних актів. Проєкт «Адвокат+» уже відпрацював перший місяць у пілотному форматі.

Його суть полягає у закріпленні адвокатів за військовими частинами для надання первинної правничої допомоги військовослужбовцям і членам їхніх родин. Комітет вирішив продовжити пілот і розширити його на інші бригади.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/ziulhu.

14 травня члени Комітету **Жанна Грушко** та **Поліна Марченко** провели зустріч з представниками Міністерства у справах ветеранів. Під час зустрічі домовилися про створення спільного посібника з практичними рекомендаціями щодо алгоритмів дій ветеранів та членів їхніх сімей з питань статусу УБД, прав на житло, виплат та соціальних пільг. Крім того, **20 травня** представники Комітету в складі Олександра Уроди та Жанни Грушко зустрілася з представниками Офісу військового омбудсмена, де обговорили актуальні проблеми та механізми виконання меморандуму про співпрацю.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

Відповідальність службових осіб за порушення правил військового обліку має бути юридично визначеною, пропорційною і реально застосовною. Інакше нові штрафи не захистять громадян від помилок в обліку, але створюють додаткові ризики.

НААУ надала Комітету Верховної Ради з питань правоохоронної діяльності зауваження до законопроекту № 15115 від 30.03.2026 «Про внесення змін до статті 210-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо відповідальності за порушення правил ведення військового обліку службовими особами».

Документом пропонується встановити штраф у розмірі 10 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за «порушення службовою особою порядку ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних або резервістів, що призвело до взяття на такий облік осіб, що відповідно до закону не підлягають взяттю на військовий облік призовників, військовозобов'язаних або резервістів».

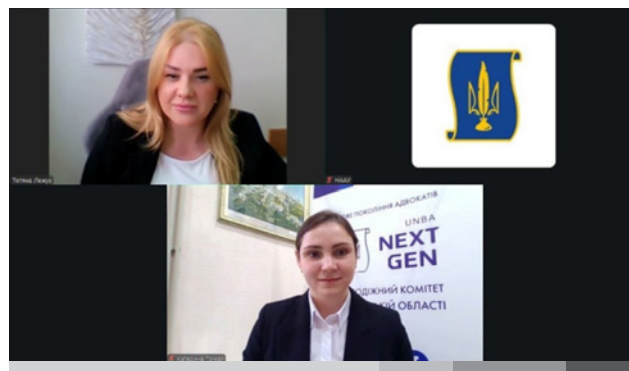
У НААУ звернули увагу, що належний стан військово-облікової документації має значення не лише для комплектування військ, а й для захисту прав громадян. Ідеться, зокрема, про запобігання безпідставному затриманню, помилковому оповіщенню або неправомірному взяттю на облік осіб, які такому обліку

не підлягають. Водночас у запропонованій редакції законопроекту містить низку техніко-юридичних і матеріально-правових недоліків. Без доопрацювання нова норма може стати надією або створити ризики порушення принципів юридичної визначеності, пропорційності та презумпції невинуватості.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/mltodm.

МОЛОДІЖНИЙ КОМІТЕТ НААУ — UNBA NEXTGEN

20 квітня у НААУ відбувся вебінар на тему «10 помилок в адвокатській практиці, через які адвокати втрачають гроші». Ініціатором заходу виступила представниця Молодіжного Комітету НААУ у Вінницькій області **Катерина Томай**. Спікерка заходу **Тетяна Лещух** наголосила, що йдеться не про бізнес і KPI, а про щоденні звички в адвокатській роботі, які впливають на дохід.

Детальніше за посиланням: URL: lnk.ua/ZucctpSE3.

23 квітня представниця Молодіжного Комітету НААУ в Івано-Франківській області **Лілія Іванчук** організувала для колег вечір інтелектуального батлу — гру «Мафія». Молоді адвокати спростували «залізне» алібі, відточили «чуйку» на маніпуляції та блеф та вибудували стратегію захисту, коли проти тебе — все «місто».

23 квітня регіональні представники Молодіжного Комітету НААУ в Одеській області — **Каріна Мохортова, Іванна Блохіна** та **Вікторія Пінчук** — провели офлайн-зустріч із молодими адвокатами на тему: «Адвокат нового покоління: бренд, розвиток, репутація».

Запрошені спікери заходу — **Олена Джабурія**, в. о. голови Ради адвокатів Одеської області, та **Денис Пономаренко**, адвокат, партнер АО «Barristers», — поділилися власним професійним досвідом, надали практичні поради та окреслили ключові орієнтири для формування сильного особистого бренду й бездоганної репутації в адвокатській діяльності.

25 квітня за ініціативи регіональних представників в Сумській області **Юлії Попович** та **Віталія Мірошниченка**, адвокати долучилися до проведення екологічної праці для покращення стану довкілля.

25 квітня представник Молодіжного Комітету НААУ у Полтавській області **Дмитро Макєв** організував для колег вечір гри «Мафія». Адвокати тренували навички розпізнавання маніпуляцій, відпрацьовували стратегії захисту та вчилися переконувати «місто»

в умовах обмеженого часу. Окрім самої гри, вечір став чудовою нагодою для неформального спілкування та зміцнення зв'язків у професійній спільноті.

28 квітня в Університеті митної справи та фінансів створено освітньо-науковий хаб — Центр адвокатури, покликаний об'єднати академічну та адвокатську спільноти, представників державних органів, судової влади та громадськості. Такий проєкт освітяни реалізували спільно з Радою адвокатів Дніпропетровської області.

Участь у церемонії відкриття взяли науковці та студенти, представники влади та адвокати, яких привітали ректор університету **Дмитро Бочаров** та голова ради адвокатів регіону **Тетяна Лещенко**.

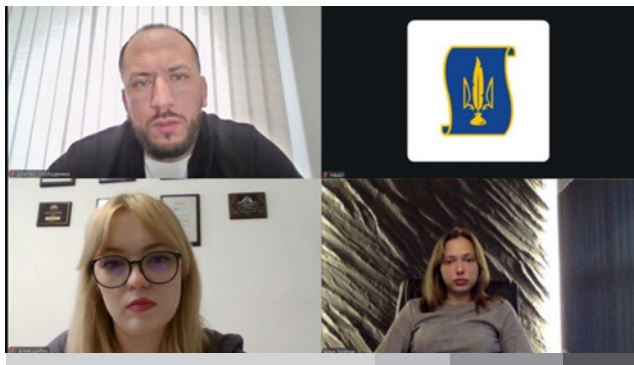
Першу лекцію для студентів у Центрі адвокатури провели представниці Молодіжного Комітету НААУ у Дніпропетровській області **Алевтина Башкеєва, Анна Цуркан, Юлія Протопоп** та адвокат **Інна Павленко**.

Детальніше за посиланням: URL: Ink.ua/czeYlcBW9.

28 квітня у НААУ відбулась панельна дискусія на тему «Перший рік адвокатської практики: стратегія виживання та професійного зростання», ініційована Молодіжним Комітетом у Миколаївській області. Регіональна представниця Комітету **Анна Златіна** поділилася власним професійним досвідом та розповіла, як формувався її шлях в юридичній сфері.

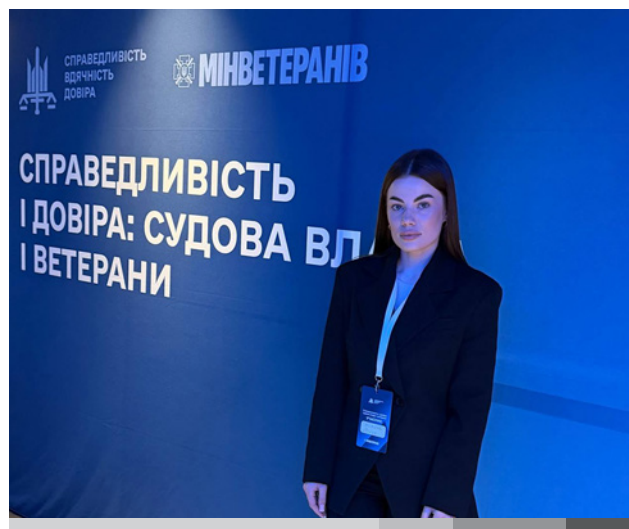
Детальніше за посиланням: URL: lnk.ua/gCDBTr8XP.

28 квітня регіональні представники Молодіжного Комітету НААУ у Івано-Франківській області — **Лілія Іванчук, Карина Романишин та Мар'яна Яремчук**, були присутні на засіданні Ради адвокатів Івано-Франківської області. Обговорили план заходів на найближче півріччя, а також спільно з Радою адвокатів Івано-Франківської області запланували вебінари для підвищення кваліфікації адвокатів, заходи з розвитку soft- та hard skills та неформальні зустрічі для місцевих адвокатів.

29 квітня у місті Києві відбувся семінар на тему «Справедливість і довіра: судова влада і ветерани», який пройшов в офлайн-форматі з можливістю онлайн-участі.

Організатором заходу виступило Міністерство у справах ветеранів України. Співорганізаторами стали Верховний Суд, Рада суддів України, НААУ та Асоціація правників України. Участь у семінарі взяла регіональний представник Молодіжного Комітету НААУ у Київській області **Тетяна Козьян**.

30 квітня у НААУ відбувся вебінар на тему «Професійне вигорання у професії адвоката: що потрібно зробити сьогодні, щоб не вигоріти завтра», організований Молодіжним Комітетом НААУ у Житомирській області.

На початку заходу регіональний представник **Євген Слюсарчук** окреслив мету зустрічі, представив спікерів і наголосив на важливості збереження психологічного ресурсу в умовах інтенсивної професійної діяльності.

Голова Української майндфулнес-асоціації, психолог **Марина Чичуга** розповіла про основні ознаки професійного вигорання у правничій сфері. Йшлося про хронічну втому, втрату мотивації, емоційне виснаження, зниження продуктивності та способи своєчасного реагування на такі стани.

Детальніше за посиланням: URL: lnk.ua/yQouMtNVV.

30 квітня Молодіжний Комітет НААУ у співпраці з Комітетом з питань адвокатської практики провели зустріч в офісі НААУ для майбутніх правників —

студентів Факультету міжнародного та європейського права НЮУ імені Ярослава Мудрого та Національної академії внутрішніх справ. З майбутніми колегами поділилися практичним досвідом ту змотивували приєднатися до професії. Ініціатором лекції став представник Молодіжного Комітету в Київській області — **Іван Щеглаков**.

Питання професійної адаптації молоді, зокрема внутрішньо переміщених осіб і фахівців із ТОТ, обговорили **30 квітня** під час слухань у Комітеті Верховної Ради з питань молоді і спорту «Становище молоді в Україні: виклики та адаптація в умовах воєнного стану». НААУ на слуханнях представили регіональні представники Молодіжного Комітету: у місті Києві **Лев Корнілов**, у Київській області **Тетяна Козян** та у Луганській області **Максим Сібілев**.

Детальніше за посиланням: [URL: lnk.ua/W8iObSfFX](https://lnk.ua/W8iObSfFX).

5 травня у НААУ відбувся вебінар на тему «Legal partnership: як не зіпсувати все на старті», організований Молодіжним Комітетом НААУ у Волинській області. Спікерами заходу виступили голова Молодіжного Комітету НААУ **Ігор Андреев**, а також адвокати **Дмитро**

Бакулін та Сергій Іванів. На основі власного досвіду вони обговорили п'ять практичних питань, які варто врахувати адвокатам під час створення або розвитку партнерства в адвокатському об'єднанні.

Детальніше за посиланням: [URL: lnk.ua/2O37Z8FnV](https://lnk.ua/2O37Z8FnV).

5 травня регіональна представниця Молодіжного Комітету у Миколаївській області **Анна Златіна** провела спортивно-правовий захід зі студентами профільного юридичного ліцею міста Миколаїв, який поєднав фізичну активність із практичним зануренням у правову сферу. Формат заходу був побудований таким чином, щоб максимально залучити учасників до активної участі.

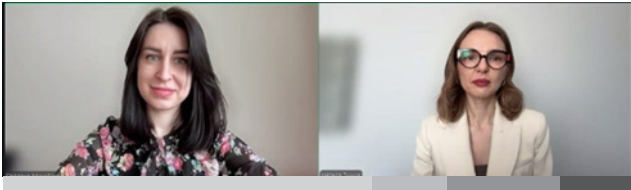

Студенти брали участь у спортивних конкурсах, які супроводжувалися вирішенням правових ситуацій. Під час виконання завдань учасники не лише демонстрували швидкість і витривалість, а й аналізували приведені приклади, пов'язані з реальними юридичними викликами. Такий підхід дозволив розвивати одночасно критичне мислення, реакцію та командну взаємодію. Захід пройшов у форматі постійної взаємодії: учасники не слухали лекцію, а були безпосередньо залучені до процесу через рух, гру та аналіз реальних життєвих ситуацій. Уже з перших хвилин стало зрозуміло: адвокат — це не про «сидіти за паперами», а про швидкість реакції, вміння приймати рішення і працювати в команді.

6 травня у НААУ відбувся вебінар «Старт юридичної практики: з чого почати, щоб не втратити час, гроші і мотивацію». Модерувала захід регіональна представниця Молодіжного Комітету у м. Києві **Світлана Михайлик**. Спікеркою виступила бізнес-менторка та спікерка Дія.Бізнес **Наталія Тищук**.

Детальніше за посиланням: URL: lnk.ua/o9FhoDzfy.

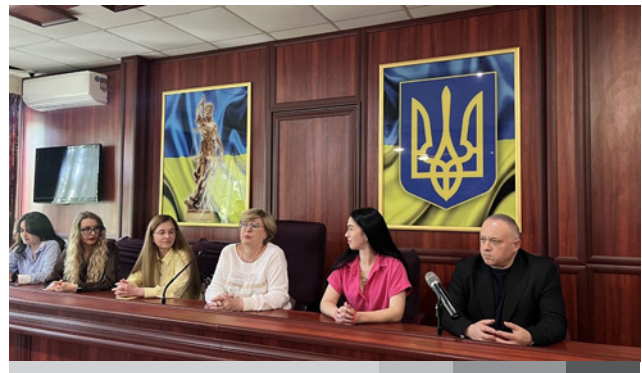

6 травня відбувся інтерактивний воркшоп з елементами дискусії зі студентами Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича на тему: «Переговорні процеси в юриспруденції та поза нею: як домовлятися, переконувати та вигравати», спікером якого виступила регіональна представниця Молодіжного Комітету НААУ у Чернівецькій області **Олена Фонарюк**.

6 травня відбулася зустріч студентів юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Федьковича з адвокатами — представниками Молодіжного Комітету НААУ у Чернівецькій області на тему «Те, чого не вчать на юрфаці: реальне життя адвоката без романтизації». Родзинкою заходу стала участь запрошених адвокатів із різним практичним досвідом адвокатської діяльності — 20, 15, 10 та 1 рік, що дозволило студентам побачити професію з різних перспектив: від перших кроків у адвокатурі до багаторічної сформованої практики.

7 травня в Івано-Франківському інституті «Одеська юридична академія» відбулася відкрита офлайн-зустріч «Місія здійсненна: відкриті поради від діючих адвокатів» — подія, що без прикрас показала студентам, як насправді виглядає шлях в адвокатурі.

Захід був організований регіональними представниками Молодіжного Комітету НААУ в Івано-Франківській області **Лілією Іванчук, Каріною Романишин та Мар'яною Яремчук**, за підтримки Ради адвокатів Івано-Франківської області. Його мета — наблизити студентів і молодих правників до реальної адвокатської практики та показати її без ідеалізації: з викли-

ками, відповідальністю, помилками та професійними уроками.

Серед спікерів заходу були: голова Ради адвокатів Івано-Франківської області **Світлана Петрова**, адвокатка та патентний повірений **Тетяна Фреїшин**, адвокатки **Лілія Іванчук, Каріна Романишин та Мар'яна Яремчук**. Модераторкою заходу виступила **Лілія Іванчук**. Зустріч завершилася живою Q&A-сесією та неформальним спілкуванням зі студентами, яке переросло у відверту розмову про професійні кейси, перші кроки в адвокатурі та реалії практики.

У Державному податковому університеті (Ірпінь, Київська обл.) **відкрили навчальну аудиторію імені адвоката, вченого-правника і державного діяча Миколи Василенка**. Також у цьому виші тепер читатимуть лекції про адвокатурі.

Проект спільно з НААУ реалізували на базі Навчально-наукового інституту права Університету. Відкриття аудиторії відбулося **8 травня**.

Майстер-клас на тему «Професія адвоката: вступ, права, обов'язки, етика» провів для студентів голова Молодіжного Комітету НААУ **Ігор Андрєєв**. Він

розповів про початок адвокатської діяльності, проходження стажування, професійні права та обов'язки адвоката, а також значення етичних стандартів у роботі правника.

Детальніше за посиланням: [URL: lnk.ua/a95zJLaOp](https://lnk.ua/a95zJLaOp).

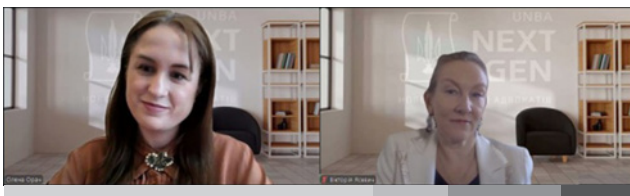
8 травня студенти мали нагоду ознайомитися з діяльністю Ради адвокатів Чернівецької області, дізнатися більше про особливості адвокатського самоврядування та сучасні напрями розвитку правничої професії.

Під час зустрічі відбулося змістовне спілкування з головою Ради адвокатів та регіональними представниками Молодіжного Комітету НААУ у Чернівецькій області, які поділилися власним професійним досвідом, розповіли про можливості для молодих юристів і відповіли на запитання студентів.

11 травня регіональним представником Молодіжного Комітету НААУ в Сумській області **Юлією Попович**, для учнів 9-11 класів Комунальної установи ЗОШ I-III ступенів імені Героя України Олександра Аніщенка № 4 СМР, проведено пізнавальну правову вікторину. Захід відбувся у форматі живого спілкування, цікавих запитань та командної взаємодії.

11 травня у НААУ відбувся вебінар на тему «Навики фінансової грамотності для молодих адвокатів як основа налагодження партнерства та бренду»,

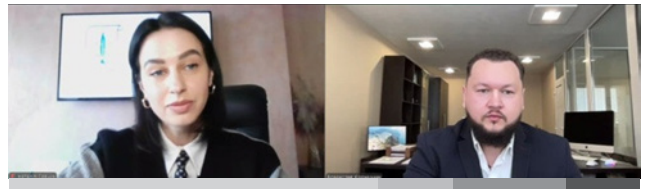

організованого Молодіжним комітетом НААУ у Львівській області. Модерувала захід регіональна представниця Комітету **Олена Орач**. Спікеркою виступила фінансова директорка та менторка з фінансів **Вікторія Ясевич**.

11 травня в Карпатському національному університеті відбулася офлайн-зустріч на тему: «Місія здійснення: відкриті поради від діючих адвокатів». Захід був організований регіональними представниками Молодіжного Комітету НААУ в Івано-Франківській області — **Лілією Іванчук, Кариною Романишин та Мар'яною Яремчук** — з метою показати студентам і молодим юристам реальну сторону адвокатської професії без прикрас та стереотипів.

Серед спікерів заходу були: голова Ради адвокатів Івано-Франківської області **Світлана Петрова**, адвокатка та патентний повірений **Тетяна Фреїшин**, адвокатки **Лілія Іванчук та Карина Романишин**, а також помічник адвоката **Михайло Павлюк**.

12 травня у НААУ відбувся вебінар на тему «Медійність: реальність vs очікування», організований Молодіжним Комітетом НААУ у Волинській області.

Спікером заходу виступив заступник голови Комітету **Владислав Кормушин**. Модерувала розмову представниця Комітету у Волинській області **Наталія Савчук**.

Детальніше за посиланням: [URL: lnk.ua/Xxazv5ckF](https://lnk.ua/Xxazv5ckF).

13 травня в Національній академії внутрішніх справ у місті Києві за ініціативи Молодіжного Комітету

НААУ у місті Києві відбулася гостьова лекція на тему: «Адвокат у досудовому розслідуванні. Партнерство замість протистояння».

Лектором заходу виступив регіональний представник Комітету у місті Києві **Дмитро Баранник**.

Захід відбувся за підтримки кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ та її викладачів, які долучилися до лекції та взяли активну участь в обговоренні порушених питань.

14 травня регіональним представником Молодіжного Комітету НААУ в Чернівецькій області **Оленою Фонарюк** для студентів коледжу було організовано гостьову лекцію з елементами тренінгу та практичних вправ на тему: «Сила слова юриста: як говорити, щоб перемагати».

Запрошений спікер — юрист, тренер з ораторської майстерності, публічних виступів та комунікації **Іван Юлик** — поділився зі студентами знаннями про значення ораторського мистецтва у професії правника, ознайомив із базовими інструментами ефективного публічного виступу та провів практичний майстер-клас із цікавими вправами.

14 травня Молодіжний Комітет НААУ долучився до знакової зустрічі із представниками Конференції адвокатів Паризької адвокатури (La Conférence des Avocats du Barreau de Paris). На заході Молодіжний Комітет представляли: голова Комітету Ігор Андреев, регіональний представник м. Києва **Іван Щеглаков** та регіональний представник Луганської області **Максим Сібілев**.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

Комітет інформує про старт міжнародного освітнього проєкту Train4EU, спрямований на підготовку правничої спільноти до європейської інтеграції. Ініціатива реалізується за підтримки Swedish Institute у партнерстві з Örebro University. Офіційним партнером проєкту виступає Національна асоціація адвокатів України.

До проєкту також долучилися Національний університет «Одеська юридична академія», Національна школа суддів України, Нотаріальна палата України та Тренінговий центр прокурорів України.

Train4EU передбачає навчання адвокатів, суддів, прокурорів і нотаріусів у сфері права ЄС та практики Суду справедливості ЄС за моделлю «train-the-trainer», що дозволить поширити знання серед широкого кола українських правників. Реалізація проєкту триватиме до кінця 2027 року у кілька етапів — від підготовки навчальних матеріалів до проведення тренінгів і підбиття підсумків.

СПІВПРАЦЯ КОМІТЕТІВ

21 квітня у НААУ відбулась фахова дискусія, організована Комітетом НААУ з питань сімейного права спільно з Комітетом НААУ з питань цивільного права та процесу та за участю Нотаріальної палати України, обговорили та поділилися думками, які новели проєкту ЦК можуть спростити процедури, а які ймовірно потребують додаткових запобіжників.

Секретар Комітету НААУ з питань сімейного права **Ірина Попіка** проаналізувала положення

законопроектів № 14394, № 14394-1, № 14394-2 та № 15150 у частині розірвання шлюбу. Серед запропонованих змін вона виокремила розширення повноважень нотаріуса як суб'єкта позасудового розірвання шлюбу, спрощення процедури для подружжя, яке має дітей, а також запровадження нотаріального договору про юридичні наслідки розірвання шлюбу.

Детальніше за посиланням: [URL: Ink.ua/CoWKPRkb3](http://Ink.ua/CoWKPRkb3).

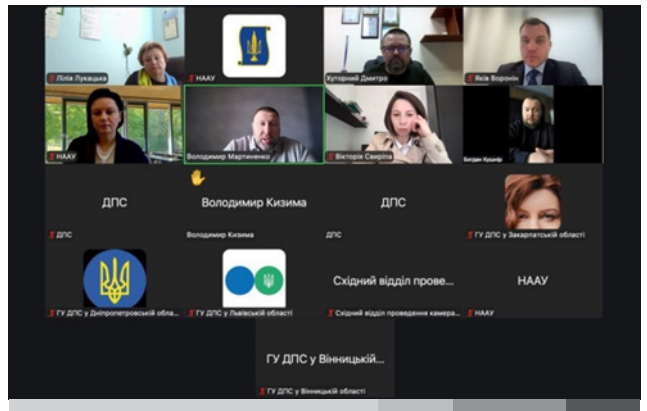
У НААУ відбулася зустріч із представниками Конференції адвокатів Паризької адвокатури (La Conférence des Avocats du Barreau de Paris). Говорили про гарантії адвокатської діяльності, захист адвокатської таємниці під час слідчих дій та роботу адвокатів в умовах війни.

Французьку делегацію представляли секретарі Конференції **Софі Гінаман, Гійметт Де Боск, Рафаель Варо, Луї-Жозеф Рікар, Еліот Амзаллаг та Джанні де Джорджі**. З українського боку участь у зустрічі взяли керівник Секретаріату НААУ **Вадим Красник**, представники Комітету захисту прав адвокатів та гарантій

адвокатської діяльності, а також голова Молодіжного комітету НААУ — UNBA NextGen **Ігор Андрєєв**.

Детальніше за посиланням: [URL: surl.li/etcbdd](http://surl.li/etcbdd).

4 травня за ініціативи Комітету НААУ з питань адвокатської практики та Комітету НААУ з питань митного та податкового права відбувся круглий стіл щодо актуалізації підходів до формування витрат адвокатів відповідно до наказу ДПС № 1185. Участь у дискусії взяли адвокати, представники ДПС та профільних комітетів НААУ, які обговорили необхідність оновлення податкових підходів з урахуванням сучасних умов адвокатської діяльності.

За підсумками круглого столу НААУ планує узагальнити пропозиції адвокатської спільноти та напрацювати зміни до чинної податкової консультації або підготувати новий документ спільно з ДПС і Міністерством фінансів України.

та міжнародними організаціями. Угода про штаб-квартиру з Нідерландами підтверджує наявність функціональної міжнародної правосуб'єктності.

Таким чином, Реєстр збитків для України має ознаки міжнародної міжурядової інституції (*sui generis*), тобто інституції особливого роду, яка не може бути повністю віднесена до класичних міжнародних організацій чи судових органів, оскільки не є міжнародним судом, не здійснює *adjudication* (судовий розгляд претензій), не встановлює міжнародно-правову відповідальність, не визначає розмір компенсації, не ухвалює обов'язкових для держав рішень.

Важливо, що Реєстр збитків для України фактично виконує доказово-облікові функції, також він призначений для обліку всіх прийнятих заяв про відшкодування збитків, втрат чи шкоди, завданих внаслідок агресії Російської Федерації в Україні на території України.

У системі міжнародного права Реєстр збитків для України можна кваліфікувати як:

- *auxiliary international mechanism* — допоміжний міжнародний механізм;
- *institutionalized evidentiary platform* — інституціоналізована доказова платформа;
- *preparatory compensation body* — підготовчий компенсаційний орган.

Його правова природа є змішаною і має такі ознаки:

- інституційна — прийняття заяв згідно з затвердженою процедурою,
- функціональна — облік та верифікація вимог,
- процесуальна — адміністративний розгляд заяв,
- доказова — формування міжнародного доказового масиву,
- компенсаційна — підготовчий етап майбутніх виплат.

ФУНКЦІОНАЛЬНА КОМПЕТЕНЦІЯ РЕЄСТРУ ЗБИТКІВ

З метою реалізації положень Резолюції СМ/Res(2023)3 Комітету Міністрів Ради Європи від 12.05.2023 «Про встановлення Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України» Кабінетом Міністрів України прийнято постанову № 365 від 29.03.2024

«Питання подання заяв про відшкодування збитків, втрат чи шкоди, що завдані агресією Російської Федерації проти України, до Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України, засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг», яка регламентує порядок подання заяв до Реєстру³.

Отже, до Реєстру збитків для України заяви про компенсацію може подати кожен, хто зазнав шкоди внаслідок російської агресії, незалежно від того, чи отримувала ця людина чи юридична особа раніше компенсацію від держави Україна або допомогу від будь-яких міжнародних фондів.

Загалом передбачено 43 категорії для подання заяв на відшкодування збитків, які відкриваються поступово. Так, у травні 2026 року громадяни України можуть подати заяви у 16 категоріях:

- вимушене внутрішнє переміщення (категорія A1.1);
- вимушене переміщення за межі України (категорія A1.2);
- смерть близького члена сім'ї (категорія A2.1);
- зникнення безвісти близького члена сім'ї (категорія A2.2);
- серйозні тілесні ушкодження (категорія A2.3);
- сексуальне насильство (категорія A2.4);
- катування або нелюдські чи такі, що принижують гідність, види поведження чи покарання (категорія A2.5);
- позбавлення свободи (категорія A2.6);
- примусова праця або служба (категорія A2.7);
- насильницьке переміщення або депортація дітей (категорія A2.8);
- насильницьке переміщення або депортація дорослих (категорія A2.9);
- пошкодження або знищення житлового нерухомого майна (категорія A3.1);
- пошкодження або знищення нежитлового нерухомого майна (категорія A3.2);
- втрата житла або місця проживання (категорія A3.3);
- втрата приватного підприємництва (категорія A3.5);
- втрата доступу або контролю над нерухомим майном на тимчасово окупованих територіях (категорія A3.6).

³ Див.: URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2024-%D0%BF#Text.

Юридичні особи від 29.04.2026 також можуть подавати заяви про відшкодування збитків до RD4U, що стосуються не лише індивідуальних втрат, а й системних економічних збитків, яких зазнали бізнес та держава Україна внаслідок російської агресії, *за такими категоріями:*

- пошкодження або знищення критичної інфраструктури (категорії B1.1 та C1.1);
- пошкодження або знищення не критичної інфраструктури (категорії B1.2 та C1.2);
- пошкодження, знищення або втрата активів (категорія C1.3).

Головні умови щодо завданої шкоди:

- завдано після 24 лютого 2022 року;
- в межах офіційно визнаної території України;
- існує причинний зв'язок з міжнародно-правними діями РФ та шкодою.

Включення вимоги до Реєстру збитків не означає автоматичного визнання права на компенсацію, не створює *res judicata*, не має преюдиційного ефекту для національних або міжнародних судів. Проте запис у Реєстрі збитків потенційно матиме високу доказову цінність у майбутніх компенсаційних процедурах. Адже RD4U фактично створює: уніфіковані стандарти документування шкоди, єдину цифрову архітектуру доказів, систему міжнародної верифікації претензій. Це може істотно вплинути на формування нових стандартів міжнародного репараційного права.

РЕЄСТР ЯК ЕЛЕМЕНТ МАЙБУТЬОГО КОМПЕНСАЦІЙНОГО АЛГОРИТМУ

Важливо розуміти, що Реєстр збитків не буде розглядати та не оцінюватиме отримані заяви по суті та не встановлюватиме суму збитків чи призначатиме будь-які виплати. Реєстр збитків є лише першим кроком на шляху до виплати компенсацій. Юридично Реєстр збитків є лише першим компонентом триступеневої системи, до якої належать: Реєстр збитків, Комісія з розгляду претензій, Компенсаційний фонд.

Головним завданням Реєстру збитків є формування структурованого масиву верифікованих вимог для забезпечення можливості у майбутньому компенсаційних виплат.

У цьому аспекті модель нагадує практику United Nations Compensation Commission після агресії Іраку проти Кувейту⁴.

Робота над створенням компенсаційного алгоритму триває. Мандат Реєстру збитків передбачає сприяння та активну участь у поточних зусиллях, спрямованих на створення компенсаційного механізму. В подальшому Реєстр збитків буде продовжувати сприяти впровадженню цієї глобальної ініціативи з метою забезпечення всеохоплюючої відповідальності, збираючи інформацію про те, що сталося в Україні. Після створення компенсаційного механізму робота Реєстру продовжиться в рамках нової структури, до якої будуть передані всі заяви та доказова база.

Реєстр збитків не є судом або органом, який присуджує компенсацію. Його функція полягає у прийнятті заяв про збитки, збиранні та збереженні доказів, класифікації вимог та формуванні доказової бази для майбутнього компенсаційного механізму.

Таким чином, Реєстр збитків для України має квазідоказовий та підготовчий характер. Його створення спрямоване на забезпечення майбутнього розгляду вимог міжнародною компенсаційною комісією або іншим спеціально створеним органом.

Відповідно до пункту 8 Статуту RD4U, він веде облік заяв фізичних та юридичних осіб, а також держави Україна, включаючи органи місцевого самоврядування та державні підприємства. (Portal). Тобто головним завданням Реєстру збитків є створення офіційної міжнародної бази доказів для подальшого розгляду компенсаційних вимог спеціальною міжнародною комісією.

ПРОБЛЕМАТИКА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ТА ДЖЕРЕЛА КОМПЕНСАЦІЇ

Наразі відсутній міжнародний інструмент, який би автоматично забезпечував конфіскацію російських активів, їх передачу Компенсаційному фонду, виконання майбутніх рішень Компенсаційної комісії. Тому Реєстр збитків поки виконує переважно *preparatory function* (підготовчу функцію).

Сам факт внесення заяви до Реєстру збитків для України не означає автоматичного отримання компенсації, тому що Реєстр не визначає розмір відшкодування, не ухвалює рішень про виплати, не виконує функцій суду. Очікується, що у майбутньому рішення

⁴ Див.: URL: United Nations Compensation Commission.

про виплати ухвалюватиме окремий міжнародний компенсаційний орган, а джерелом фінансування можуть стати заморожені російські державні активи та доходи від них.

Одним із центральних викликів залишається конфлікт між принципом повного відшкодування шкоди та доктриною суверенного імунітету держави. Саме це питання стане ключовим при створенні компенсаційного фонду та можливості використання заморожених активів РФ.

Тому з урахуванням однієї з ключових проблем залишається питання джерел фінансування компенсацій. *Серед можливих джерел обговорюються:*

- використання заморожених російських державних активів;
- прибутки від управління такими активами;
- міжнародні фонди компенсації;
- добровільні внески держав.

У Європейському Союзі тривають дискусії щодо правових підстав використання доходів від заморожених російських активів для потреб компенсаційного механізму⁵.

Разом із тим існують значні юридичні ризики, пов'язані з принципом державного імунітету та захистом права власності.

ЗНАЧЕННЯ RD4U ДЛЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Створення Реєстру збитків для України має важливе значення для розвитку міжнародного права відповідальності держав. Фактично формується нова модель міжнародного компенсаційного механізму, що поєднує:

- елементи міжнародного публічного права;
- випадки подання масових позовів;
- стандарти доказування міжнародних судових інституцій;
- цифрові інструменти фіксації шкоди.

Історично подібні алгоритми створювалися після міжнародних конфліктів, зокрема Компенсаційна комісія ООН після агресії Іраку проти Кувейту. Проте український варіант є безпрецедентним за масштабом, цифровізацією та кількістю потенційних заявників⁶. Отже, правова природа Реєстру збитків для України є комплексною та багаторівневою. Він не є міжнародним судом або компенсаційною комісією у вузькому сенсі, а виступає спеціалізованим міжнародним механізмом фіксації та верифікації шкоди, створеним у межах Ради Європи як підготовчий елемент майбутньої системи репарацій.

Реєстр збитків для України є ключовим елементом формування міжнародного механізму репарацій за агресію Російської Федерації. Його створення свідчить про поступову інституціоналізацію міжнародної відповідальності держави-агресора.

Попри те, що Реєстр сам по собі не гарантує отримання компенсації, він забезпечує критично важливу функцію — належну фіксацію та систематизацію доказів шкоди. У перспективі це може стати основою для реалізації принципу невідворотності міжнародно-правової відповідальності та відшкодування збитків постраждалим особам і державі Україна.

У перспективі Реєстр збитків для України може стати одним із найважливіших інституційних прецедентів у сфері міжнародної відповідальності держав за агресію та практики міжнародних репарацій XXI століття⁷.

⁵ Див.: URL: Reuters.

⁶ Див.: URL: Le Monde.fr.

⁷ Нормативні джерела: 1. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН ES-11/5 від 14.11.2022 «Furtherance of remedy and reparation for aggression against Ukraine». 2. Резолюція Комітету Міністрів Ради Європи CM/Res(2023)3 від 12.05.2023 (Zakon Rada). 3. Закон України № 3432-IX від 08.11.2023 «Про приєднання України до Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків» (Zakon Rada). 4. Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, International Law Commission, 2001. 5. Convention Establishing the International Claims Commission for Ukraine, 2025 (Europejska Służba Działañ Zewnętrznych).

WHITE-COLLAR CRIME: ЯК ЗАХИЩАТИ КЛІЄНТА, КОЛИ ЗБРОЯ — ПАПІР І ЦИФРИ

Юрій Григоренко, адвокат, секретар Комітету НААУ з питань банкрутства, керівник установи «Експертно-криміналістична установа», заступник голови ГО «Всеукраїнська незалежна науково-дослідна експертна спілка»

Важливим є практичний інструментарій адвоката у провадженнях щодо службових, господарських та корупційних злочинів. Якщо у справі про грабiж головний доказ — показання свiдкiв i вiдеозапис, то у провадженнi щодо привласнення бюджетних коштів головний доказ — акт ревізії, до якого у слідства сліпа довіра. І це, власне, і є вразливість обвинувачення — та точка, де починається ефективний захист.

ЩО ТАКЕ WCC І ЧОМУ ЦЯ КАТЕГОРІЯ ОСОБЛИВА ДЛЯ АДВОКАТА

White-collar crime (WCC) — термін, запроваджений кримінологом Едвіном Сазерлендом у 1939 році для позначення ненасильницьких злочинів, що вчиняються особами з довіреним статусом у зв'язку з їхньою професійною діяльністю. В українському законодавстві цей кримінологічний концепт охоплює щонайменше п'ять нормативних кластерів.

Перший кластер — службова та корупційна злочинність (розділ XVII Особливої частини КК): статті 364, 365, 366, 368, 368³, 368⁵, 369, 369², 370. Це, власне, класичний WCC за Сазерлендом: злочин, вчинений особою з владними повноваженнями з використанням цих повноважень.

Другий кластер — злочини у сфері господарської діяльності (розділ VII): статті 209, 210, 212, 218¹, 219, 222, 222¹, 222², 231, 232, 232¹, 233. Тут ідеться про маніпулювання фінансовими інструментами, ухилення від сплати податків, відмивання коштів, шахрайство з фінансовими ресурсами — корпоративний вимір WCC.

Третій кластер — злочини проти власності, вчинені з використанням службового становища або довіри (розділ VI, зокрема статті 190 та 191. Саме стаття 191 — привласнення або розтрата майна шляхом зловживання службовим становищем — є найбільш поширеним WCC-складом у вітчизняній практиці).

Четвертий кластер — злочини проти правосуддя, вчинені службовими особами (розділ XVIII): статті 371, 372, 373, 374, 376. Це WCC у найнебезпечнішому вигляді — злочини, замасковані державним авторитетом.

П'ятий кластер — суміжні склади залежно від суб'єкта: статті 354 (підкуп працівника підприємства), 175 (невплата заробітної плати), 361 — 363 (кіберзлочини фінансового характеру).

Провадження у WCC-справах принципово відрізняється від «звичайної» кримінальної практики за трьома ознаками. По-перше, доказова база майже повністю документальна — акти ревізій, бухгалтерська звітність, банківські виписки, договори. По-друге, латентність цих злочинів надзвичайно висока, а їх виявлення часто ініціює не слідство, а конкурент, колишній партнер або викривач. По-третє, кваліфікаційний поріг за сумою збитків безпосередньо впливає на склад злочину — і тому незначна зміна суми може кардинально змінити правову ситуацію.

ЗАХИСТ ПІДОЗРЮВАНОВОГО / ОБВИНУВАЧЕНОГО: СТРАТЕГІЧНА ЛОГІКА

Стратегія захисту у WCC-провадженні будується навколо двох осьових питань: чи є взагалі злочин як явище (*actus reus*) і чи доводить обвинувачення умисел

(mens rea). Характерно, що у більшості справ слідство витрачає зусилля на перше питання, залишаючи друге недоведеним — і це є головним шансом захисту.

Перший стратегічний рівень — атака на доказову базу. Це перевірка допустимості та достовірності кожного документального доказу. Акт ревізії не є судовим висновком. Розрахунок «спеціаліста» слідства не є висновком судового експерта. Ці документи мають доказове значення, але вони оспорювані — і механізм оспорювання добре відпрацьований.

Другий стратегічний рівень — формування альтернативної версії. У ВС-справах обвинувачення системно спрощує причинно-наслідкові зв'язки: «кошти пішли не туди — значить, навмисне їх привласнили». Завдання захисту — показати, що за тим самим рухом коштів стоїть управлінська помилка, неправильно застосована методика обліку, ринкові умови або розпорядження вищого керівника.

Третій стратегічний рівень — встановлення належного суб'єкта. У корпоративних схемах злочин нерідко «приписується» зручному виконавцю — фінансовому директору, бухгалтеру, «технічному» директору. Захист має реконструювати реальний ланцюг прийняття рішень і довести, що підзахисний діяв у межах своїх повноважень або виконував вказівки.

СУДОВО-ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА: ГОЛОВНА ЗБРОЯ ЗАХИСТУ

Судово-економічна експертиза — у трьох підвидах відповідно до Інструкції № 53/5: бухгалтерського та податкового обліку, фінансово-господарської діяльності, фінансово-кредитних операцій — є центральним інструментом захисту у переважній більшості ВС-проваджень. Розберемо по кожному кластеру.

Справи за ст. 191 КК. Обвинувачення зазвичай будується на акті інвентаризації або ревізії, що фіксує нестачу. Незалежна судово-бухгалтерська експертиза може: (а) спростувати методологію інвентаризації і встановити, що «нестача» виникла через неправильне застосування норм природного убутку; (б) виявити подвійний облік або помилки у первинних документах; (в) показати, що розмір нестачі не досягає кваліфікуючого порога — а це вже інший, значно м'якший склад.

Справи за ст. 212, 212¹ КК. Акт перевірки ДПС — це позиція одного відомства. Судова експертиза —

незалежний погляд фахівця, призначеного судом. Правильно поставлені питання дозволяють встановити: чи відповідають задекларовані витрати первинній документації та вимогам Податкового кодексу, чи обґрунтовано сформовано податковий кредит з ПДВ, чи є донарахування ДПС методологічно коректним.

Справи за статтями 218¹, 219 КК. Доведення до банкрутства — один із найскладніших складів для доведення умислу. Судово-економічна експертиза здатна показати об'єктивну динаміку фінансових показників підприємства, яка не пов'язана з діями конкретної посадової особи: ринкову кон'юнктуру, загальногалузеву кризу, вплив регуляторних змін.

Справи за статтею 210 КК. У провадженні щодо нецільового використання бюджетних коштів будівельно-технічна експертиза (у поєднанні з бухгалтерською) дозволяє встановити реальні обсяги виконаних робіт і довести, що кошти витрачені за призначенням — просто інша посадова особа неправильно класифікувала видаткову статтю.

Практична порада щодо тактики призначення: використовуйте право на замовлення експертного дослідження на договірній основі (пункт 1.3 Інструкції № 53/5) ще до офіційного призначення слідчої експертизи. Це дає часовий форфейт і дозволяє сформулювати питання для судової експертизи з урахуванням вже відомих вам відповідей.

ТЕХНІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ДОКУМЕНТІВ: ХРОНОЛОГІЯ — НАЙЧЕСНІШИЙ СВІДОК

У ВС-провадженні нерідко весь ланцюжок обвинувачення тримається на одному «ключовому документі» — наказі про виплату, договорі із завищеною ціною або дозволі на видаток. І тут відкривається простір для технічної експертизи документів.

Питання, які вирішуються технічною експертизою і безпосередньо застосовні для захисту: чи нанесено відтиск печатки у той час, яким датований документ? У якій послідовності виконані підпис і відтиск печатки — до чи після тексту? Чи вносилися зміни до тексту документа після складання? Яким способом виготовлено документ?

Якщо документ, на якому ґрунтується обвинувачення, датований заднім числом або містить ознаки пізніших правок — весь доказовий ланцюг слідства руйнується. Суди сприймають висновки технічної експертизи документів з підвищеною довірою саме тому,

що вони базуються на об'єктивних фізико-хімічних дослідженнях, а не на інтерпретаціях.

Почеркознавча експертиза — суміжний, але не менш важливий інструмент. Якщо обвинувачення стверджує, що підзахисний особисто підписав підроблений або фіктивний документ, почеркознавча експертиза є першою лінією спростування. У справах за ст. 191 та 366 КК цей аргумент спрацьовує системно.

ЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА НСРД: НЕДООЦІНЕНИЙ КОЗИР ЗАХИСТУ

У провадженнях НАБУ / САП щодо хабарництва (ст. 368 КК) та зловживання впливом (ст. 369² КК) обвинувачення системно спирається на розшифровки аудіо- і відеозаписів НСРД. Типова помилка захисту — сприймати текст розшифровки як незаперечний факт.

Семантико-текстуальна лінгвістична експертиза (глава 2, розділ I Науково-методичних рекомендацій до Інструкції № 53/5) дозволяє поставити перед судом принципові питання: чи містять висловлювання підзахисного у розмові форму пропозиції або спонукання до надання неправомірної вигоди — або це оціночне судження, іронія, жарт, фігура мови? Який об'єктивний зміст конкретної фрази у повному контексті розмови, а не у вирваному фрагменті?

Практика Верховного Суду (справи щодо провокації підкупу за ст. 370 КК) демонструє: суди все частіше вимагають від сторони обвинувачення пояснювати не лише факт розмови, а й семантику конкретних висловлювань. Лінгвістичний висновок забезпечує захист цю аргументацію на науковому рівні.

Додатково: у справах, де НСРД-матеріали вилучалися або записувалися з порушенням процесуального порядку, лінгвістична експертиза може стати підставою для оспорення законності самого доказу — якщо питання про час і обставини запису впливають на тлумачення змісту.

КОМП'ЮТЕРНО-ТЕХНІЧНА ЕКСПЕРТИЗА: ЦИФРОВИЙ ДОКАЗ — НЕ АБСОЛЮТ

У провадженнях за ст. 222¹ (маніпулювання на організованих ринках), 232¹ (незаконне використання інсайдерської інформації) або у корупційних справах слідство вилучає комп'ютери і телефони та формує «хронологію» зі знайдених файлів і листування. Але цифровий доказ — не абсолют.

Атрибути файлів (час створення, редагування, останнього доступу) можуть не відповідати фактичному часу їх змісту. Видалені дані можуть бути відновлені некоректно або не повністю. Метадані документів здатні відображати час копіювання, а не час редагування. Хеш-суми файлів є обов'язковою умовою допустимості цифрових доказів — їх відсутність або порушення ланцюга зберігання є підставою для визнання доказу недопустимим.

Комп'ютерно-технічна експертиза на замовлення захисту може: перевірити відповідність атрибутів файлів тій хронології, яку будує обвинувачення; встановити, чи не було внесено змін до цифрових доказів після вилучення; проаналізувати повноту і коректність відновлення видалених даних.

ЗАХИСТ ПОТЕРПІЛОГО: РІВНОЦІННИЙ ПРІОРИТЕТ

WCC — це завжди дві сторони: той, хто обвинувачується, і той, чиї активи або інтереси постраждали. Корпорації, банки, державні установи, акціонери, кредитори — всі вони можуть бути потерпілими, і їхні права вимагають не менш активного захисту, ніж права підзахисного.

Документування і кваліфікація шкоди. Цивільний позов у кримінальному провадженні — це зручний і процесуально ефективний шлях до відшкодування, значно дешевший порівняно з окремим позовом у господарському суді. Але для його задоволення суду потрібен обґрунтований розрахунок збитків. Судово-економічна або товарознавча (оціночна) експертиза, замовлена стороною потерпілого, забезпечує цей розрахунок на незалежній методологічній основі.

Арешт активів — питання часу. Правильно і своєчасно заявлене клопотання про арешт майна підозрюваного — це не процесуальна формальність, а єдина гарантія виконання майбутнього вироку в частині цивільного позову. Адвокат потерпілого має діяти першим. У WCC-справах підозрюваний, як правило, добре орієнтується у виведенні активів — і часом починає діяти ще до початку слідчих дій.

Активна участь у призначенні і проведенні експертизи. КПК надає потерпілому право ставити питання перед експертом. Це право слід використовувати стратегічно — формулювати питання так, щоб висновок однозначно встановлював не лише розмір шкоди,

а й причинно-наслідковий зв'язок між діями підозрюваного і втратами потерпілого. Цей зв'язок — основа для задоволення позову.

Відстеження і повернення активів. У складних корпоративних ВСС-справах паралельно з кримінальним провадженням слід ініціювати цивільно-правові механізми повернення активів: позови про стягнення безпідставного збагачення, визнання правочинів недійсними, субсидіарну відповідальність пов'язаних осіб. Кримінальний вирок суттєво полегшує доведення в цих справах — але чекати вироку можна роками.

П'ЯТЬ ПРАКТИЧНИХ ПРАВИЛ ДЛЯ АДВОКАТА У ВСС-СПРАВИ

Правило перше: ніколи не довіряйте першій версії акта ревізії. Призначайте власну судово-бухгалтерську експертизу, навіть якщо результати слідчої «виглядають переконливо». Різниця у методології може бути вирішальною.

Правило друге: вивчайте методики. Реєстр методик проведення судових експертиз є публічним. Якщо висновок слідчого експерта не відповідає зареєстрованій методиці — це підстава для визнання його недопустимим доказом.

Правило третє: використовуйте право на експертне дослідження (п. 1.3 Інструкції № 53/5) до призначення судової експертизи слідством. Це дає часовий форфейт і аргументаційну перевагу.

Правило четверте: у справах за ст. 368, 369² КК завжди замовляйте лінгвістичну експертизу НСРД-матеріалів. Суди ще не звикли до неї — і саме тому вона спрацьовує.

Правило п'яте: для виконавців у корупційних схемах розгляньте психологічну експертизу. Стан психологічної залежності або тиску — це підстава для переосмислення суб'єктивної сторони і пом'якшення відповідальності.

ВИСНОВОК

White-collar crime — та сфера кримінальної практики, де адвокат, який не орієнтується у бухгалтерії, фінансовому аналізі і методиці судових експертиз, програє незалежно від юридичної ерудиції. Тут виграє той, хто здатен прочитати акт ревізії критично, поставити правильні питання перед незалежним експертом і переконати суд, що за цифрами обвинувачення стоїть не умисел, а методологічна помилка.

З боку захисту потерпілого ситуація зворотна: активність і наступальність визначають, чи отримає клієнт реальне відшкодування або лише задоволення від обвинувального вироку без копійки компенсації. Арешт активів, паралельні цивільно-правові механізми і грамотно поставлені питання перед судовим експертом — це не «опція», а обов'язкова тактична програма.

ВСС-провадження — це змагання двох версій реальності, записаних у документах і цифрах. Той адвокат виграє, хто прийде на це змагання підготовленим.

ПРАКТИКА СТВОРЕННЯ СУДАМИ СТОРОНИ ОБВИНУВАННЯ ПЕРЕВАГ, А СТОРОНИ ЗАХИСТУ ПЕРЕПОН В ПИТАННІ ЗБИРАННЯ, НАДАННЯ ТА ОЦІНКИ ДОКАЗІВ: ТИПОВІ ПОРУШЕННЯ, ТАКТИКА ЗАХИСТУ

Олег Несінов, адвокат, автор численних книг та публікацій

Суд у процесі має бути незалежним арбітром та створювати сторонам умови для реалізації своїх прав, але не має права виконувати функції обвинувачення (у т. ч. щодо збирання доказів), порушувати процедуру розгляду, демонструвати нерівність, надаючи перевагу правам сторони обвинувачення, тощо.

ВС/ККС у справі № 740/3943/23 від 23.12.2024 акцентував увагу на **принцип сприяння захисту**, зазначивши: «незважаючи на те, що КПК не містить у якості окремої загальної засади кримінального провадження принципу сприяння захисту (*favor defensionis*), однак він втілений у низці законодавчо визнаних загальних засад, таких як верховенство права, змагальність, презумпція невинуватості та забезпечення права на захист і має застосовуватися, серед іншого, у тих випадках, коли для захисту об'єктивно складно отримати докази на свою користь. <...> Суд зобов'язаний, зберігаючи об'єктивність та неупередженість, створити необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків. Недотримання наведених положень є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону та є підставою для скасування судового рішення.».

На жаль, на практиці таке сприяння судів сторони захисту, як правило, не відбувається, порушення засади рівності сторін є системними, а права на належну правову процедуру, розгляд справи справедливим неупередженим судом з дотриманням рівності сторін,

як правило, існують лише на папері. З власної (та іншої) практики можу стверджувати, що суди не тільки сприяють стороні обвинувачення, а часто самі виконують функцію обвинувачення.

Щонайменше моє ствердження доводить процент виправдувальних вироків (0,2 %, а по окремих категоріям справ він дорівнює 0) та процент скасованих виправдувальних вироків Верховним Судом (50 %), а також значна кількість скарг до ЄСПЛ та декілька пілотних рішень ЄСПЛ, які протягом багатьох років констатують системні проблеми та порушення в системі правосуддя України.

З 2014 року в Україні діє Закон «Про відновлення довіри до судової влади в Україні», сама назва якого доводить, що такої довіри у суспільстві немає.

Адвокати-захисники не можуть чекати покращень в стані судової влади, а мають ефективно захищати клієнтів вже зараз і в тій недосконалій системі, яка існує. А тому для правильної організації тактики захисту, протидії порушенням у процесі важливо заздалегідь знати типові порушення та методи дій, які застосовуються судами, задля сприяння стороні обвинувачення. Деякі з них наведені в цьому матеріалі.

1. НЕПРИПУСТИМА ПРАКТИКА ДІЙ СУДУ ПО ЗБИРАННЮ ДОКАЗІВ ОБВИНУВАННЯ

1.1. Зазначення судом у вирокі обставин, які відсутні в обвинувальному акті, з пошуком доказів цих обставин.

Факти і обставини встановлюються на підставі доказів і ніяк інакше (ч. 1 ст. 84 КПК), а право збирання доказів покладено на сторони, а не на суд (ч. 1 ст. 93 КПК).

Але на суд покладений обов'язок спрямувати судовий розгляд на з'ясування **всіх** обставин кримінального провадження, що без відшукування та посилення на докази неможливо.

Суд не наділений правом збирати докази, але дуже часто робить це, виконуючи функцію обвинувачення. Такі дії, окрім іншого, суперечать практиці ЄСПЛ.

«...суд не може відшукувати докази на користь обвинувачення, оскільки це становитиме порушення права на захист (особа не може належним чином підготуватися до захисту) та принципу рівності сторін процесу (оскільки особа має захищатися від обвинувачення, яке підтримується не стороною обвинувачення, а фактично судом)» ЄСПЛ у справах «Малофєєва проти Росії» («Malofeyev v. Russia», рішення від 30.05.2013, заява № 36673/04) та «Карелін проти Росії» («Karelin v. Russia», заява № 926/08, рішення від 20.09.2016).

Суд має право діяти в межах обвинувачення (ст. 337 КПК) і при постановленні вироку має виконати вимоги ст. 374 КПК, у т. ч. встановити та зазначити мотив, мету скоєння інкримінованих правопорушень, встановлення витрат на залучення експертів, встановити пом'якшуючі покарання обставини, розмір шкоди тощо та обґрунтувати, якими доказами ці обставини доведені.

Якщо певні обставини не зазначені в обвинувальному акті, суд не має права їх з'ясувати самостійно та відшукувати докази цим обставинам, оскільки право збирання доказів покладено на сторони, а не на суд (ч. 1 ст. 93 КПК). Важливо також уточнити, що для сторони захисту збирання доказів є правом, а для сторони обвинувачення — обов'язком (ст. 91, ч. 1 ст. 92 КПК), який не має права підміняти суд.

Таким чином, якщо в обвинувальному акті відсутні дані, передбачені ст. 291 КПК, суд, навіть за власною ініціативою, має повернути його прокурору.

Оскільки на практиці цього майже не відбувається, суди дуже часто замість прокурора починають відшукувати докази обставинам, які не зазначені в обвинувальному акті. Або без посилання на докази переписують у вирок дані обвинувального акта.

Наприклад:

1.2. При складанні обвинувального акта не виконані вимоги п. 8 ч. 2 ст. 291 КПК та не встановлений і не зазначений розмір витрат на залучення експерта (у разі проведення експертизи під час досудового розслідування). Як правило, замість зазначення розміру витрат на залучення експертів (ст. 122 КПК), в обвинувальному акті зазначають розміри витрат на проведення експертиз, які відповідно до вимог ст. 15 Закону України «Про судову експертизу» фінансуються з бюджету. Суди, не маючи даних про витрати на залучення експертів, як правило, зазначають у вирокі дані обвинувальних актів щодо витрат на проведення експертиз.

1.3. В обвинувальному акті не зазначений розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням (п. 7 ч. 2 ст. 291 КПК, п. 3 ч. 1 ст. 91 КПК). Розмір шкоди має бути встановлений та доведений незалежно від наявності цивільного позову.

Згідно із судовою практикою — *відсутність заявленого цивільного позову не означає відсутність заподіяної особі шкоди, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 55 КПК фізична особа набуває статусу потерпілого саме у зв'язку із завданням їй кримінальним правопорушенням моральної, фізичної або майнової шкоди* (ВС/ККС у справі № 533/951/21 від 26.06.2024).

Звертаю увагу, що обов'язок доведення стосується не тільки майнової шкоди, але й можливої фізичної та моральної. Якщо цього не зроблено в обвинувальному акті, суд не має право самостійно встановити і зазначити цей розмір шкоди у вирокі. Те що суди це роблять, вважаю істотним порушенням кримінального-процесуального законодавства та підставою для скасування вироку.

1.4. В обвинувальному акті відсутня згадка про шкоду та цивільний позов (у випадку його направлення безпосередньо до суду).

Пред'явлення цивільного позову в суді можливе, але така дія означає:

по-перше, що в обвинувальному акті з цього приводу нічого не зазначено і суд, діючи в межах

обвинувального акта, не може розглянути цей цивільний позов та задовольнити його;

по-друге, це означає, що слідчий (прокурор) за період досудового розслідування не виконали своїх обов'язків та не з'ясували розмір шкоди та обставини, зазначені в цивільному позові, і ці порушення не повинен виправляти суд.

За таких умов вважаю, що суд за власною ініціативою має відправити обвинувальний акт прокурору для зміни та врахування даних цивільного позову. В іншому випадку існують всі підстави стверджувати про неможливість задоволення цивільного позову та встановлення судом доказів, які не збирала сторона обвинувачення.

Окрім того, вважаю, що положення ч. 1 ст. 128 КПК щодо можливості подання цивільного позову безпосередньо до суду не означає можливість відсутності цих даних в обвинувальному акті (що може і має бути виправлено поверненням обвинувального акта прокурору).

Неоднозначна урегульованість цього питання в КПК підпадає під дію ч. 6 ст. 9 КПК та положень ЄСПЛ, в яких встановлена вимога щодо правової визначеності, та *вимог тлумачити всі юридичні колізії на користь особи* (справа «Щокін проти України» (заяви № 23759/03 та № 37943/06, пп. 50-56)).

1.5. Розгляд провадження за відсутності обвинувачення, передбаченого його визначенням.

Згідно з визначенням п. 13 ч. 1 ст. 3 КПК обвинувачення — це твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, висунуте в порядку, встановленому цим Кодексом.

Таким чином, вважаю, що сторона обвинувачення в обвинувальному акті уповноважена **стверджувати лише про діяння**, а не про вчинення злочину, правопорушення, злочинний умисел тощо, що є повноваженням суду. Якщо ці вимоги стороною обвинувачення порушені, це доводить відсутність обвинувачення, як його визначив законодавець, і неможливість суду діяти в його межах та з'ясувати обставини та докази, які їх доводять. Те що суди не звертають на це уваги, означає виконання ними функцій сторони обвинувачення.

1.6. Всупереч вимогам п. 6 ч. 2 ст. 291 КПК, в обвинувальному акті не встановлені та не зазначені обставини, які пом'якшують покарання.

Замість цього, в обвинувальному акті часто пишуть, що обставини, які пом'якшують покарання, не встановлені. Але:

по-перше, ці ствердження, як правило, не відповідають дійсності й невстановлення даних обставин є ознакою бездіяльності слідчого та прокурора, їх упередженості та невиконання вимог п. 4 ч. 1 та ч. 2 ст. 91, ч. 1 ст. 92, ч. 1 ст. 2, ч. 2 ст. 9, ч. 5 ст. 223 КПК, а не доказом відсутності таких обставин;

по-друге, ст. 291 КПК вимагає зазначити в обвинувальному акті обставини, що пом'якшують покарання, і не передбачає умов, за яких такі обставини можуть бути не зазначені;

по-третє, обставини, передбачені ч. 1 ст. 66 КК, визнаються судом обов'язково, а тому мають бути встановлені слідством і зазначені в обвинувальному акті (ч. 2 ст. 9, ст. 91 КПК);

по-четверте, відповідно до ч. 2 ст. 66 КК суд може визнати пом'якшуючими покарання та інші обставини, окрім передбачених ч. 1 ст. 66 КК, але діючи в межах обвинувального акта, суд має можливість це зробити лише у випадку, коли *всі обставини*, які суд, ймовірно, може визнати такими, що пом'якшують покарання, зазначені в обвинувальному акті.

Відсутність в обвинувальному акті обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання обвинуваченого, є підставою для повернення такого акта прокурору (Роздільнянський районний суд Одеської області від 23.12.2016 у справі № 511/2956/15-к).

Якщо суд не відправив обвинувальний акт прокурору і порушення не виправлені, вважаю, що суд позбавлений можливості виконати вимоги ст. 374 КПК та ст. 50, 65, 66, 69, 69-1, 75 КК та зробити правильний висновок щодо розміру справедливого та пропорційного діяння покарання. Те, що суди на практиці не помічають зазначених порушень, вважаю виконанням функцій сторони обвинувачення, в т. ч. щодо пошуку доказів.

1.7. Відсутність в обвинувальному акті відомостей щодо мети, мотиву, форми вини, наслідків правопорушення, способу вчинення тощо.

Постановлення судом обвинувального вироку в такому випадку доводить неприпустимі дії суду по самостійному пошуку цих обставин та доказів на їх підтвердження, а також підстави для скасування вироку.

2. ОТРИМАННЯ СУДОМ ДОКАЗІВ ШЛЯХОМ ДОПИТУ СВІДКІВ (ЕКСПЕРТІВ) АБО ВТРУЧАННЯ В ЇХ ДОПИТ СТОРОНАМИ. ТИПОВІ МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ СУДДЯМИ, ПРОКУРОРАМИ ДЛЯ ОТРИМАННЯ ПОКАЗАНЬ, ЩО ПІДТВЕРДЖУЮТЬ ОБВИНУВАЧЕННЯ

2.1. За діючим КПК суд не наділений правом збирати докази, витребувати їх за власною ініціативою (окрім дій на користь обвинувачуваного), доручати прокурору щось надати тощо. Такі дії є ознакою упередженості та підставою для заперечень та відводів. Так само суд не має права допитувати осіб, втручатися в їх допит, отримувати показання, а тим більше ставити навідні запитання.

Згідно з ч. 2 ст. 84 КПК встановлено, що показання — це процесуальне джерело доказів. Збирання доказів відповідно до ч. 1 ст. 93 КПК покладено на сторони, а не на суд.

Право допиту надано сторонам кримінального провадження, а не суду (ст. 352 КПК).

Частиною 1 ст. 96 КПК встановлено, що запитання свідку мають право ставити сторони (а не суд). Відповідно до ч. 1 ст. 95 КПК показання — це відомості, які надаються під час допиту. Проте суд (як і інші учасники процесу), відповідно до ч. 11 ст. 352 КПК, наділений правом ставити *питання* — вже після допиту свідка (потерпілого), тобто тоді, коли відповіді на ці запитання вже не є показаннями і не мають статусу доказу, а мають лише уточнюючий характер (наприклад, погано почули назву вулиці, час або місце подій тощо).

Відповіді на такі запитання не можуть бути покладені як докази в обґрунтування вироку, що дуже часто роблять суди, фактично добуваючи докази обвинувачення.

2.2. Типові методи проведення допиту суддями, прокурорами для отримання показань, що підтверджують обвинувачення:

А) Допит свідка судом або втручання суду у допит свідка сторонами, шляхом своїх запитань, при отриманні відповідей, що не підтверджують обвинувачення.

Б) Навідні запитання задля отримання бажаної відповіді.

В) Узагальнення відповідей свідка на свій розсуд (з обвинувальним ухилом), з проханням підтвердити таке узагальнення, в разі отримання відповіді, що не влаштовує.

Г) Численні повторні аналогічні запитання, доки не отримано необхідної відповіді.

Д) У разі отримання показань, що не підтверджують обвинувачення: — посилання на показання на слідстві з демонстрацією підпису свідка в протоколі; — попередження та погрози свідку про кримінальну відповідальність за неправдиві показання; — запитання про те, коли краще свідок пам'ятав обставини: тоді чи зараз (орієнтуючи на підтвердження показань слідчому, які відповідно до положень ст. 95 КПК не можуть враховуватися як докази).

Е) У разі якщо свідок не змінює показання на потрібні (що доводять обвинувачення) — тиск, крик, погрози, численні повторення запитання при отриманні відповіді, що не влаштовує.

Ж) Зауваження (попередження) захиснику в разі заперечень такого допиту, погрози звернення до дисциплінарного органу адвокатури для покарання за неповагу до суду.

З) Повторний виклик свідка для допиту (після позасудового «опрацювання» свідка правоохоронцями).

И) Можливий додатковий тиск на обвинувачуваного (судовий та позасудовий), погрози, пропозиції визнати провину з обіцянкою пом'якшення покарання, умовляння відмовитися від захисника тощо.

Сприяння судом прокурору в допиті, як правило, полягає:

А) У ненаданні свідку вільно розповісти про відомі обставини, з одночасною пропозицією відповідати на запитання прокурора.

Б) У нереагуванні на навідні запитання прокурора при прямому допиті, тиск, погрози тощо.

В) У неперевірці можливого тиску правоохоронців на свідка перед допитом, зачитування його попередніх показань, орієнтування на потрібні відповіді тощо.

Г) Позбавлення захисника можливості проводити перехресний (або прямий) допит, перебиваючи та втручаючись у допит своїми запитаннями або знімаючи запитання захисника.

Висновок. Таким чином, для того щоб позбавитись або зменшити істотність порушень при допиті з боку суду, прокурора, вважаю за доцільне викласти зазначені обґрунтування ще до початку допиту, з проханням забезпечити належну правову процедуру та не приймати за допустимі докази відповіді свідків, надані на запитання суду або з порушеннями умов допиту.

Слід зазначити, що судової практики, яка б надала належну оцінку наведеним системним порушенням, фактично не існує. У цьому частково є і провина адвокатів-захисників, які не звертають уваги на ці порушення.

3. ПОШУК НОВИХ ДОКАЗІВ ОБВИНУВАЧЕННЯ ШЛЯХОМ БЕЗПІДСТАВНОГО ПОВЕРНЕННЯ ЗІ СТАДІЇ СУДОВИХ ДЕБАТІВ ДО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ, ПРИЗНАЧЕННЯ ПОВТОРНИХ ЕКСПЕРТИЗ, ПОВТОРНИХ ДОПИТІВ ЕКСПЕРТІВ, СВІДКІВ ТОЩО

3.1. Так, у кримінальному провадженні, де я захищав особу, обвинувачувану за ст. 115 КК, були призначені та проведені судові дебати.

Цей факт означає, що обставини в провадженні з'ясовані та перевірені доказами, а учасники судового провадження не виявили бажання чимось доповнювати судовий розгляд (ст. 362 КПК).

Але, почувши в дебатах беззаперечні доводи та докази сторони захисту про те, що смерть потерпілої не могла наступити раніше ніж о 8:00 29.04.20... (при тому, що Л. обвинувачують у вбивстві Ч. о 4:55 28.04.20...), колегія суддів не зацікавилася, як так могло статися, що маючи беззаперечний доказ невинуватості підзахисного у вигляді судової експертизи, його тривалий час тримали під вартою і в обвинуваченні написали відверту брехню, що не відповідає даним СМЕ. Замість цього, колегія суддів відмовилася постановити виправдувальний вирок, а вдалася до поновлення судового розгляду *за власною ініціативою*.

Частина 5 ст. 364 КПК дозволяє відновлення судового розгляду, *але лише тоді, коли виникне потреба подати нові докази*, але така потреба не виникала і сторони, що мають право збирати докази, такого клопотання не заявляли.

Таким чином, суд незаконно за власною ініціативою, без наявності підстав, поновив судовий розгляд і викликав до суду експерта Т. для повторного допиту.

Підстав викликати експерта для допиту не було ще й тому, що закон дозволяє це робити *лише* тоді, коли висновок експертизи не зрозумілий або суперечливий. У цьому випадку *відповідь про час смерті Ч. у висновку СМЕ була чіткою та зрозумілою і не надавала підстав для сумнівів*.

За таких умов очевидно, що виклик судом для повторного допиту експерта Т. направлений виключно для того, щоб поставити під сумнів висновок проведеної нею СМЕ з висновком про те, що смерть потерпілої наступила не раніше 8:00 29.04.20... І численні, наполегливі навідні та повторні запитання суду експерту Т. — з намаганням поставити під сумнів висновки експертизи, стали доказом виконання судом функцій обвинувачення.

Надалі, не отримавши від експерта Т. бажаних для обвинувачення Л. даних, суд вдався до подальшої аналогічних дій на користь обвинувачення, запропонувавши прокурору викликати для допиту свідка П. — спеціаліста, що був присутній при огляду трупа Ч.

Жодного обґрунтування необхідності такого допиту наведено не було. Цього свідка не допитували на стадії досудового розслідування, його допит не заявлявся на підготовчому судовому засіданні, не встановлювався і не передбачався при встановленні порядку дослідження доказів та перед судовими дебатами. А тому я заперечував проти таких дій, але суд, демонструючи упередженість, мої заперечення проігнорував.

Передбачувано, що і після допиту П. суд не отримав очевидно бажаних для нього даних, які б могли поставити під сумнів ці експертизи щодо часу смерті Ч.

Але й після цього суд не повернувся до судових дебатів та проголошення вироку, а й надалі вдавався до пошуку зачіпок та підстав, аби не постановляти щодо Л. виправдувальний вирок та затягувати процес у наданні сторони обвинувачення часу для пошуку чогось, що надасть можливість поставити під сумнів дані експертизи та обвинувального акта щодо часу вбивства Ч.

Надалі суд задовольнив клопотання прокурора про допит свідка-оперуповноваженого, який до зазначеної СМЕ (яка була названа судом підставою для повернення зі стадії судових дебатів до судового розгляду) не має жодного відношення.

Прокурором не було обґрунтовано, чому знаючи всі обставини незаконних стосовно Л. дій оперуповноважених ще на стадії досудового розслідування, прокурор, навіть за нашими численними клопотаннями, не бажала з'ясовувати ці обставини, а заявила про таку необхідність шляхом допиту свідка-оперуповноваженого лише зараз, через 3 роки. Очікувано, що і це клопотання прокурора було задоволено судом.

Так само безпідставно, з очевидною метою затягнути процес та надати прокурору можливість отримати будь що, що поставить під сумнів дані судово-медичної експертизи стосовно часу смерті Ч., суд задовольнив її клопотання надати час для підготовки клопотання про проведення судової експертизи — для чого жодних підстав не існувало, після чого призначив повторну судову експертизу, для чого жодних підстав не існувало. *Нагадую, що все це відбулося після вже проведених судових дебатів.*

Такі дії яскраво демонструють небажання судів захищати права громадян та постановляти виправдувальні вироки, вигадуючи всілякі підстави для того, щоб цього не робити.

3.2. Зазначені дії суперечать правовим позиціям ВС/ККС.

Суд звертає увагу на те, що, направивши до суду обвинувальний акт, сторона обвинувачення тим самим визнала зібрані докази достатніми для доведення винуватості обвинувачених осіб. Сторона захисту не представляла в суді докази, які б спростовували висновки наданих стороною обвинувачення експертиз.

За таких обставин призначення експертизи з метою пошуку нових доказів обвинувачення фактично становить собою додаткове розслідування, що суперечить засадам кримінального процесу¹.

Велика Палата Верховного Суду у постанові від 03.07.2019 (справа № 288/1158/16-к) зауважила, що кримінальний процесуальний закон передбачає можливість повернення до вже завершених стадій судового процесу лише для відновлення з'ясування обставин, установлених під час кримінального провадження, та перевірки їх доказами, і відповідно до ч. 5 ст. 364 та ч. 4 ст. 365 КПК суду надано такі повноваження лише як виняток із загального правила у двох випадках: якщо під час судових дебатів виникне потреба подати нові докази або обвинувачений в останньому слові повідомить про нові обставини, які мають істотне значення для кримінального провадження.

Незважаючи на корисну для захисників наведену позицію ВС/ККС, у цілому слід зауважити, що лише ВС/ККС скасовує **половину** (!!!) виправдувальних вироків і фактично примушує апеляційні суди проводити повторний судовий розгляд як суд першої інстанції, з повторним дослідженням всіх доказів, виконанням

вказівок обвинувального характеру та затягуючи судовий розгляд на роки.

Щодо обвинувальних вироків позиція ВС/ККС кардинально інша і дозволяє апеляційним судам розглядати такі процеси десятками на добу, заздалегідь відмовляючи стороні захисту у повторному дослідженні доказів.

Наслідки таких дій і нестерпну позицію судів до виправдувальних вироків ми бачимо у статистиці виправдувальних вироків, яка тримається на рівні 0,2 %.

3.3. Витребування судом доказів обвинувачення за власною ініціативою та їх долучення до провадження.

В одному з процесів за моєю участю без клопотання про це прокурора суд прямо в судовому засіданні побачив у руках та витребував у потерпілої свідоктво про смерть Ч. та долучив його до провадження, потім зобов'язав прокурора надати акт про смерть Ч. та долучив його до кримінального провадження.

Нерідко суди долучають (навіть в апеляційній та касаційній інстанції) постанови про створення чи зміну групи слідчих, прокурорів, які мали підтвердити повноваження цих осіб збирати докази ще на стадії судового розгляду.

Такі дії судів зі збирання доказів чи легітимізації повноважень (без чого докази не можуть визнаватись допустимими) є очевидно незаконними.

3.4. Обґрунтування вироку шляхом виходу за межі обвинувального акта.

Практика переписування у вирок суду змісту обвинувального акта замість контролю за його обґрунтованістю іноді приймає абсурдні та жахливі форми (оскільки вирішується доля людини).

Наприклад, в одному з проваджень (в якому я брав участь лише на стадії касаційного оскарження) у вирок суду були переписані ствердження про нібито спричинення потерпілій обвинуваченим ударів, тілесних ушкоджень, тоді як у провадженні була наявна постановка слідчого про закриття кримінального провадження за ч. 1 ст. 125 КК та непідтвердження спричинення їй тілесних ушкоджень.

Більш того, Ш. визнавалась потерпілою *лише* за ч. 1 ст. 125 КК, провадження за якою закриті, а тому визнання Ш. у вирок суду потерпілою за ч. 3 ст. 15 та ч. 4

¹ ВС/ККС у справі № 161/13558/19 від 15.04.2025. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/126767249.

ст. 152 КК було безпідставне, а відповідно безпідставне і задоволення цивільного позову.

3.5. Самостійне вигадування судом обставин та заповнення у вирокі прогалин, які відсутні в обвинувальному акті.

В одному з кримінальних проваджень за ч. 4 ст. 296 КК, де в обвинувальному акті було відсутнє формулювання обвинувачення з зазначенням конкретних ознак хуліганства, яке інкримінується, суддя сам їх вигадав у вирокі, зазначивши про: *нібито застосування С. вогнепальної зброї (тоді як вилучений пістолет був стартовим, призначеним для імітації стрільби), про постріли біля будинку, створення шуму і паніки серед громадян, про нібито зрив С. нормального порядку служби поліцейських, блокування можливості мешканців вільно користуватися своїм житлом, про те що С. нібито наводив пістолет у бік поліцейських, про створення у мешканців реального страху за власну безпеку, що такі дії тривали тривалий час — понад годину тощо.*

Повторюю, що ці ознаки хуліганства не було інкриміновано і вони відсутні в обвинувальному акті, але вигадані судом і з'явилися у вирокі. Такі порушення не є поодинокими, і захисники мають звертати на них увагу та порівнювати зміст обвинувального акта з тим, що зазначено у вирокі.

3.6. Типові перепони, які створюються судом стороні захисту при збиранні, аналізі та оцінці доказів, підготовці до судового процесу.

3.6.1. Відхилення доказів сторони захисту та їх критична оцінка.

А) Дуже часто суди, специфічно розуміючи вимоги КПК щодо дій в межах обвинувального акта та не бажаючи псувати відносини з прокуратурою, переписують обвинувальний акт у вирок, а все, що спростовує обвинувачення, — відхиляють.

Вже стало правилом показання обвинувачуваного (які є таким же джерелом доказів, як і всі інші, передбачені ч. 2 ст. 84 КПК) відхиляти, обґрунтовуючи тим, що це засіб уникнути відповідальності та покарання. Робляться такі висновки, як правило, «зі стелі» та без жодних доказів. Суди при цьому забувають про вимоги ст. 94 КПК, яка вимагає, щоб оцінюючи докази, суд керувався законом, який, як правило, не називається. Між тим таким законом є положення ст. 62 Конституції України щодо презумпції невинуватості, про який чомусь забувають.

Доходить до абсурдної практики, коли показання обвинувачення визнаються судами лише в частині, яка доводить його вину.

З такою ж легкістю відхиляються показання свідків, які спростовують обвинувачення.

За відсутності відповідальності за подібні дії така практика в судах стала правилом.

Типова фраза з вирокі суду: Суд критично оцінює та не бере до уваги покази свідка С. В. щодо руху мотоцикліста (потерпілого) зі швидкістю 170 — 180 км/год, оскільки такі покази не ґрунтуються на сукупних доказах, зібраних під час досудового слідства.

Але свідок, оголошуючи присягу, має обов'язок надати правдиві показання щодо обставин, очевидцем яких він був (адже він попереджається про кримінальну відповідальність), а не ґрунтувати або «підганяти» свої показання під «сукупні докази слідства», як про те зазначає суд.

У цьому випадку судовий вирок, яким би були доведені неправдиві показання свідка, відсутній. Навіть ініціювання судом притягнення свідка до кримінальної відповідальності за нібито неправдиві показання не було. *А тому й підстав відхиляти показання свідка як доказ немає.*

Окрім того, нечесність та недостовірність показань свідка відповідно до вимог ч. 2 ст. 96 КПК *підлягає доведенню зацікавленою стороною, а не судом.* У цьому випадку такого не робилось, і відхилення судом показань свідка як доказу безпідставне.

Жоден Закон не наділяє суд правом когось критикувати чи ставитись критично, а неврахування доказів на користь захисту є ознакою упередженості судді та свавіллям, яке порушує принцип законності.

Дії суду не в спосіб, передбачений законом (шляхом критичного ставлення) є істотним порушенням КПК та підставою для скасування судового рішення.

Б) Зазначені дії та обґрунтування суду також суперечать правовій позиції ВС/ККС у справі № 191/4689/19 від 21.03.2023.

П. 16. Суд не може залишити без уваги частину доказів та встановлених на їх підставі обставин лише з тієї причини, що вони суперечать версії обвинувачення. Наявність неспростованих доказів, які свідчать про можливість іншої версії інкримінованої події, є підставою для розумного сумніву в доведеності винуватості особи.

П. 36. ...докази на користь сторони захисту не можуть бути відкинуті виключно на тій підставі,

що вони спростовуються доказами обвинувачення, **оскільки у такому випадку однаково вірним буде висновок, що докази обвинувачення спростовуються доказами захисту.** Якщо суд без достатнього обґрунтування відкидає докази, що свідчать на користь обвинуваченого, це суперечить основоположній вимозі, що сторона обвинувачення має довести висунуте обвинувачення, і одному з фундаментальних принципів кримінального права, а саме *in dubio pro reo*.

У цьому випадку суд діяв всупереч зазначеним вимогам та вимогам презумпції невинуватості, яка вимагає всі сумніви тлумачити на користь, а не на шкоду обвинувачуваному.

Дії суду також суперечать вимогам ст. 321 КПК, яка вимагає від судді з'ясувати *всі* обставини кримінального провадження, а не лише ті, що допомагають стороні обвинувачення.

В) Важлива судова практика на допомогу захиснику в цьому питанні.

Суд не може відхилити докази захисту з підстав незаконності їх отримання, на відміну від доказів сторони обвинувачення, які повинні бути отримані виключно у встановленому порядку (ВС/ККС від 29 вересня 2020 р. у справі 601/1143/16).

Безпідставне неврахування судами під час ухвалення рішення доводів сторони, що є доречними, важливими, стосуються суті спору, призводить до порушення Конвенції (порушення ст. 3, 6 Конвенції, заява № 2575/09 від 20.06.2019) ЄСПЛ у справі «Котенко та інші проти України»).

3.6.2. Позбавлення судом щонайменшого права, на достатній час та можливість для підготовки свого захисту (п. б ч. 3 ст. 6 ЄКПЛ, а також в п. 13 ст. 7, 8, 11, 20, 24 КПК та інших), у т. ч. збиранню та наданню доказів або заявленню клопотань про їх витребування.

А) Наприклад на стадії підготовчого судового засідання вирішуються питання (ст. 314, 315 КПК):

1. Щодо повернення обвинувального акта прокурору.
2. Щодо виклику осіб для допиту.
3. Щодо витребування певних речей та документів.
4. Щодо вчинення інших дій, необхідних для судового розгляду.
5. Щодо подання скарг на дії слідчого, прокурора.
6. Щодо складання заперечення на рішення слідчого судді, які не оскаржуються в період досудового розслідування.

7. Щодо вирішення питань запобіжного заходу, арешту майна тощо.

Дуже часто суди на підготовчому судовому провадженні в першу чергу розглядають клопотання прокурора про обрання (продовження) запобіжного заходу, після чого виходять для вирішення цього питання в нарадчу кімнату, після виходу з якої оголошують ухвалу як щодо запобіжного заходу, так і щодо призначення провадження до судового розгляду.

Така стала практика позбавляє сторону захисту численних прав цієї стадії щодо можливості збирання доказів та оспорювання дій правоохоронців, слідчих суддів, у т. ч. щодо законності зібраних доказів, подання заяв про їх витребування судом. Деякі з таких порушень неможливо виправити на подальших стадіях судового розгляду.

Наприклад, практика ВС/ККС встановлює, що неподання заперечень на дії та рішення слідчих суддів означає згоду з ними і позбавляє суд оцінювати такі рішення інакше. Те саме стосується скарг на дії слідчого, прокурора, повернення обвинувального акта тощо.

Сприяє такому свавіллю факт можливості оскарження такої ухвали суду лише в частині, яка стосується запобіжного заходу.

3.6.3. Безпідставне відхилення заяв та клопотань сторони захисту щодо отримання доказів або ознайомлення з доказами сторони обвинувачення.

В одному із проваджень суддя проігнорував 3 письмові заяви С. та його усні заяви з проханням видати відеозапис з бодікамер поліцейських, на яких зафіксовані інкриміновані події, які не були йому надані слідством. Ці відео були необхідні для ознайомлення та підготовки до процесу, але всі ці заяви судом були проігноровані.

3.6.4. Нереагування на заяви, клопотання сторони захисту.

Полягають в їх замовчуванні, нібито їх не існує. Починаючи чергове судове засідання, суддя не реагує на подані заяви, клопотання, заперечення сторони захисту, а продовжує процес. Така позиція суду фактично позбавляє сторону права на захист, яке має бути не тільки роз'яснено, але й забезпечено (п. 13 ч. 1 ст. 7 КПК).

3.6.5. Ненадання часу та можливості для підготовки до судових дебатів.

Таке порушення прямо суперечить положенню п. б ч. 3 ст. 6 ЄКПЛ щодо забезпечення мінімальних прав захисту, є істотним та є підставою для скасування вироку.

Відкладення розгляду справи за клопотанням сторони у зв'язку з необхідністю підготовки до дебатів є обов'язком суду. Відмова у задоволенні такого клопотання є підставою для скасування вироку (ВС/ККС у справі № 643/2909/17 від 24.11.2021).

Ненадання адвокатам часу для підготовки до дебатів є підставою для скасування рішення (ВС/ККС у справі № 137/265/19 від 26.05.2020).

3.6.6. Невиконання судами положень ст. 2, 87 КПК.

Стаття 2 КПК, окрім іншого, встановила завданням кримінального провадження запобігання незаконному обвинуваченню, що має контролюватися судами негайно, не очікуючи закінчення судового розгляду. На практиці цього не відбувається. Суди вважають, що сторона обвинувачення вільна писати в обвинувальному акті відверту неправду, взаємовиключні та навіть абсурдні речі, а суди мають лише спостерігати за цим аж до закінчення судового розгляду.

Незастосування судами положень ст. 87 КПК щодо перевірки наявності перелічених там порушень, які суди зобов'язані оцінювати з позиції недопустимості доказів, у будь-якому судовому засіданні, навіть без клопотань з цього приводу сторони захисту, — означає упередженість судів та виконання ними функцій помічника обвинувачення.

Наприклад,

А) здійснення поліцією процесуальних дій (обшуку, затримання), які потребують попереднього дозволу суду та проведені з порушенням їх суттєвих умов.

Б) Отримання доказів внаслідок жорстокого, що принижує гідність особи, поводження, а також з загрозами такого поводження.

В) Порушення права особи на захист.

Г) Порушення права на перехресний допит та інші.

Така бездіяльність суперечить позиції **ВС/ККС** у справі № 759/8398/15-к від 22.01.2019 (провадження № 51-5870 км18).

П. 20. Законодавець, установивши гарантії проти порушення прав і свобод людини з боку правоохоронних органів і зобов'язавши суд у ст. 87 КПК визнати недопустимими докази, отримані з таким порушенням, **передбачав, що гарантії від порушення фундаментальних прав і свобод мають бути дієвими.**

3.6.7. Неправильне тлумачення ч. 1 ст. 89 КПК та незастосування судами положень ч. 2 ст. 89 КПК щодо визнання доказів очевидно недопустимими.

Суд вирішує питання допустимості доказів під час їх оцінки в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення (ч. 1 ст. 89 КПК). Як правило, суди тлумачать це положення як таке, що відбувається наприкінці судового розгляду. Але ця стаття стосується будь-якого судового рішення (у т. ч. ухвали) і не обов'язково вироку, що захисники мають вимагати від судів у процесі судового розгляду.

У разі встановлення очевидної недопустимості доказу під час судового розгляду суд визнає цей доказ недопустимим, що тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате (ч. 1 ст. 89 КПК). Суди майже ніколи не застосовують це положення, демонструючи дії на користь сторони обвинувачення.

3.6.8. Обмеження часу судових дебатів. Дуже часто застосовується судами та позбавляє сторону захисту зробити аналіз та довести перед судом свою позицію.

3.6.9. Відмова стороні захисту у повторному дослідженні доказів апеляційним судом.

Згідно із судовою практикою апеляційний суд не має права постановити інше рішення, ніж суд першої інстанції, якщо повторно не дослідить всі докази.

Це означає, що якщо у повторному дослідженні доказів вам (захиснику) відмовлено, право на апеляційне оскарження втрачає сенс.

І хоча іноді ВС/ККС приємно дивує своїми рішеннями з висновками про необхідність сприяння захисту (наведене далі), слід зауважити, що це не змінює загальну судову практику, за якою обвинувальні вироки розглядаються і залишаються апеляційними судами в силі десятками на добу, а виправдувальні вироки скасовуються, після чого розглядаються в судах роками.

ВС/ККС у справі № 740/3943/23 від 23.12.2024 фактично встановив засаду сприяння захисту, зазначивши: «Незважаючи на те, що КПК не містить у якості окремої загальної засади кримінального провадження принципу сприяння захисту (*favor defensionis*), однак він втілений у низці законодавчо визнаних загальних засад, таких як верховенство права, змагальність, презумпція невинуватості та забезпечення права на захист, і має застосовуватися, серед іншого, у тих випадках, коли для захисту об'єктивно складно отримати докази на свою користь.

Тобто суд апеляційної інстанції фактично виступає останньою інстанцією, що надає можливість

сторонам перевірити повноту судового розгляду та правильність встановлення фактичних обставин кримінального провадження судом першої інстанції (частина 1 статті 409 КПК), і це покладає на апеляційний суд певний обов'язок щодо дослідження й оцінки доказів».

4. ПРАКТИКА БЕЗПІДСТАВНОГО СПРИЯННЯ СУДОМ СТОРОНИ ОБВИНУВАЧЕННЯ В ПИТАННІ ЗБИРАННЯ, ДОКАЗУВАННЯ ТА ОЦІНКИ ДОКАЗІВ

4.1. Нереагування судів на невиконання правоохоронцями вимог ч. 2 ст. 9 КПК.

Досудове розслідування має бути не будь-яке, а відповідне вимогам ч. 2 ст. 9 КПК, всебічне, повне і неупереджене, має виявляти як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, з наданням їм належної правової оцінки та забезпечення прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

Як правило, правоохоронні органи викривляють дійсні обставини кримінального провадження, приховують всі обставини на користь підозрюваного, не надають належну правову оцінку та не демонструють неупереджених процесуальних рішень (з першої хвилини розслідування стверджуючи про злочинні дії особи). Але суди майже ніколи на такі порушення не реагують і обвинувальні акти з очевидними порушеннями та абсурдними ствердженнями прокурора, як правило, не повертають.

4.2. Нереагування судів на невиконання правоохоронцями вимог ст. 91, 94, 291 КПК. Суди не реагують на невиконання правоохоронними органами вимог ч. 2 ст. 91 та ч. 1 ст. 94 КПК, відповідно до яких кожен доказ слідчим, прокурором має перевірятися та оцінюватись як належний, допустимий та достовірний. Оскільки цього не робиться, стверджувати, що в обвинувальному акті містяться фактичні, а не вигадані дані, неможливо. А тому й положення ст. 291 КПК в цій частині зазвичай не виконується.

4.3. Нереагування судів на невиконання правоохоронцями вимог ст. 92 КПК. КПК та судова практика визначає: згідно зі ст. 92 КПК на сторону обвинувачення покладається обов'язок доказування не лише обставин, передбачених ст. 91 цього Кодексу, а й обов'язок доказування належності та допустимості

поданих доказів (постанова ВС у справі № 522/2256/16-к від 12.02.2019 (№ в ЄДРСР 79957655)). Зазвичай ніякого доказування належності, достовірності та допустимості кожного доказу сторона обвинувачення в суді не робить, і за таких умов у судів немає права постановляти обвинувальний вирок. На практиці ці вимоги судами ігноруються, що доводить сприяння сторони обвинувачення.

4.4. Відсутність судового контролю за законністю рішень слідчих суддів.

Суди, як правило, не виконують і функцій судового контролю за правомірністю дій слідчих суддів (відповідно до практики ВС/ККС у справі № 489/6721/21 від 06.06.2023, ВС/ККС у справі № 754/12820/15-к від 05.02.2019), а замість цього, навпаки, посилаються на їх рішення (наприклад щодо дозволу на обшук), як на беззаперечні та законні факти.

4.5. Ігнорування судом положень ст. 88 КПК щодо недопустимості доказів та відомостей, які стосуються особи підозрюваного, обвинуваченого. А саме: докази, які стосуються судимостей підозрюваного, обвинуваченого або вчинення ним інших правопорушень, що не є предметом цього кримінального провадження, а також відомості щодо характеру або окремих рис характеру підозрюваного, обвинуваченого є недопустимими на підтвердження винуватості підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення. Як правило, обвинувачення та вирок ґрунтуються в контексті того, що особа багаторазово судима, а тому й у цьому провадженні її вина не підлягає сумніву.

4.6. Ігнорування судами порядку та процедури долучення доказів прокурорами. На підготовчому судовому засіданні та у вступній промові прокурор має заявляти, якими доказами він буде доводити обвинувачення. На інших стадіях такі дії не передбачені, що судами дуже часто ігнорується на користь прокурорів. Окрім того, зазвичай докази (матеріали) приймаються судом від прокурора без з'ясування того, що ці докази доводять і чи доводять узагалі.

4.7. Невиконання судами положень ч. 2 ст. 87 КПК. Зазвичай суди не реагують на порушення, передбачені ст. 87 КПК, а саме:

А) Здійснення поліцією процесуальних дій (обшуку, затримання), які потребують попереднього дозволу суду та проведені з порушенням їх суттєвих умов.

Б) Отримання доказів внаслідок жорстокого, що принижує гідність особи, поводження, а також з загрозами такого поводження.

В) Порушення права особи на захист.

Г) Порушення права на перехресний допит тощо.

Така бездіяльність суперечить позиції ВС/ККС у справі № 759/8398/15-к від 22.01.2019 (провадження № 51-5870 км18) «п. 20. Законодавець, установивши гарантії проти порушення прав і свобод людини з боку правоохоронних органів і зобов'язавши суд у ст. 87 КПК визнати недопустимими докази, отримані з таким порушенням, передбачав, що гарантії від порушення фундаментальних прав і свобод мають бути дієвими».

4.8. Ігнорування судами фактів недоведення стороною обвинувачення повноважень слідчих, прокурорів, факту та обсягу відкритих матеріалів, своєчасності внесення даних до ЄРДР, забезпечення права на захист тощо.

Як правило, суди не звертають увагу на те, що сторона обвинувачення в процесі не доводить, які саме матеріали відкривалися стороні захисту (якщо відкривалися), щодо забезпечення можливості скопіювати ці матеріали відповідно до положень ч. 4 ст. 290 КПК, не доводить повноваження кожного із групи слідчих, прокурорів, експертів, дотримання вимог ч. 3 ст. 214 КПК та розслідування після внесення даних до ЄРДР тощо.

Наприклад, повноваження слідчих, прокурорів, окрім іншого, мають бути підтверджені роз'ясненням права підозрюваного на відвід кожному з них, чого, як правило, не робиться.

Демонстрація відповідних документів на підтвердження вищезазначеного має важливе значення і відповідає правовій позиції ВС.

Хоча самі по собі процесуальні рішення не є доказами, але інформація, яка в них міститься, може мати доказове значення для підтвердження або спростування достовірності інших доказів у справі (ВС/ККС справа № 310/12402/13-к від 20.11.2018).

Не рідко суди долучають (навіть в апеляційній та касаційній інстанції) постанови про створення, чи зміну групи слідчих, прокурорів, які мали підтвер-

дити повноваження цих осіб збирати докази ще на стадії судового розгляду.

Такі дії судів по легітимізації повноважень (без чого докази не можуть визнаватись допустимими) є очевидно незаконними.

4.9. Сприяння стороні обвинувачення доводить факт скасування Верховним Судом половини (!!!) з тієї мізерної кількості виправдувальних вироків, що постановляються і залишаються не скасованими апеляційними судами. При цьому доводи, якими Верховний Суд обґрунтовує необхідність скасування виправдувальних вироків, кардинально відрізняється від обґрунтувань, згідно з якими залишаються в силі істотна більшість обвинувальних вироків.

У справі «**Луценко проти України**» (рішення від 18.12.2008) ЄСПЛ визнав порушення п. 1 ст. 6 Конвенції та в п. 48 рішення зазначив: *У зв'язку з наведеним Судом наголошує, що під час оцінки, чи було провадження в цілому справедливим, необхідно враховувати якість доказів, а також встановити, чи не дають обставини, за яких вони були отримані, приводу сумніватися в їх достовірності й точності.*

*Докази, отримані в кримінальному провадженні з порушенням встановленого порядку, призводять до його несправедливості в цілому, незалежно від доказової сили таких доказів і від того, чи мало їх використання вирішальне значення для засудження обвинуваченого судом (рішення ЄСПЛ від 21.04.2011 у справі № 42310/04 «**Нечипорук і Йонкало проти України**»).*

У справі ЄСПЛ «**Котенко та інші проти України**»: *Безпідставне неврахування судами під час ухвалення рішення доводів сторони, що є доречними, важливими, стосуються суті спору, призводить до порушення Конвенції (порушення ст. 3, 6 Конвенції, заява № 2575/09 від 20.06.2019).*

ВИСНОВОК

Тактика захисту має бути направлена на протидію практиці надання судами переваг стороні обвинувачення в збиранні, наданні та оцінці доказів. Тим більш неприпустимим є виконання судами функцій обвинувачення. Автор наводить типові порушення та сприяє їх запобіганню.

СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ І ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ І СУДОВА ПРАКТИКА

Ольга Розгон, доц., к. ю. н.

Статтю присвячено аналізу позовних вимог про стягнення аліментів на дитину. Ця проблема є актуальною, оскільки потребує з'ясування питання на час розгляду справи між сторонами, чи існує невирішений спір про місце проживання дитини, на утримання якої позивач просив стягнути аліменти.

У ст. 15 Цивільного кодексу України¹ закріплено право кожної особи на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорування.

У ч. 1 ст. 3 Конвенції про права дитини від 20.11.1989, ратифікованої постановою Верховної Ради України від 27.02.1991 № 789², визначено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Згідно з ч. 1 ст. 18 Конвенції про права дитини держави-учасниці докладають всіх можливих зусиль до того, щоб забезпечити визнання принципу загальної та однакової відповідальності обох батьків за виховання і розвиток дитини. Батьки або у відповідних випадках законні опікуни несуть основну відповідальність за виховання і розвиток дитини. Найкращі інтереси дитини є предметом їх основного піклування.

Відповідно до ч. 1 і 2 ст. 27 Конвенції про права

дитини держава визнає право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини. Батьки або інші особи, які виховують дитину, несуть основну відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини.

За ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950³ кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи протягом розумного строку незалежним і безстороннім судом, установленим законом.

Завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ із метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспоруваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Обов'язком суду при розгляді справи є дотримання вимог щодо всебічності, повноти й об'єктивності з'ясування обставин справи та оцінки доказів.

¹ Далі за текстом — ЦК.

² Далі за текстом — Конвенція про права дитини.

³ Далі за текстом — Конвенція.

Усебічність і повнота розгляду передбачає з'ясування усіх юридично значущих обставин і наданих доказів з усіма притаманними їм властивостями, якостями та ознаками, їх зв'язків, відносин і залежностей. Усебічне, повне та об'єктивне з'ясування обставин справи забезпечує, як наслідок, ухвалення законного й обґрунтованого рішення.

Одним із основних прав дитини є право на утримання, яке кореспондується з конституційним обов'язком батьків утримувати дітей до їх повноліття і знайшло своє закріплення в Сімейному кодексі України⁴.

Сімейні відносини регулюються на засадах справедливості, добросовісності та розумності, відповідно до моральних засад суспільства (ч. 9 ст. 7 СК).

Загальні засади (принципи) приватного права мають фундаментальний характер та інші джерела правового регулювання, у першу чергу акти сімейного законодавства мають відповідати змісту загальних засад. Це, зокрема, проявляється в тому, що загальні засади (принципи) є за своєю суттю нормами прямої дії та повинні враховуватися, зокрема, при тлумаченні норм, що містяться в актах сімейного законодавства (див. постанову Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 25.01.2021 у справі № 758/10761/13-ц⁵).

Згідно з ч. 3 ст. 51 Конституції України сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою.

Частиною 1 ст. 8 Закону України «Про охорону дитинства»⁶ передбачено, що кожна дитина має право на рівень життя, достатній для її фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного і соціального розвитку.

Статтю 141 СК передбачено, що мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини.

Місце проживання дитини, яка не досягла десяти років, визначається за згодою батьків. Місце проживання дитини, яка досягла десяти років, визначається

за спільною згодою батьків і самої дитини. Якщо батьки проживають окремо, місце проживання дитини, яка досягла чотирнадцяти років, визначається нею самою (ст. 160 СК).

Відповідно до п. 17 постанови № 3 Пленуму Верховного Суду України від 15.05.2006 «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» право на звернення до суду із заявою про стягнення аліментів і, відповідно, право на одержання аліментів має той із батьків, з яким проживає дитина.

Стаття 179 СК передбачає, що аліменти, одержані на дитину, є власністю дитини. Той із батьків або інших законних представників дитини, на ім'я якого виплачуються аліменти, розпоряджається аліментами виключно за цільовим призначенням в інтересах дитини. Неповнолітня дитина має право брати участь у розпорядженні аліментами, одержаними на її утримання.

Згідно зі ст. 180 СК батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття.

За ст. 181 СК способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину визначаються за домовленістю між ними. За домовленістю між батьками дитини той із них, хто проживає окремо від дитини, може брати участь в її утриманні у грошовій та (або) натуральній формі. За рішенням суду кошти на утримання дитини (аліменти) присуджуються у частці від доходу її матері, батька або у твердій грошовій сумі за вибором того з батьків або інших законних представників дитини, разом з яким проживає дитина.

Згідно із правовим висновком, викладеним у постанові Верховного Суду від 04.09.2019 у справі № 711/8561/16⁷, за своєю суттю *аліменти* — це кошти, покликані забезпечити дитину усім необхідним для повноцінного розвитку, тому вони можуть бути стягнуті лише на користь того з батьків, хто проживає з дитиною та бере більш активну участь у її вихованні. Відтак з урахуванням предмета цього спору (стягнення аліментів на утримання дитини) однією з обставин, яка підлягає доказуванню у справі, є те, з ким саме з батьків проживає дитина на час звернення до суду

⁴ Далі за текстом — СК.

⁵ Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 25.01.2021 у справі № 758/10761/13-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/94666367.

⁶ Далі за текстом — Закон № 2402.

⁷ Постанова Верховного Суду від 04.09.2019 у справі № 711/8561/16. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/84694357.

з позовом і розгляду справи судом та ухвалення рішення у справі, зокрема з одержувачем аліментів чи з їх платником.

За положеннями ч. 2 ст. 182 СК, розмір аліментів має бути необхідним і достатнім для забезпечення гармонійного розвитку дитини. Мінімальний гарантований розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.

Відповідно до ст. 183 СК частка заробітку (доходу) матері, батька, яка буде стягуватись як аліменти на дитину, визначається судом.

Момент, з якого починають стягуватися аліменти на дитину за рішенням суду, чітко визначений у ч. 1 ст. 191 СК, згідно з якою аліменти на дитину присуджуються за рішенням суду *від дня пред'явлення позову*.

Також законодавець передбачив можливість присудження аліментів за минулий час у випадках, якщо позивач подасть суду докази того, що він вживав заходів щодо одержання аліментів з відповідача, але не міг їх одержати у зв'язку з ухиленням останнього від їх сплати. У цьому разі суд може присудити аліменти за минулий час, але не більш як за десять років (ч. 2 ст. 191 СК).

Так, якщо мати й батько, які проживають окремо, не дійшли згоди щодо того, з ким із них буде проживати малолітня дитина, спір між ними може вирішуватися органом опіки та піклування або судом. Під час вирішення спору щодо місця проживання малолітньої дитини беруться до уваги ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення (ч. 1 ст. 161 СК).

Розглянемо приклад судової практики щодо позовних вимог стосовно стягнення аліментів на дитину.

Позивач ОСОБА_1 звернувся до Вільнянського районного суду Запорізької області з позовною заявою про стягнення аліментів.

Позовні вимоги обґрунтовано тим, що між сторонами 28.07.2020 було укладено шлюб, що підтверджується свідоцтвом серії НОМЕР_1, виданим 28.07.2020 Вільнянським районним відділом державної реєстрації актів цивільного стану Південно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Дніпро),

про що зроблено відповідний актовий запис № 70. Сторони мають спільну дитину ОСОБА_3. Рішенням Вільнянського районного суду Запорізької області від 21.11.2024 шлюб між сторонами розірвано. Позивач зазначає, що після розірвання шлюбу дитина залишилася проживати з батьком, що підтверджується актами обстеження матеріально-побутових умов сім'ї від 19.08.2024, від 17.12.2024, актом оцінки потреб сім'ї / особи, висновком оцінки потреб сім'ї від 10.07.2024, ухвалою Вільнянського районного суду Запорізької області від 21.11.2024 у справі № 314/3209/24 про перегляд судового наказу від 02.08.2024 за нововиявленими обставинами. Позивач просить стягнути з відповідачки на свою користь аліменти на утримання неповнолітнього сина ОСОБА_3 щомісячно у розмірі 1/4 частини від усіх видів заробітку (доходу), *але не менше 50 відсотків прожиткового мінімуму*, встановленого на одну дитину відповідного віку та не більше десяти прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку починаючи з дати пред'явлення позову і до досягнення ОСОБА_3 повноліття. Стягнути з відповідачки витрати на правничу допомогу в розмірі 1500,00 грн.

Ухвалою суду від 08.01.2025 справу прийнято до розгляду за правилами спрощеного позовного провадження без повідомлення (виклику) сторін.

Заяви із запереченнями проти розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження і клопотань про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження з повідомленням сторін до суду не надходили.

Відповідачка відзив на позов не подала.

Проаналізувавши та оцінивши належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності, виходячи з принципу справедливості та розумності, враховуючи, що відповідачка працездатного віку, не має протипоказань за станом здоров'я, зобов'язана надавати допомогу на утримання дитини, суд, дійшов висновку, що *позовні вимоги обґрунтовані та підлягають задоволенню*.

За положеннями ч. 1 ст. 191 СК аліменти присуджуються за рішенням суду від дня пред'явлення позову, тобто з 27.12.2024.

Рішенням Вільнянського районного суду Запорізької області позов ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення аліментів ухвалено задовольнити.⁸

⁸ Рішення Вільнянського районного суду Запорізької області від 27.03.2025. Справа № 314/5990/24. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/126178937.

Не погоджуючись із вищезазначеним рішенням суду, ОСОБА_1 в особі представника — адвоката подала апеляційну скаргу, в якій, посилаючись на порушення судом першої інстанції норм процесуального права, неповне з'ясування обставин, що мають значення для справи, просить скасувати рішення Вільнянського районного суду Запорізької області від 27.03.2025 р.⁹, ухвалити нову постанову про відмову в позові.

В обґрунтування апеляційної скарги зазначено, що після розірвання шлюбу ОСОБА_2 вигнав ОСОБА_1 разом із сином із квартири, яка знаходиться у спільній власності, у зв'язку з чим ОСОБА_1 була вимушена разом із дитиною поселитися в будинку своїх батьків, де мешкає і на теперішній час.

Зазначає, що за час шлюбу, починаючи з 2021 р., ОСОБА_2 вчиняв домашнє насильство у різних формах відносно самої ОСОБА_1 та її дітей (повнолітньої ОСОБА_4 та малолітнього ОСОБА_3), що підтверджується неодноразовими викликами до поліції та стало підставою для її звернення до суду із заявою про видачу обмежувального припису.

Крім того, позивач постійно чинить їй перешкоди у спілкуванні з дитиною, а 21.01.2025 о 13:10 ОСОБА_2 без відома матері та медичного персоналу викрав дитину із приміщення КНП «Обласна інфекційна клінічна лікарня» ЗОР і вивіз у невідомому напрямку, що підтверджується інформацією, викладеною у виписному епікрізі № 361 від 21.01.2025. Пізніше з'ясувалося, що дитина перебуває в ОСОБА_2 вдома за місцем реєстрації. У зв'язку з тим, що ОСОБА_2 чинить їй перешкоди у спілкуванні з сином, відповідачка змушена була звернутися до суду з позовом про визначення місця проживання дитини.

Крім того, виконавчий комітет Вільнянської міської ради Запорізької області 09.04.2025 надав Висновок про визначення місця проживання малолітнього ОСОБА_3 разом із матір'ю ОСОБА_1.

Викладені обставини підтверджують, що між сторонами наявний спір щодо визначення місця проживання дитини, станом на 19.05.2025 дитина проживає разом із матір'ю.

У відзиві на апеляційну скаргу ОСОБА_2 в особі представника — адвоката заперечує проти доводів апеляційної скарги, просить відмовити в її задоволенні, оскаржуване рішення просить залишити без змін.

Звертає увагу суду на те, що під час подання позовної заяви позивач надав суду докази для підтвердження факту проживання дитини з батьком. Також просить стягнути з відповідача витрати на професійну правничу допомогу в розмірі 2100 грн. До відзиву на апеляційну скаргу долучено довідку «Матвіївського загальноосвітнього навчально-виховного комплексу «ВЕСЕВІТ» Матвіївської сільської ради № 02-31/492 від 03.07.2025, відповідно до якої ОСОБА_3 виховується та проживає разом із батьком, мати дитини, ОСОБА_1, дитячий садочок не відвідує, на батьківські збори не приходять, справами сина не цікавиться.

У відповіді на відзив на апеляційну скаргу ОСОБА_1 в особі представника — адвоката заперечує проти доводів сторони позивача, наполягає на задоволенні апеляційної скарги, скасуванні оскаржуваного рішення та відмові у задоволенні позову. До відповіді на відзив долучено відповідь на адвокатський запит.

Заслухавши доповідача, перевіrivши законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів апеляційної скарги та вимог, заявлених у суді першої інстанції, судова колегія вважає, що апеляційну скаргу слід задовольнити з огляду на таке.

Задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції виходив із того, що дитина перебуває на утриманні позивача, відповідачка працездатного віку, не має протипоказань за станом здоров'я, зобов'язана надавати допомогу на утримання дитини, тому суд дійшов висновку, що позовні вимоги обґрунтовані та підлягають задоволенню.

Однак колегія суддів не погоджується з таким висновком суду першої інстанції з огляду на таке.

Суд першої інстанції встановив і підтвердив матеріалами справи, що 28.07.2020 сторони уклали шлюб, що підтверджено копією свідоцтва серії НОМЕР_1, виданого 28.07.2020 Вільнянським районним відділом державної реєстрації актів цивільного стану Південно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Дніпро), про що зроблено відповідний актовий запис № 70.

Рішенням Вільнянського районного суду Запорізької області від 21.11.2024 у справі № 314/3244/24 шлюб між сторонами розірвано.

Від шлюбу сторони мають малолітню дитину ОСОБА_3, що підтверджено копією свідоцтва про

⁹ Рішення Вільнянського районного суду Запорізької області від 27.03.2025. Справа № 314/5990/24. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/126178937.

народження серії НОМЕР_2, виданого 09.02.2021 Вільнянським районним відділом державної реєстрації актів цивільного стану Південно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Дніпро).

Звертаючись до суду з позовом, ОСОБА_2 зазначав, що після розірвання шлюбу дитина залишилася проживати разом із батьком, надавши суду Акт обстеження матеріально-побутових умов сім'ї, складений службовими особами міської ради від 19.08.2024, витяг № 187 про зареєстрованих у житловому приміщенні / будинку осіб.

Однак апеляційним судом установлено, що *на час розгляду справи між сторонами існує невіршений спір про місце проживання дитини, на утримання якої позивач просив стягнути аліменти*, тому, на думку колегії суддів, на теперішній час відсутні правові підстави для стягнення аліментів на користь позивача.

Докази, додані позивачем до відзиву, і докази, додані до відповіді на відзив, свідчать про те, що питання про місце проживання дитини не вирішене у порядку та спосіб, визначений законодавством України, тому фактичне перебування дитини з батьком не може свідчити про те, що син проживає з ним постійно.

Так, відповідно до висновку Виконавчого комітету Вільнянської міської ради Запорізької області № 02-02-12/416 від 09.04.2025 про визначення місця проживання малолітнього ОСОБА_3 разом із матір'ю ОСОБА_1 Виконавчий комітет як орган опіки та піклування вважає доцільним визначити місце проживання малолітнього ОСОБА_3 разом із матір'ю ОСОБА_1 (а. с. 89-92).

Крім того, доданими до матеріалів справи доказами підтверджується, що у провадженні Вільнянського районного суду Запорізької області перебуває цивільна справа за позовною заявою ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа — Вільнянська міська рада як орган опіки та піклування, про визначення місця проживання дитини (а. с. 114-116).

Колегія суддів звертає увагу на те, що одним із *найголовніших і найважливіших обов'язків батьків*, що впливає не тільки з усталених моральних принципів нашого суспільства, а й чинного законодавства,

є моральне виховання та матеріальне утримання дитини. Це, зокрема, виявляється у забезпеченні неповнолітньої дитини мінімально необхідними благами, що потрібні для її життя та виховання. Діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Отже, батьки зобов'язані утримувати своїх неповнолітніх дітей і непрацездатних повнолітніх дітей, які потребують матеріальної допомоги, незалежно від того, перебувають вони у шлюбі чи ні (у разі народження дитини під час фактичних шлюбних відносин), чи визнаний шлюб недійсним, чи позбавлені вони батьківських прав, чи дитина від них відібрана тимчасово без позбавлення батьківських прав.

Ураховуючи вищевикладене, колегія суддів вважає за необхідне задовольнити апеляційну скаргу, оскільки висновки суду не відповідають дійсним обставинам справи, тому рішення Вільнянського районного суду Запорізької області від 27.03.2025 слід скасувати й ухвалити нову постанову про відмову в задоволенні позову.

Постановою Запорізького апеляційного суду задоволено апеляційну скаргу.¹⁰

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ¹¹

Верховний Суд неодноразово наголошував, що під час вирішення справ, що стосуються прав та інтересів дітей, суди повинні керуватися найкращими інтересами дитини, які, незважаючи на необхідність забезпечення балансу між інтересами дитини та сторін у справі, мають пріоритет над інтересами батьків.

Стягнення аліментів на дитину є одним зі способів захисту інтересів дитини, забезпечення одержання нею коштів, необхідних для її життєдіяльності.

Отже, відповідно до сталої практики Верховного Суду право на звернення до суду з позовом про стягнення аліментів на дитину має той із батьків, з яким фактично проживає дитина (див. постанову від 25.11.2022 р. у справі № 521/5667/21¹²), тобто *суд не ставить це в залежність від попереднього вирішення спору про місце проживання дитини*.

¹⁰ Постанова Запорізького апеляційного суду від 24.11.2025. Справа № 314/5990/24. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/132035316.

¹¹ Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третньої судової палати Касаційного цивільного суду від 16.04.2026 у справі № 314/5990/24. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/135994402?fbclid=IwY2xjawRppYVleHRuA2FlbQlxMABicmlkETFmeVhGWmFtV3puZwJuS10c3J0YwZhcHBfaWQQMjlyMDM5MTc4ODlwMDg5MgABHqMmQjbo7wb17ro63CNi1f_cXqTXrrQglvIcAQ21zJ9TPG-U1qzFNXeuCXSH_aem_nRy8i_W6Xnqme6S-5S0gDQ.

¹² Постанова Верховного Суду від 25.11.2022 у справі № 521/5667/21. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/107677015.

Зосередившись на вирішенні питання щодо необхідності першочергово визначити місце проживання дитини, апеляційний суд зробив помилковий висновок, що без розгляду такого позову неможливе вирішення питання про стягнення аліментів. Суд апеляційної інстанції не надав належної оцінки усім обставинам справи і фактично не переглянув справу по суті.

Отже, суд касаційної інстанції позбавлений повноважень установлювати фактичні обставини справи, досліджувати докази та надавати їм оцінку. Такі порушення має виправити суд апеляційної інстанції в межах наданих йому повноважень.

Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду ухвалив касаційну скаргу задовольнити частково.

Таким чином, робимо висновки:

сплата аліментів за рішенням суду є одним зі способів виконання обов'язку утримувати дитину тим із батьків, хто проживає окремо від дитини. Виходячи з цього, обов'язковою умовою для стягнення аліментів на користь одного з батьків є проживання з нею чи з ним самої дитини, на яку стягуються аліменти;

незважаючи на те, що між сторонами може існувати спір про визначення місця проживання дитини, до моменту його вирішення дитина за жодних обставин не може бути позбавлена належних засобів для існування, оскільки її право на гідне життя, розвиток і забезпечення базових потреб є безумовним і підлягає першочерговому захисту. Обов'язок утримання дитини має пріоритетний характер і не може бути поставлений під сумнів або обмежений.

ПОРУШУЮТЬ ТВОЇ ПРАВА?

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ
ПРАВ АДВОКАТІВ НААУ

☎ телефонуй

(067) 692-44-43*

*гаряча лінія працює цілодобово

ЗАБОРОНА ВИКЛЮЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ СУДОВОГО ПЕРЕГЛЯДУ ЩОДО ПЕВНИХ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ: ПРАКТИКА ЄСПЛ¹

Віталій Ковтун, доцент кафедри конституційного права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доцент, к. ю. н.

Марина Ковтун, шеф-редактор Вісника НААУ, адвокат, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доцент, к. ю. н.

Традиційний підхід Суду до визначення того, чи існує «право», до якого застосовна стаття 6 Конвенції, ґрунтується на розмежуванні між матеріальним змістом згаданого права та можливими процесуальними перешкодами для отримання судового захисту такого права (див. згадане рішення у справі «Рош проти Сполученого Королівства» (*Roche v. the United Kingdom*), п. 119). Наявність в особи можливості подати позов на національному рівні може залежати не лише від змісту, власне кажучи, відповідного, визнаного національним законодавством права цивільного характеру, але й від наявності процесуальних заборон, які перешкоджають або обмежують можливість подання потенційних позовів до суду (див. рішення у справі «Прихід греко-католицької церкви в м. Лупені та інші проти Румунії» [ВП] (*Lupeni Greek Catholic Parish and Others v. Romania*) [GC], заява № 76943/11, п. 87, від 29.11.2016). В останній категорії справ може бути застосований п. 1 ст. 6 Конвенції (див. рішення у справі «Петко Петков проти Болгарії» (*Petko Petkov v. Bulgaria*), заява № 2834/06, п. 26, від 19.02.2013, з подальшим посиленням на рішення у справі «Аль-Адсані проти Сполученого Королівства» [ВП] (*Al-Adsani v. the United Kingdom*) [GC], заява № 35763/97, п. 47, ЄСПЛ 2001-XII)².

Щоб «цивільний» аспект п. 1 ст. 6 Конвенції був застосовним, має існувати «спір» щодо «права», яке принаймні небезпідставно можна назвати таким, що визнане національним законодавством, незалежно від того, чи захищене це право Конвенцією. Спір

має бути реальним та серйозним; він може стосуватися не лише фактичного існування права, але і його обсягу та способу здійснення; і, насамкінець, результат провадження повинен мати безпосереднє вирішальне значення для відповідного права, при цьому

¹ Аналітичний огляд окремих рішень ЄСПЛ (станом на травень 2026 року) має науково-практичний та консультативний характер. Для повного розуміння суті висловлених у судових рішеннях юридичних позицій необхідно ознайомитися з їх повними текстами, що розміщені на веб-ресурсах ЄСПЛ: URL: hudoc.echr.coe.int.

² Case of Gumenyuk and others v. Ukraine, (application no. 11423/19), § 46, 22.07.2021 (ОСТАТОЧНЕ 22.11.2021) URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_h09#Text (Дата звернення: 25.05.2026).

самих лише опосередкованих зв'язків або непрямих наслідків для застосування п. 1 ст. 6 Конвенції не достатньо (див., серед багатьох інших джерел, рішення у справах «Булу проти Люксембурга» [ВП] (*Boulois v. Luxembourg*) [GC], заява № 37575/04, п. 90, ЄСПЛ 2012, «Бочан проти України № 2» [ВП] (*Vochan v. Ukraine* (no. 2) [GC], заява № 22251/08, п. 42, ЄСПЛ 2015, «Прихід греко-католицької церкви в м. Лупені та інші проти Румунії» [ВП] (*Lupeni Greek Catholic Parish and Others v. Romania*) [GC], заява № 76943/11, п. 71, ЄСПЛ 2016, та «Регнер проти Чеської Республіки» [ВП] (*Regner v. the Czech Republic*) [GC], заява № 35289/11, п. 99, ЄСПЛ 2017)³.

Рішення по справі «Собчинська та інші проти Польщі» (Case of Sobczyńska and others v. Poland)⁴, заява 62765/14 та 2 інші (комуніковані справи 62769/14, 62772/14), від 21.05.2026, скарги стосуються необґрунтованої відмови Президента Польщі, у 2008 та 2016 роках (залежно від конкретного заявника), призначити їх на вакантні суддівські посади в різних судах по всій країні, незважаючи на те, що їхні кандидатури на ці посади були схвалені Національною Радою Судочинства (National Council of the Judiciary). Адміністративні суди, а потім — у випадку деяких заявників — Конституційний Суд, послідовно відмовлялися від юрисдикції (відсутності будь-якого судового перегляду цього рішення). Це порушує питання, що впливають із ст. 6 § 1 Конвенції.

Хоча ця справа стосується питань організації судової системи, фактичні події відбулися до реформи судової системи, яка була розпочата у 2017 році (загальний огляд див. у справі «*Wałęsa v. Poland*», № 50849/21, §§ 2-4, 23.11.2023). Зокрема, всі дії, здійснені Національною Радою Судочинства (National Council of the Judiciary) (яка проводила відповідні процедури відбору), відбулися до 6 березня 2018 року (детальніше див. справу «*Reczkowicz v. Poland*», № 43447/19, § 14 та §§ 271-278, 22.07.2021), а склад Конституційного Суду у провадженні щодо заявників не порушував питань, розглянутих цим Судом у справі «*Xero Flor w Polsce sp. z o.o. v. Poland*» (№ 4907/18, 07.05.2021) (п. 2).

Оцінка Суду

1. Загальні принципи

Крім того, з огляду на взаємопов'язаний характер вимог щодо вичерпання національних засобів правового захисту та строку подання заяви, Суд повторює загальні принципи щодо вичерпання національних засобів правового захисту, які були викладені у справі *Vučković and Others v. Serbia* попереднє заперечення) [ВП], № 17153/11 та 29 інших, §§ 74-76, 25.03.2014):

«74. Щоб бути ефективним, засіб правового захисту повинен давати змогу безпосередньо виправити оскаржувану ситуацію та забезпечувати розумні перспективи успіху (див. *Balogh v. Hungary*, № 47940/99, § 30, 20.07.2004, та *Sejdovic v. Italy* [ВП], № 56581/00, § 46, ЄСПЛ 2006-II). Однак існування самих лише сумнівів щодо перспектив успіху конкретного засобу правового захисту, який не є очевидно марним, не є поважною причиною для невичерпання цього шляху правового захисту (див. *Akdivar та інші, цитовано вище, § 71, та Scoppola v. Italy* (№ 2) [ВП], № 10249/03, § 70, 17.09.2009)».

76. Однак Суд також часто наголошував на необхідності застосовувати правило вичерпання правових засобів з певною мірою гнучкості та без надмірного формалізму (див. *Ringeisen v. Austria*, 16.07.1971, § 89, *Серія А № 13, та Akdivar and Others, згадане вище, § 69*). Наприклад, було б надмірно формально вимагати від заявників використання засобу правового захисту, який навіть найвищий суд їхньої країни не зобов'язав би їх вичерпати (див. *D.H. and Others v. the Czech Republic* [GC], № 57325/00, §§ 117 та 118, ЄСПЛ 2007 - IV) (п. 87).

2. Застосування цих принципів до цієї справи

Суд наголошує, що — у конкретній справі заявників — не було попередніх аналогічних рішень Президента Республіки і, отже, на той час взагалі не існувало жодної судової практики, яка б вказувала на те, що оскарження рішення Президента про відхилення їхніх відповідних кандидатур не було можливим. З цього випливає, що твердження Уряду (а саме, що заявники повинні були знати про відсутність судового перегляду на основі існуючої судової практики — див. пункт 78 вище) є необґрунтованим. Отже, Суд вважає, що, враховуючи новизну

³ Case of Denisov v. Ukraine, (application no. 76639/11), § 44, 25.09.2018, URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c96#Text (Дата звернення: 25.05.2026).

⁴ Case of Sobczyńska and others v. Poland, (application no. 62765/14 and 2 others (communicated cases) - 62765/14 62769/14, 62772/14), 21.05.2026. URL: hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-249690. (Дата звернення: 25.05.2026).

та безпрецедентний характер цієї ситуації, не можна стверджувати, що з самого початку було очевидно, що апеляції, подані заявниками до адміністративних судів, були «очевидно марними» або «приречені на провал з самого початку» («*obviously futile*» or «*doomed to failure from the outset*»). Навпаки, Суд вважає підхід заявників правильним, оскільки вони намагалися озвучити свої скарги на національному рівні, перш ніж подавати їх до Суду — таким чином діючи відповідно до зобов'язання вичерпати доступні національні засоби правового захисту. Суд зазначає, що, виконавши це зобов'язання, заявники створили можливість для розвитку національної судової практики з цього питання (порівняйте *Mansouri v. Italy* (dec.) [GC], no. 63386/16, § 99, 29.04.2025, та *Gherghina v. Romania* (dec.), [GC] №. 42219/07, § 106, 09.07.2015) (п. 91).

Отже, Суд вважає, що заявники, подавши свої заяви до цього Суду 7 вересня 2014 року, тобто протягом шести місяців з моменту вручення їхнім представникам рішень Конституційного Суду від 05.03.2014 (див. п. 25 вище), дотрималися відповідного строку (п. 95).

З огляду на вищезазначені висновки, Суд відхиляє попереднє заперечення Уряду та вважає, що заяви були подані протягом відповідного шестимісячного періоду після остаточного рішення національного суду, яке (у їхньому конкретному випадку) було рішенням другої інстанції Конституційного Суду (див. п. 25 вище) (п. 96).

А. Прийнятність

1. Застосування статті 6

(b) Оцінка Суду

(i) Загальні принципи

Відповідні загальні принципи щодо застосування ст. 6 Конвенції в контексті спорів щодо призначення, кар'єри та звільнення суддів були узагальнені Судом у справі *Vaka* (цитовано вище, §§ 100-06) та — нещодавно також у польському контексті — у справі *Grzęda v. Poland* ([GC], 43572/18, §§ 257-64, 15.03.2022); див. також *Dolińska-Ficek and Ozimek v. Poland*, № 49868/19 та 57511/19, §§ 220-28, 08.11.2021; *Gumenyuk and Others v. Ukraine*, № 11423/19, §§ 44-59, 22.07.2021; *Eminağaoğlu v. Turkey*, № 76521/12, §§ 59-63, 09.03.2021; та *Bilgen*, згадане вище, §§ 47-52 та §§ 65-68, 09.03.2021 (п. 129).

(ii) Застосування загальних принципів у цій справі

З огляду на відповідні загальні принципи, для визначення застосовності статті 6 у цій справі Суду необхідно розглянути (i) існування права; (ii) чи існував «реальний» та «серйозний» спір щодо права; та (iii) чи було право, про яке йде мова, «цивільним» у значенні цього положення (див. *Grzęda*, згадане вище, § 257; *Gloveli v. Georgia*, № 18952/18, § 35, 07.04.2022; *Sadomski v. Poland*, № 56297/21, § 51, 09.05.2025; та *Misiūnas v. Lithuania*, № 38687/22, § 85, 07.10.2025) (п. 130).

Висновок щодо прийнятності

Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою і не є непринятною з будь-яких інших підстав, перелічених у ст. 35 Конвенції. Отже, її слід визнати прийнятною (п. 162).

Суть справи

2. Оцінка Суду

(a) Загальні принципи

Право на доступ до суду було визнано складовою частиною права на справедливий судовий розгляд, гарантованого ст. 6 § 1 Конвенції, у справі *Golder v. the United Kingdom* (21.02.1975, §§ 28-36, Серія А № 18). У цій справі Суд визнав право на доступ до суду невід'ємним аспектом гарантій, закріплених у ст. 6, посилаючись на принципи верховенства права (*правовладдя*) та уникнення свавільного здійснення влади, що лежать в основі значної частини Конвенції. Таким чином, ст. 6 § 1 гарантує кожному право на подання до суду позову, що стосується його цивільних прав та обов'язків (див. *Zubac v. Croatia* [ВП], № 40160/12, § 76, 05.04.2018, з подальшими посиланнями) (п. 179).

Щодо питань, що підпадають під дію Конвенції, згідно з практикою Суду, за відсутності доступу до незалежного та неупередженого суду завжди виникатиме питання дотримання верховенства права (див. вищезгадану справу *Grzęda*, § 343). Однак сам Суд визнав, що право на доступ до судів не є абсолютним і може підлягати обмеженням, які не обмежують і не зменшують доступ, наданий особі, таким чином або до такої міри, що порушується сама сутність цього права. Однак обмеження не буде сумісним зі ст. 6 § 1, якщо воно не переслідує законної мети та якщо немає розумного співвідношення пропорційності між застосованими засобами та метою, яку прагнуть досягти (див. вищезгадані рішення у справі *Baka*, § 120, and *Zubac*, § 78) (п. 180).

(b) Застосування загальних принципів до цієї справи

Суд залишив відкритим питання про те, чи була виконана перша умова тесту *Ескелінена*⁵, враховуючи протилежні погляди сторін з цього питання та оскільки, у будь-якому разі, він дійшов висновку, що друга умова не була виконана (див. п. 149 вище). Однак Суд повторює, що Уряд послідовно стверджував, що національне законодавство поза всякими сумнівами виключає доступ заявників до судового перегляду відмови президента призначити їх (див. п. 102-104 вище). Таким чином, Суд тепер покликаний оцінити, чи була відсутність доступу до національних судів — з метою розгляду справжнього та серйозного спору щодо спірного права заявників на справедливую процедуру, вільну від свавільних відмов, під час розгляду заяви на посаду судді (див. п. 141 вище) — виправданою відповідно до загальних принципів практики Суду (див. п. 180 вище; порівняйте з цитованою вище справою *Grzęda*, § 344) (п. 181).

З огляду на те, що на другу частину тесту *Ескелінена* вже було надано негативну відповідь, Суд посилається на свій аналіз щодо питання застосування ст. 6 § 1 (див. п. 150-161 вище) та зазначає, що Уряд не навів жодних додаткових причин, що виправдовують відсутність судового перегляду, а просто підтримав свої аргументи щодо нібито незастосовності ст. 6 до цієї справи (див. п. 165 вище) (п. 182).

З огляду на це, Суд вважає за доцільне наголосити, що, бажаючи призначити кандидата на посади судді, заявники отримали всі необхідні дозволи та згодом пройшли процедуру відбору, в ході якої їхні кандидатури були розглянуті та затверджені різними органами (див. п. 8, 35-36 та 41-42 вище). Оцінивши кандидатури

заявників на основі критеріїв компетентності та добросовісності, Національна Рада Судочинства подала клопотання до Президента Республіки про призначення заявників на відповідні вакантні посади суддів (див. п. 8 та 37 вище; порівняйте з *Gloveli*, § 58, та *Misiūnas*, § 110, обидва цитовані вище). Ці елементи спонукають Суд постановити, що заявники могли мати законне та обґрунтоване очікування того, що їхні заяви на посади суддів будуть належним чином розглянуті, за умови прозорості та об'єктивної оцінки, позбавленої свавілля (див., *mutatis mutandis*, *Guðmundur Andri Ástráðsson*, цитовано вище, § 230; див. також *Misiūnas*, цитовано вище, § 110) (п. 183).

Беручи до уваги вищезазначені фактори та конкретні обставини справи, що розглядається, Суд дійшов висновку, що: (i) заявники мали національно встановлене загальне право рівного доступу до державної служби в судовій системі (див. пункт 136 вище), (ii) загальне право, про яке йде мова (враховуючи конкретні обставини їхньої справи), мало форму права на справедливую процедуру розгляду заяви на посаду судді, включаючи право на захист від свавільної відмови (див. п. 141 вище), (iii) з огляду на те, що заявників не поінформували про причини рішення про відмову у їхньому призначенні та не надали їм доступу до будь-якого подальшого перегляду, заявникам не було надано необхідного захисту від того, що можна було б обґрунтовано вважати свавіллям у оскаржуваному рішенні Президента Республіки, та (iv) таким чином було порушено сутність права заявників на доступ до суду (див. *Grzęda*, § 349, та *Baka*, § 121, обидва цитовані вище) (п. 186).

Відповідно мало місце порушення права заявників на доступ до суду, гарантованого статтею 6 § 1 Конвенції (п. 187).

⁵ Більш докладно можна ознайомитися з цією проблематикою: «Eskelinen test»: вимоги щодо застосовності цивільного аспекту п. 1 ст. 6 Конвенції (Вісник НААУ). URL: unba.org.ua/publications/11221-eskelinen-test-vimogi-shodo-zastosovnosti-civil-nogo-aspektu-p-1-st-6-konvencii.html.

В ІРПЕНІ З'ЯВИЛАСЯ АДВОКАТСЬКА АУДИТОРІЯ

У Державному податковому університеті (Ірпінь, Київська обл.) відкрили навчальну аудиторію імені адвоката, вченого-правника і державного діяча Миколи Василенка. Також у цьому виші тепер читатимуть лекції про адвокатуру. Проєкт спільно з НААУ реалізували на базі Навчально-наукового інституту права Університету. Відкриття аудиторії відбулося **8 травня**. Іменна аудиторія в Державному податковому університеті стала 26-ю такою навчальною аудиторією, відкритою за участю Центру досліджень адвокатури і права НААУ у закладах вищої освіти.

Керівник Центру **Ірина Василик** презентувала навчальні стенди, а також передала університету видання НААУ з історії адвокатури. Також вона виступила з лекцією «Адвокатура в історії України: становлення, найвідоміші представники». Ірина Василик розповіла студентам про історичний розвиток інституту адвокатури, правила професійної етики, а також порівняла

окремі підходи до вступу в професію в Україні та державах ЄС.

Майстер-клас на тему «Професія адвоката: вступ, права, обов'язки, етика» провів для студентів голова Молодіжного Комітету НААУ — UNBA NextGen **Ігор Андреев**.

У ДНІПРІ ВІДКРИЛИ ЦЕНТР АДВОКАТУРИ

В Університеті митної справи та фінансів створено освітньо-науковий хаб — Центр адвокатури, покликаний об'єднати академічну та адвокатську спільноти, представників державних органів, судової влади та громадськості. Такий проєкт освітяни реалізували спільно з Радою адвокатів Дніпропетровської області.

До створення нового простору також долучився Центр досліджень адвокатури і права НААУ. Його керівник **Ірина Василик** передала видання з історії адвокатури та підготовлені макети інформаційних стендів, що мають посилити історико-правову складову роботи Центру.

Участь у церемонії відкриття взяли науковці та студенти, представники влади та адвокати, яких привітали

ректор університету Дмитро Бочаров та голова ради адвокатів регіону **Тетяна Лещенко**.

Першу лекцію для студентів у Центрі адвокатури провели представниці Молодіжного Комітету НААУ — UNBA NextGen у Дніпропетровській області **Алевтина Башкеєва, Анна Цуркан, Юлія Протопоп та Інна Павленко**.

Вони наголосили, що Комітет працює для підтримки молодих адвокатів, їхнього професійного розвитку та формування спільноти, у якій можна отримати пораду, обмінятися досвідом і знайти рішення для практичних питань. Окремо вони звернули увагу на важливість професійного середовища, яке допомагає молодим адвокатам відчувати зв'язок з інституцією адвокатури.

ЄВГЕН ОЛЕСНИЦЬКИЙ — ВИДАТНИЙ АДВОКАТ, ПОЛІТИК, ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ В ІСТОРИЧНІЙ ПАМ'ЯТІ СТРИЯ ТА СТРИЙЩИНИ

Зеновія Ханас, заступник директора
з наукової роботи Стрийського
краєзнавчого музею «Верховина»

Євген Олесницький — патріарх української адвокатури. 32 роки він віддав професії. У його канцелярії розпочався шлях в адвокатуру для десятка молодих правників. Та найбільший внесок Євген Олесницький зробив для економічного та культурного розвитку міста Стрия та Стрийщини, де його шанують і зберігають пам'ять про видатного адвоката і сьогодні.

Неоціненне значення має для Стрийщини ім'я Євгена Олесницького — талановитого адвоката, визначного українського політика, економіста, кооператора, громадсько-політичного та культурно-просвітницького діяча. Крім того, Є. Олесницький — відомий в Галичині публіцист, журналіст, видавець, редактор, перекладач, промовець.

РОДИННЕ ВИХОВАННЯ І ДИТЯЧІ РОКИ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

Євген Олесницький народився у селі Говилів Великий Гусятинського повіту (теперішнього Теребовлянського району Тернопільської області) 5 березня 1860 року. Батько, Григорій Олесницький, був у цьому селі парохом і папським шамбеляном. Є. Олесницький так пише про нього: «Був від самого почину щирим і свідомим українцем (або як тоді називали — русином), і, здається, соромився свого шляхоцького польського походження»¹. Олесницькі були споріднені майже зі всіма священничими родами Поділля. Їх традиції значно впливали на всіх членів родини, в якій було семеро дітей. Троє померли в дитячому віці. Інші діти: сестри Юлія та Олена, брати Іван та Єв-

Адвокат Євген Олесницький (1860 — 1917)

ген виховувалися в українському дусі, про що писав сам Є. Олесницький: «Дух у нашій хаті був руський»². Євген був наймолодший. З дитячих літ він цікавився усім тим, чим займалися його батьки. Особливо приглядався до церковних обрядів. У п'ятирічному віці вже проголошував у церкві «Вірую», а в семирічному читав «Апостола», інколи виконував обов'язки

¹ Олесницький Є. Сторінки з мого життя // Передрук видання 1935 року. Стрий: Щедрик, 2007. С. 35.

² Олесницький Є. Сторінки з мого життя. Вказане видання. С. 50.

піддячого. Грамоти почав учитися, скінчивши п'ять років. Української азбуки вчив його місцевий школяр, потім посилали Євгена два роки до сільської школи. Закінчував початкову освіту у Терєбовлі, де почувався досить погано, бо там було польське оточення.

Зовсім інша атмосфера панувала у Тернопільській гімназії, де Євген розпочав навчання у 1870 році. Ця гімназія багато років була головним центром публічного виховання на Поділлі, звідки вийшло чимало відомих людей. Олесницький відразу ж влився у гімназійне громадське життя: став членом гуртка «Громада». У «Громадах» творилися основи світогляду українських гімназистів, тут «училися вони бути вірними синами свого народу, розуміти його минуле, заглядати в народну душу». Свідомі гімназисти вели боротьбу проти ополячення та проти москвофільства, яке також згубно впливало на свідомість тогочасної молоді. Великий вплив на гімназистів мали українські вчителі Людкевич, Горбаль і Чарнецький³. У п'ятому класі Євгена обрали головою «Громади». Ці обов'язки він виконував сумлінно до закінчення гімназії. Є. Олесницький виповнив якнайкраще присягу, яку склав «Громаді». Він усе життя залишився вірним слугою народної справи.

ПРАВНИЧІ СТУДІЇ У ЛЬВІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ: ОСВІТА І ДОСВІД ГРОМАДСЬКОЇ ПРАЦІ

Закінчивши у 1878 році гімназію, Є. Олесницький провів ферію у Зарваниці, де співслужив його брат-священник. Цієї ж осені вступив на правничий факультет Львівського університету. До Львова Євген прибув уже зрілою молодю людиною з палким бажанням якнайбільше прислужитися рідному народові. У стінах університету також кипіло громадське життя. Майбутній юрист приєднався до тогочасної народовської молоді, брав участь у роботі «Руської Бесіди», почав відновлювати діяльність академічного товариства «Дружний Лихвар», став його скарбником. Як зазначає дослідниця Інна Чуйко, «Є. Олесницький закріпився у Львові безпосередньо після соціалістичного процесу І. Франка, М. Павлика та їхніх товаришів (1877 р.), коли ідеї М. Драгоманова розворушили своєю новизною галицьке громадянство, особливо молодь»⁴.

³ Олесницький Є. Сторінки з мого життя. Вказане видання. С. 79-84.

⁴ Чуйко І. Євген Олесницький: сторінки життєпису. Тернопіль, 2005. С. 21.

⁵ Олесницький Є. Сторінки з мого життя. Вказане видання. С. 127.

Євген Олесницький прагнув знайомства з Іваном Франком. Невдовзі вони познайомились під час викладів української літератури в університеті. А через кілька днів він відвідав І. Франка у нього вдома. З того часу Є. Олесницький був частим гостем у письменника, між ними панували дружні взаємини. Тут доречно додати вислів самого Є. Олесницького: «На Галицькій Україні не було людини, що мала би такий вплив на сучасну молодь, який мав свого часу Іван Франко»⁵. Саме під впливом письменника майбутній адвокат формує свій світогляд. Користуючись Франковою бібліотекою, читає «Вісник Європи», «Отечественные записки», твори Щедрина, Золя, Флобера, Спенсера, Драгоманова, Мирного.

У той час разом з Є. Олесницьким на правничім відділі навчалося багато українців, які пізніше відіграли вагомий роль в українській політиці і культурі. Євген Олесницький був добре знайомий з Андрієм Чайковським, Костем Левицьким, Андронником Могильницьким, Володимиром Навроцьким.

Євген Олесницький дуже серйозно ставився до здобуття фаху юриста. За сумлінне та успішне навчання майбутнього правника було звільнено від часткової, а згодом і повної оплати за навчання. Не дивлячись на те, що навчання займало багато часу, Є. Олесницький брав якнайактивнішу участь у студентському житті. У 1881 році він став керівником товариства «Дружний Лихвар» та активізував його діяльність. Щотижня влаштовувалися доповіді з декламаціями і виконанням музичних творів. На ці вечори запрошувалися діячі «Руської Бесіди» і «Академічного кружка». Крім того, Євген Олесницький став членом виділу (президії) «Кружка правників», де поглиблював свої юридичні знання. Цікавився також політичною економією.

ПОЧАТОК АДВОКАТСЬКОЇ КАР'ЄРИ

Після закінчення університету у 1883 році Євген Олесницький залишився у Львові. Тут він пройшов однорічну судову практику, маючи намір зайнятися адвокатурою. З 1885 року він був практикантом в адвокатській канцелярії доктора К. Сушкевича, а потім — доктора І. Попеля у Львові. Крім того, займався видавничою діяльністю. Власним коштом видав «Русько-Українську бібліотеку», в якій опублікував твори

відомих письменників. Був редактором сатиричного журналу «Зеркало».

Після закінчення університету вісім років Є. Олесницький перебував у Львові. Багато часу присвятив культурно-просвітницькій і громадсько-політичній діяльності. Проявив себе як видавець, журналіст, перекладач, літератор, публіцист, редактор. У 1880 році став одним із засновників народовської газети «Діло», у якій працював у 1885 — 1890 роках. Тут він вів рубрику політичного життя, друкував статті з правової тематики, театральні рецензії. У 1889 році разом з одноподумцями заснував журнал «Часопись правнича». «У публіцистиці Є. Олесницького, — пише І. Чуйко, — спочатку переважали політичні та правові проблеми тогочасного життя. Загалом статті ґрунтовно аналізували та коментували діюче австро-угорське законодавство»⁶.

Євген Олесницький перекладав художні твори з англійської та німецької мов, написав багато перекладів для українського театру. Він також був референтом театральних справ у відділі «Руської Бесіди» та у «Народному театрі».

ВСІ ДОРОГИ ВЕДУТЬ ДО... СТРИЯ

У 1890 році Є. Олесницький закінчив практику адвокатського конципієнта (практиканта) у Львові, а у травні 1891 року склав адвокатський іспит. Перед ним постало питання, де відкрити адвокатську канцелярію. Дехто з товаришів радив залишатися у Львові, були цікаві пропозиції з Тернополя, Золочева, Дрогобича, Чорткова. Але Є. Олесницький обрав Стрий. Про це він пише у своїх спогадах: «Ще восени 1890 р., коли я проживав у мого батька в Говилові, дістав я був письмо зі Стрия, підписане багатьма українцями з міста й повіту, в яким мене запрошували отворити канцелярію в Стрию»⁷. Ініціаторами цього запрошення стали професор Іван Вахнянин та священник о. Олекса Бобикевич.

Чому вибір Стрийської громади випав саме на Євгена Олесницького? Очевидно тому, що у Стрию він був знаний як громадський діяч, товариш Івана Франка. А суспільно-політична ситуація у Стрию потребувала молодих національно свідомих сил. На початок 1890-х років громадське життя тут ледь-ледь жевріло. Як зазначає

дослідниця Б. Фур, «українська інтелігенція гуртувалась у польському товаристві «Сокіл», у політичному товаристві «Підгірська рада», заснованому у 1890 р. і в «Руському казино»... Але в Стрию не було ні філії «Просвіти», ні жодної діяльної читальні»⁸. Основним представником української інтелігенції в селах було духовенство, серед якого панували москвофільські настрої.

Не дивлячись на це, вибір Євгена Олесницького випав на Стрий. Йому дуже заімпонувала стрийська громада і великий простір для громадсько-політичної роботи. Адвокат приймає рішення і разом з сім'єю переїздить до Стрия. 1 серпня 1891 року він відкриває тут свою адвокатську канцелярію.

Вже у вересні цього ж року він зібрав представників стрийської інтелігенції на довірочну нараду і ознайомив їх зі своєю програмою дій. Адвокатську практику Є. Олесницький з першого дня почав вести українською мовою. У повітовому суді всі були дуже здивовані з приводу його листів українською. Він сміливо впроваджував у практику українську правничу термінологію. Проти нього відразу піднявся протест з боку польських суддів та адвокатів. Та він все це стерпів та «ані на волос не відступився від своїх принципів»⁹.

АСПЕКТИ АДВОКАТСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ЄВГЕНА ОЛЕСНИЦЬКОГО

З часом адвокатська діяльність доктора Є. Олесницького набирала щораз більшої популярності. Його клієнтами були прості селяни. Десятки їх справ він полагоджував зовсім безкоштовно, як правдивий опікун і захисник селян. Зі Стрийщини, Жидачівщини, інших суміжних повітів до нього зверталися люди, бо бачили в ньому батьківську опіку. Є. Олесницький був чудовим промовцем, умів словом захопити слухача і переконати. Він брав участь і в політичних судових процесах за межами Стрия (у Львові, Станіславові, Тернополі, Золочеві, Коломиї, Перемишлі). Найгучнішою, відомою на весь край стала «Справа Т. Окуневського» 1894 року у Коломиї. Адвокат захищав депутата галицького сейму Теофіла Окуневського, якого звинувачували у підбурюванні людей проти намісника краю К. Бадені. Силою своєї праці і знань Євген Олесницький швидко завоював собі авторитет не тільки

⁶ Чуйко І. Вказане видання. С. 29.

⁷ Олесницький Є. Сторінки з мого життя. Вказане видання. С. 204.

⁸ Фур Б. У вирі суспільного життя // Краєзнавчий вісник. Спецвипуск стрийського краєзнавчого музею «Верховина». 2001. 25 травня. С. 3.

⁹ Олесницький Є. Вказана праця. С. 223.

у місті, але й в цілій окрузі. Саме тому він став прототипом до образу головного героя повісті Івана Франка «Перехресні стежки».

ВНЕСОК АДВОКАТА ЄВГЕНА ОЛЕСНИЦЬКОГО У ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ, ЕКОНОМІЧНИЙ ТА КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ РОЗВИТОК СТРИЙЩИНИ

З початком листопада 1891 року почалася реорганізація «Підгірської Ради», а у червні 1892 року загальні збори обрали адвоката головою цього товариства. В організаційних справах він опирався на о. Давидяка та конципієнта А. Могильницького. «Підгірська Рада» пройшла успішне випробування під час доповнюючих виборів до повітової ради в Стрию. Обраними були Є. Олесницький, о. Давидяк та Р. Тишовницький. Так вперше Стрийщина стала до виборчої боротьби і перемогла. 29 серпня цього ж року з ініціативи Є. Олесницького закладено у Стрию філію «Просвіти». В установчих зборах брав участь голова центрального відділу Омелян Огоновський. Євген Олесницький, за протоколом цих зборів, входив до переліку засновників філії під першим номером¹⁰. З першого разу до «Просвіти» вступило понад 100 членів. З ініціативи адвоката у місті часто проводилися політичні віча, в яких часто брав участь Іван Франко.

У 1894 році Є. Олесницький береться за важливу справу організації «Каси Задаткової» — першої української фінансово-кредитної організації. Він став членом її правління і перетворив її у надійну фінансову інституцію, яка виділяла селянам кошти на придбання землі, розвиток ремісництва і промислу, заснування дрібних кооперативів. У 1895 році ця установа повністю перейшла з рук поляків до українців. Так розпочалася економічна діяльність Є. Олесницького на Стрийщині. За словами Осипи Бобикевич, «заложили велику народну твердиню, яка довгі літа рятувала людей»¹¹. Через рік у Стрию починає виходити газета «Стрийський голос», редактором якої став Володимир Охримович — адвокат-конципієнт Є. Олесницького. Це видання стало речником ідей української громадськості на Стрийщині.

Крім професійної діяльності, Є. Олесницький займається політичною діяльністю. Він збирає віча, на яких

все частіше критикується режим намісника Галичини графа Казимира Бадені. На виборах 1895 року до Галицького сейму Є. Олесницький балотувався в депутати. Його кандидатуру запропонували одразу жителі Стрия і Жидачева. Адвокат погодився балотуватися від Жидачівщини. Під час цих виборів українці стали свідками страшних зловживань, які Є. Олесницький детально описав у своїх спогадах. Кримінальні елементи провакували сутички, бійки. Відтак, Є. Олесницький програв ці вибори. Жителі Жидачева були вкрай обурені і вимагали скасувати результати. Вибори на Стрийщині влада проводила так само брутально. Виборців підстерігали провокатори. Тож у Є. Олесницького вдома вимушено мусили переночувати 60 депутатів зі Сколівщини. І тільки у 1900 році Євген Олесницький був обраний депутатом до Галицького сейму від Жидачівщини, перемігши на додаткових виборах.

Народний дім у м. Стрий на Львівщині, споруджений за ініціативи адвоката Євгена Олесницького

Незважаючи на складні передвиборчі перипетії, Є. Олесницький не припиняв своєї громадської роботи в Стрию. Важливою справою його життя стало будівництво Народного дому у місті. Це питання він порушував на багатьох вічах і зборах, зазначав у багатьох промовах. «Його дух, — писала Б. Фур, — був присутній від перших кроків реалізації цієї ідеї до того часу, коли почали надходити грошові внески на будову»¹². Ця споруда будувалася на народні гроші. Її урочисте освячення відбулося 1 січня 1901 року при великій кількості галицького люду.

¹⁰ Мандрик М. Сторінки історії «Просвіти» Стрийщини. Стрий: Щедрик, 1998. С. 10.

¹¹ Бобикевич О. Твори. Львів: Каменяр, 2000. С. 159.

¹² Фур Б. У вирі суспільного життя. Вказане видання. С. 3.

Створенню українського молочарського руху також сприяла чимала організаторська і пропагандистська робота доктора Євгена Олесницького. На скликаній ним конференції 6 лютого 1904 року ухвалено конкретну програму практичних дій. Редакцією журналу «Економіст» та товариством «Сільський господар» організовано і проведено рільничо-економічні курси для священників, на сторінках журналу з'явилися статті, які заохочували галицьких селян до оволодіння наукою молочарства. Члени «Просвіти» часто виступали з цією темою перед громадськістю. Одним словом, була проведена велика агітаційна робота. Результатом цих дій стало створення 1 жовтня 1904 року в селі Завадові Стрийського повіту першої української молочарської спілки, яку організував і очолив соратник Є. Олесницького, місцевий парох Остап Нижанківський. Євген Олесницький увійшов до складу Надзірної ради. Нове об'єднання молочарів ставило перед собою такі завдання: організовувати товариства і молочарні, надавати їм необхідну фахову допомогу, шукати ринки збуту продукції. Публічний показ праці молочарського союзу відбувся у вересні 1909 року. В Народному домі у Стрию в цей час відбулася Перша хліборобська виставка. Проводилась вона з ініціативи «Крайового союзу господарсько-молочарського» та товариства «Сільський господар». На цій же виставці відбулися надзвичайні загальні збори «Сільського господаря», які змінили статут організації й обрали нове керівництво. Одночасно Євгена Олесницького обрано головою цього товариства.

Подальша політична діяльність Євгена Олесницького розвивалася успішно. Він був обраний депутатом австрійського парламенту, в якому працював у 1907–1917 роках і займав провідне місце серед представників депутатського корпусу. У стінах парламенту він послідовно захищав інтереси галицьких селян. Турбувала його й проблема відкриття українського університету у Львові. Успішною виявилась парламентська діяльність Є. Олесницького і після того, як він вдруге отримав депутатський мандат. Заслужувала на увагу позиція адвоката-посла (депутата) під час розгляду економічних проблем.

Перша світова війна поставила перед Є. Олесницьким та й перед іншими українськими політиками нові завдання і обов'язки. Разом з К. Левицьким та М. Васильком він належав до Загальної Української Ради

Члени Краєвого Союзу Господарсько-Молочарського у Стрию, 1909 р. Третій справа сидить адвокат Євген Олесницький

(ЗУР) у Відні, яка до 1916 року репрезентувала інтереси українства. Найактивнішу роботу вів Є. Олесницький як член економічної секції ЗУР, котра розв'язувала питання відбудови постраждалих від війни українських земель. Крім того, адвокат виступав за впровадження загального і рівного виборчого права, послідовно боровся за реформу виборчої системи.

Наукова і публіцистична спадщина Євгена Олесницького досить об'ємна. Серед його друкованих праць найбільш відомі: «Право пропинацій в Галичині» (1889), «Про соціальне забезпечення» (1909), «Задачі нашої краєвої хліборобської організації» (1909), «Новий виборчий закон про вибори до державної ради...» (1907), «Яка має бути наша рільнична організація» (1910) та інші. Він часто друкувався у правничих часописах. Його праці публікували часописи «Діло», «Господар і промисловець», «Економіст».

В останні роки життя Євген Олесницький немов повернувся до тих улюблених занять, якими займався у молоді роки. Після засідань у парламенті і різних товариствах вивчав політичну історію України. Записував події кожного дня, збирав матеріали для майбутніх праць. У напружений воєнний час він важко захворів. Але не переставав працювати. «Дивне вражіння робив він під час недуги, — писала газета «Діло». — Наче відійшло від нього все земне, буденне. Недуга, яка зробила німічною його великанську постать, наче рівночасно поклала на нього печать якоїсь надземної величи. Працював до останньої хвилини»¹³. Писав

¹³ Діло. 1917. Ч. 254.

спогади, які згодом, у 1935 році, вийдуть у світ у Львові під назвою «Сторінки з мого життя». На жаль, цю працю він не закінчив. Невблаганна смерть не дозволила це зробити.

Життя Євгена Олесницького обірвалося 26 жовтня 1917 року у віці п'ятдесяти семи років. Для України це була велика втрата. Цю передчасну смерть адвоката, саме напередодні Листопадового зриву, українці вважали національною катастрофою.

Євген Олесницький помер у Відні. Тіло перевезли спочатку до Львова, а потім до Стрия. Ось як починалася посмертна публікація у недільному номері «Діло» за 28 жовтня 1917 року: «З нашої редакції повіває чорна хоругов. Скільки їх повіває сьогодні і в столиці нашої країни, у Львові, де він починав і кінчив свою громадянську діяльність, і в Стрию, де він вложив у народну працю найліпші літа свої, і по цілій нашій країні, в якій скрізь ім'я його вимовлялося з пошаною...»¹⁴. За Олесницьким сумувала вся Галичина. Організацією похорону займалася «Просвіта», товариство, до розбудови якого доклав багато зусиль покійний. 27 жовтня Головний відділ скликав засідання, в якому взяли участь майже всі його члени. Саме на цьому засіданні було вирішено вшанувати пам'ять Є. Олесницького чорними прапорами на будинку «Просвіти». Просвітяни зайнялися виданням посмертних плакатів, сформували делегацію на похорон до Стрия, призначили дату похорону.

30 жовтня був виконаний заповіт покійного. Євген Олесницький заповів поховати себе у Стрию. І на це були вагомі причини. У травні 1902 року померла від кору і запалення легенів його єдина дочка, чотирнадцятилітня Зоня. Вона була похована на Стрийському кладовищі. Через кілька місяців не стало вірного товариша і побратима о. Олекси Бобикевича, могила якого була поруч з могилою доньки. Зрозуміло, що Є. Олесницький хотів бути похованим біля доньки, в гробівці, так любовно прикрашеному медальйоном-барельєфом роботи відомого українського скульптора Кузнецевича.

Виконати заповіт взявся ще один добрий товариш Є. Олесницького — о. Остап Нижанківський, який прибув до Відня, коли дізнався про його тяжку недугу. Під час багатолюдного похорону, як повідомляла преса, тіло покійника везли волами з залізничного двірця через усе місто. На похороні був присутній митрополит Андрей Шептицький. Жалобну процесію супроводжував оркестр УСС та почесна стрілецька сотня.

Стрийщина завжди буде вдячна адвокату Євгену Олесницькому за його подвижницьку працю. Він спричинився до будівництва у Стрию величавого Народного дому, розбудував у місті «Просвіту» та інші громадські, кооперативні та культурні організації. Його стараннями Стрий на початку ХХ століття став передовим політичним і культурним центром Галичини.

¹⁴ Там само.